

31558, III, L, c 61

eingestellt

Prvi poduk.

Navod za podučevanje na najnižji stopinji narodne šole

z ozirom na

Razinger-Zumerjev Abecednik za slovenske ljudske šole.

Sestavil

Ivan Lapajne,

ravnatelj meščanske šole v Krškem.

V Ljubljani 1882.

Založila in tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Prvi poduk.

Navod za

podučevanje na najnižji stopinji národne šole

z ozirom na

Razinger-Žumerjev Abecednik za slovenske ljudske šole.

Sèstavil .

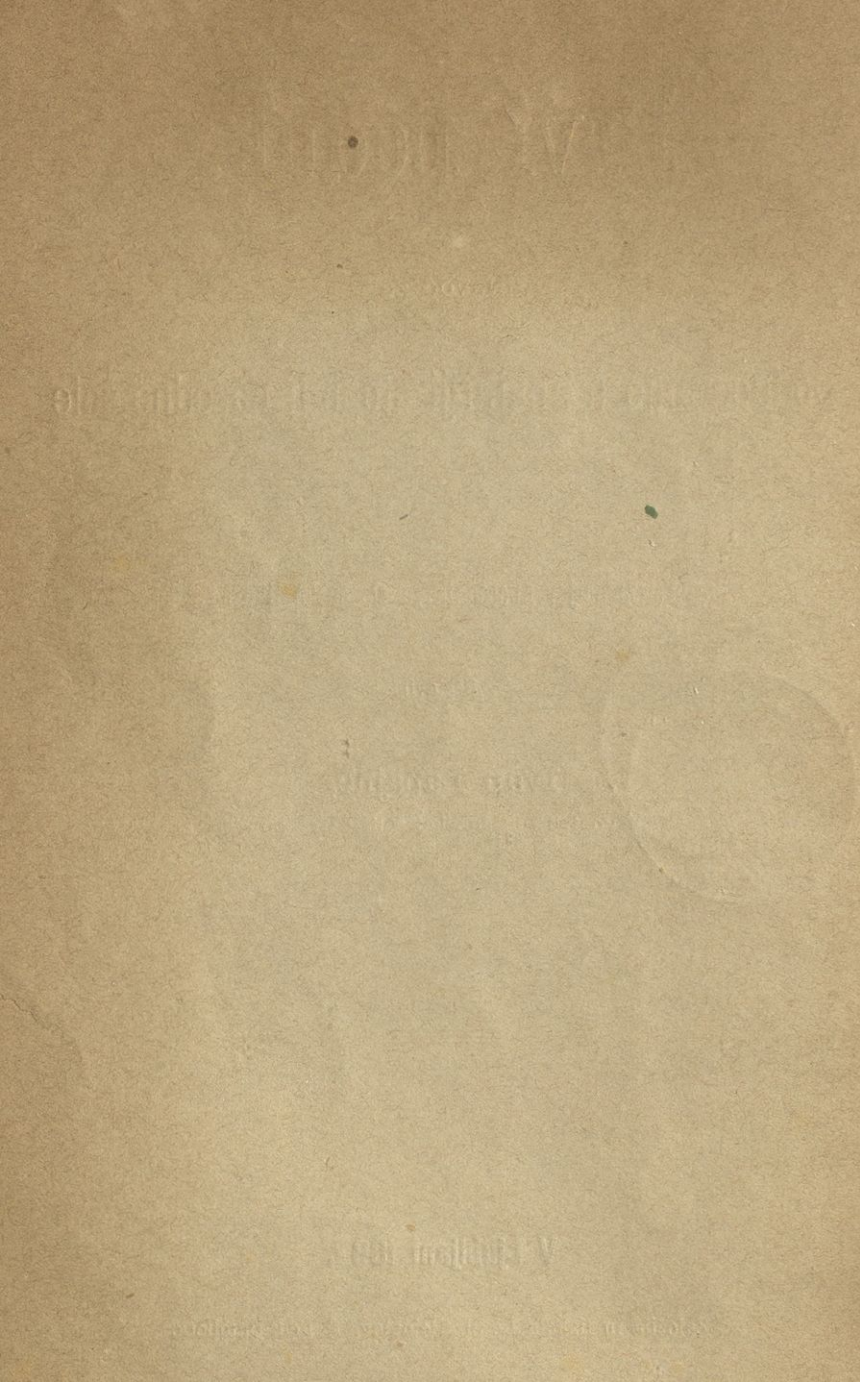
Ivan Lapajne,

ravnatelj meščanskej šoli v Krškem.

V Ljubljani 1882.

Založila in tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Predgovor.

„Obljuba dela dolg.“ Z ozirom na ta predgovor bi se bil jaz skoro pripravil v ne mali dolg. Slovenskim učiteljem sem bil obljubil, da jim pričujočo knjigo v letošnjih šolskih počitnicah na beli dan spravim. Te obljube skoraj ne bi bil mogel izpolniti. Oviralo me je to, da sem bil do 1. julija nabral samo okoli 160 naročnikov (med temi pa kacic 70 mariborskih učiteljskih pripravnikov, kateri so se oglasili največ na prigovarjenje gosp. Porekarja); to je pa tako majheno število, da bode s temi komaj ena četrť tiskovnih stroškov plačana. Druga ovira je bilo pomanjkanje časa, da bi bil rokopis izgotovil, kajti obložen sem bil z mnogovrstnim delom, in zapreko so mi delale še druge nadloge. Vendar sem se kljubu majhnemu številu naročnikov odločil, knjigo založiti, čeravno s tem precej veliko svojih novcev na negotove obresti denem.*) Mnogo tvarine v tej knjigi nabral sem, kakor častiti čitatelji razvidijo, po naših šolskih časopisih, ki so v teku poslednjih let veliko sem ter tje raztresenih dobrih navodov te vrste priobčili, tako, da mi je bilo na večjih mestih samo tvarino sebrati in v celoto vrediti treba.

*) Naposled se mi je posrečilo, dobiti založnika.

Ledino je silno težko orati, in preorana ledina še nikakor ni podobna rodovitnej njivi. To velja tudi o meni in mojej pričujočej knjigi. Marsikaj bodo izurjeni slovenski učitelji našli, s čemer se ne bodo zlagali, in marsikaj je radi pičlega prostora, ki je bil tej knjigi odločen, premalo obširno razloženo; a pomisliti naj izvolijo, da nastoplim mladim učiteljem utegne ta navod ipak dobro služiti, in tem je pa v prvi vrsti tudi namenjen. Dobra volja naj torej nadomesti, kar denar in čas dopustila nista. — S slikami, katere so vpletene pri nazornem nauku, vstreženo bode posebno ónim učiteljem, kateri v risanji dobro izurjeni niso.

V Krškem 1. avgusta 1881.

Pisatelj.

Prvi oddelek.

Vvod.

§ 1. O podučevanju na najnižji stopinji ljudske šole.

Ni treba človeku ravno velik pedagog biti, da previdi od vseh šolnikov pripoznano resnico: „Učitelj malih mora biti čvrst mož, ako hoče svojo nalogo dobro rešiti“. Res je, prvence, otročičke prvega razreda, prvega šolskega leta more le dobra učiteljska moč s povoljnim vspehom podučevati. Zato se večkrat svetuje, naj se v začetnico k malim ne postavi mladega nastopnega učitelja, ampak šolnika z večletno prakso. Temu zahtevanju sicer ni treba brezpogojno pritrditi, kajti tudi mlada moč si z vestnim pripravljenjem, z veseljem do šole in ljubeznijo do malih vse potrebne lastnosti pridobi, da more težavno svojo nalogo v začetnici po pedagoških in metodičnih vodilih izvrševati. Kako važno je podučevanje v začetnici, svedoči že to, da se je v prejšnjih učiteljiščih že na ta predmet največ oziralo, in tudi sedanja pravila o učiteljiščih predpisujejo, da se imajo učiteljski pripravniki tretjega tečaja skozi 2 uri na teden s špeciálno metodiko začetnice baviti.

Kakor si učitelj in učenec pri vsakem predmetu želita, da bi imela zanj pri rokah tiskan navód, tako je gotovo marsikoji učitelj metodike o prvotnem podučevanju in marsikoji učiteljski pripravnik želel, da bi se mu v ta namen knjižica z dotičnim obsegom izročila. V šolskih časopisih se je ta vелеvažna stroka marsikaterikrat že obravnavala, ali to je mudno delo, da si učitelj iz njih to pa ono za svojo rabo poiskuje. Še bolj nego učitelj te metodike na učiteljišči in učiteljski pripravnik, potrebuje ljudski učitelj v svoji dejanski službi takega navóda, kateri je zlasti nastoplemu učitelju tako potreben, kakor „ribi voda“. Izurjeni šolnik

si je sicer pri svojem večletnem delovanju vstvaril morebiti neko posebno metodo, s katero znabiti tudi dobro izhaja. Prašanje je toda, je-li še njegov način opira na najboljše izkušnje slavnih pedagogov, je-li popolnem šolsko racijonelen? Zato si ne moremo misliti vestnega učitelja, kateri bi mogel navóda o začetnem podučevanju lahko v svoji knjižnici pogrešati.

Prvi razred (prvo šolsko leto) ima te-le predmete: Veronauk, učni jezik, računstvo, telovadbo in petje. Za veronauk navadno učitelju ni skrbeti, dasiravno je njegova velika dolžnost, da otročičke po najboljših navódih v krščanskem in moralnem duhu vzreja. Za računstvo najde učitelj najboljša pravila v dr. Močnikovi knjižici: „Navód k prvi in drugi računici.“ (C. kr. zaloga šolskih knjig v Beču, cena 35 kr.) Za telovadbo porabi lahko proste in redne vaje in telovadske igre, in navóda za te ne manjka tudi v slovenskem jeziku več. (Schmidt.) Za petje so primerni lahki napevi, kakoršni so v Nedvědovem „Slavčku“ in drugod. Središče vse učne tvarine za jezikoslovni nauk na prvi stopinji je „Začetnica“ ali „Abecednik“, ki je tako rekoč okostnica vseh teh znanosti za prvence. To okostnico mora učitelj nekako oživeti, mora jo z mesom, s krvjo, žilami, živci in z vsem za življenje potrebnim preskrbeti. In to je neizmerna težka naloga! Koliko učne tvarine ima učitelj s prvenci prvega šolskega leta vzeti, to je v vseh različnih načrtih in predpisih več ali manj enakomerno in točno zaznamovano. Tvarino, katera je v dobrih osnovanih „Začetnicah“ (Abecednikih) navedena, mora se hoté ali nehoté v enem letu z mladino prebaviti. Ako je učiteljem sploh potrebno, da si tvarino posameznih predmetov razdelé na mesce in tedne, tedaj je to v prvem razredu (v prvem šolskem letu) še posebno potrebno, kajti pri rednih razmerah je učitelju ne samo mogoče, ampak tudi dolžnost mu je, da zlasti gledé čitanja in pisanja doseže cilj in namen začetnice (prvega razreda).

Namen in cilj (smoter) ljudske šole se še vedno različno razlagata. Nekateri pedagogi važnost ljudske šole previsoko cenijo, a prosto ljudstvo njeno vrednost večkrat prezira. Ljudska šola sama ne more otroka k namenu dovesti, kajti pred in za njo in poleg nje vplivajo na-nj še drugi vzrejevalni faktorji, namreč narava, rodbina, cerkev in ljudje raznih stanov, s katerimi v dotiko pride. Ker pa veliko starišev zbog malomarnosti

ali nezmožnosti velik del svoje naloge šoli pripuščajo, postaja šola važnejša, in prav je, da na njo država in cerkev največjo skrb obračata.

Ljudska šola stoji vmes mej rodbino in javnim življenjem, ona mora most narejati iz prve v drugo s tem, da pomaga otroku do večje samostalnosti. Njej ne pripada niti prvi del odgojevanja, niti zadnji, ali ravno ta njeni položaj jej daje to dvojno nalogo nadaljevati ondi, kjer se je že v domači hiši temelj (večkrat prav slab) položil, in tako podučevati, da se more otrok, izstopivši iz ljudske šole, lažje sam dalje izobraževati ali pa na družih zavódih še večje omike z vspehom iskati. Po § 1. državne šolske postave od 14. maja 1869 je namen ljudske šole: „odrejati otroke, da bodo нравni in pobožni, razvijati jim dušne moči, oskrbovati jih z znanostmi in vednostmi potrebnimi, da se lahko dalje omikajo za življenje, in postavljati jim temelj, da bodo enkrat prida ljudje in dobri državljani“. To nalogo pa zmore le tedaj, ako je učilnica in odgojevalnica. Zato naj bode poduk odgojevalen, in to pri vsakem predmetu in na vsaki stopinji. Nikoli naj se ne podajajo samo znanosti, pri vsem naj se ozira na blaženje srca in na okrepenje volje k dobremu. Posebno pa se mora za odgojo, dobro izrejo v začetnici (v prvem razredu, prvem šolskem letu) skrbeti. Srce mladih šolarjev je za vse občutljivo. Vspeh kasnejega podučevanja je zelo odvisen od temelja, ki se je prvo leto položil, zato je gotovo opravičena terjatev, da mora učitelj malih najčvrstejši mož biti, ako hoče svojo nalogo popolnem rešiti. Poduk ima dvojni namen: materijalni (stvarni) in formalni (obrazajoči). V začetnici se ozira na oba dva; tu se mora pridobiti še nekoliko znanja, da se more šolovanje nadaljevati. Zato ima že v svojem načrtu predmete, kakor veronauk, nazorni nauk, čitanje, pisanje, računstvo in drugo. Z vajo v teh predmetih doseže začetnica svoj materijalni namen. Mora pa tudi vse otroške duševne moči, mišljenje, spomin in domišljijo buditi in razvijati, mora otroške nagone prav voditi, vest krepčati in jezik uriti. To je formalni namen prvega razreda, in nanj se mora v prvi vrsti ozirati. V obče je naloga začetnice nekako to, da se otroka za daljno učenje pripravnega stori. Pri nekaterih otrocih je bilo sicer že v domači hiši prvo delo kolikor toliko že opravljeno, zlasti, ako so bili v rokah razumnih starišev in odgojiteljev in v

družbi dobro izrejenih bratov, sester ali mladostnih tovarišev. Prvenec je torej že seboj v šolo prinesel nekatere vtise, tudi razpolaga večkrat že s precejšno zalogo besed. Ali v obče so njegovi čuti še slabo razviti; dete je bilo le površnega gledanja navajeno in vse, kar je govorilo, zgodilo se je brez premišljenosti. V mnogih slučajih je pa nastopni učenec prvega šolskega leta še na veliko nižji stopinji duševnega razvitka, ne more se izraziti niti o najnavadnejših dogodjajih vsakdanjega življenja, niti ne razume učiteljeve besede.

Zato mora prvi razred učiti otroke gledati, misliti in govoriti. Tem vajam se pridruži še le čitanje in pisanje. Najprvo in v največji meri skoro mora vaditi otroka, da se vsega tega, kar po svojih čutih v njegovo dušo pride, zaveda, da o vsem tem prave pojme ima in da se naposled o vseh svojih pravih predstavah tudi pravilno izraziti more. Vse te vaje in vso tvarino, katero si za podlago pri njih vzamó, razumevajo šolniki in pedagogi pod besedo „nazorni“ (kazalni) nauk.

§ 2. O nazornem nauku.

Pred šolsko dobo je bila otroku domača hiša ves svet. Vse njegovo delovanje se je zibalo v tesnih mejah rojstne hiše in okolice. Vsi vtisi, katere je dete pred šolsko dobo zadobilo, so še nepopolni in neredni. Šoli pripada naloga, da napeljuje otroke, vse reči vsestransko opazovati in jih po namenu razmotrovati. Otroku se je v prvi mladosti razvil vid, zato se mora ta čut tudi v šoli najprvo gojiti začeti. Dete vidi sicer podobo, ali si zraven nič ne misli. Šola pa navaja dete na to, da o gledanih rečeh sklepa gledé na velikost, obliko, namen, da jih primerja z drugimi rečmi. V šoli naj se vsaka reč, o kateri se govori, pokaže v naravi. Ako to ni mogoče, naj se mladina pri priliki v naravo samo pelje, da ondi ogleduje veličastvo naravskih predmetov, ali vsaj opominja naj se mladina pogosto, da gleda z odprtimi očmi, da opazuje stvari, kedar se v naravi spreha. Kedar je pa učitelju govoriti o takih rečeh, katerih si otroci v naravi ogledati ne morejo, naj se posluži kalupov (modelov) iz lesa, ila ali gipsa, kateri so naravskim predmetom mnogo bližje, nego slike. Dostikrat mora sicer učitelj tudi sè slikami zadovoljen biti. Dobre slike predstavljajo predmete

v naravni velikosti in posnemajo tudi njih barve. Malih slik vsi učenci videti ne morejo. Gleda naj se, da je na eni tabli ena sama podoba; ako jih je več, naj se tiste, o katerih se ne govori, zakrijejo, da otroci ogledujejo le eno podobo, o kateri je ravno govor. Neresnične in slabo zadete podobe vzbujajo napačne predočbe. Lepe in okusne slike pa vzbujajo pri otrocih čuvstvo za lepoto in snažnost. Barvane podobe so boljše nego samo črne, žive barve pa posebno oko vabijo. Učitelj naj nikdar ne pozabi, da je za otroke (po Diesterweg-u) „najboljše še le dobro“.

Zunanja naglednost pa vzbuja notranjo. Dasiravno se pri novincih ne doseže veliko za vzbujanje notranjega življenja, za živo občutenje, vendar deluje skrbni učitelj pri vsaki priliki na dušne zmožnosti. Večkrat naj jim torej učitelj stavi prijazno vprašanje: „Kaj si mislite tukaj, kaj pravite na to in dr.?“ Opomni jih, kaj so čutili pred kakim djanjem, kaj med djanjem in kaj po djanji. Opozoruje jih na različne dogodjaje vsakdanjega življenja v šoli in doma, na letne čase, na praznike i. t. d. in skuša vsekdar le blaga čutila v njih vzbujati. Vaditi je treba ne samo organ vida, oko, ampak tudi organ sluha, uho. Kar je oko našemu umu, ki spoznava reči, t. j. jih razločuje in vreduje, to in še več je uho za naše srce, za notranji čut. Kar oko ne vidi, to pové glas. Učitelj naj zato otrokom pové, kakošno moč ima lepo petje do človeškega srca, in naj jim goji posluš za petje, naj tudi pové, katere stvari lepo doné in kako doné. Pri takih vajah naj tudi poprašuje, kaj poje, poka, šumi, vrší, doní, ropota, klopoče i. t. d.

Nazorni nauk bi pa le malo koristil, ako bi se mladi človek ne vadil misliti, t. j. prevdarjati, kakošne so reči, iz česa so, čemu so? Pri nazornem nauku se mora torej otrok vaditi sklepati iz vzroka na čin, iz djanja na nasledke. Učitelj, kateri bi misliti otroke ne vadil, ta bi zakrivil veliko odgovornost pred Bogom in ljudmi, kajti ravno po pametnem in razumnem mišljenju se človek tako lepo odlikuje od živali in neomikanih ljudi. Dobro pozorovanje ali ogledovanje je podlaga pravilnemu mišljenju. Čim bolje človek pri gledanju opazuje in razmotrava in čim bolje si posamezne znake zapazi, tim več domišljija dalje snuje in tim jasnejše um spoznava. Vrejeno opazovanje in razsojevanje zunanjega sveta je mišljenje. Posamezno, kar čuti duhu vtisnejo, to zvezuje misleči človek v celoto. Človeški duh primerja in razločuje. Dušne moči so tesno zve-

zane med seboj. Zato se razum in razsodnost ne smeta posebej izobraževati. Poleg razuma in razsodnosti je treba tudi spomin gojiti, kajti človek vé le toliko, kolikor pomni. — Že pri novincih se mora spomin vaditi in vtrjevati. Otroci naj ponavljajo reči, o katerih se je razgovarjalo, naj se na pamet učé kratkih izrekov in pregovorov, pesmic, povesti v vezani in nevezani besedi. Tvarina za vajo spomina nahaja se po abecednikih in drugih knjigah. Ako na to gledamo, da se otroku spomin uri, vadimo ga tudi v govorjenji, kar je še posebna naloga ljudske šole, zlasti prvega razreda. Otrok v šolo pridši zna še malo govoriti, posebno pa se jako ustavlja jezik tistim, kateri niso imeli skrbnih odgojiteljev, ki bi se bili dosta zmenili za izrejo svojih otrok. So tudi otroci, kateri niso imeli prilike igrati in pajdašiti se z drugimi tovariši, katerim je jezik še bolj razvit; pri siromakih morajo pet- in šestletni otroci varovati svoje mlajše brate in sestre, ki komaj „ata“ ali „mama“ izgovarjati znajo ali morebiti še tega ne. Kje naj bi se bil torej otrok govoriti naučil? Zato se zgodi prav mnogokrat, da taki otroci učitelju še na prav lahka prašanja odgovora ne dajo in morebiti učiteljevega govora še ne razumó. Tukaj ga čaka torej veliko truda in dela. Zato se mora v prvem razredu jako veliko „govoriti“, in to ravno dela učenje v tem razredu tako težavno. A tukaj ne gre govorništvo po umetni poti učiti, ampak vse se naravno godi, nekako tako, kakor uči mati svoje dete govoriti; vse kar učitelj pové, to ponavljajo učenci za njim. Vse podučevanje v govorjenji na tej stopinji je posnemovalno. To posnemanje učiteljevega govora se vrši najprvo tako, da celi razred za učiteljem ponavlja, t. j. skupno izgovarjanje, ki osrči marsikaterega boječega in malozmožnega, in obudi marsikaterega dremalca. Ali z izključljivim skupnim izgovarjanjem postala bi šola le mehanična vadnica spomina in govora. Zato se mora večkrat menjevati z izpraševanjem posameznikov, kajti pri skupnem izgovarjanji se vsi ne oglašajo, marveč le zmožnejši in živahnejši. Pri odgovorih učencev naj učitelj zahteva, da mu glasno in v celih stavkih odgovarjajo, t. j. da vzamejo tudi učiteljevo prašanje v svoj odgovor. To velja posebno od začetka in pri važnejših in težavnejših prašanjih tudi kasneje še. Kedar se hoče pa učitelj samo prepričati, ali je bilo dete pozorno, ali si je česa zapomnilo, v teh slučajih ni treba zahtevati ravno odgovorov v celih stavkih, zlasti če

učitelju časa zmanjkuje. Ves razgovor v prvem razredu naj bo prost in neprisiljen, ter vse obnašanje prijazno, vendar se učiteljevo govorjenje ne sme prevreči v prazno besedovanje, in varuje naj učitelj svojo dostojnost, da ne izgubi pri učencih potrebnega spoštovanja in strahu.

Ljudsko narečje, katerega se je otrok v domači hiši privadil, ne spada sicer v šolo, vendar naj se ga učitelj prvega razreda pri novincih le malo posluži, vsaj začetkoma, ob enem pa naj navaja otroka na pravilni, književni jezik, v kateri pa naj nobenega lepotičenja ne vpleta. Samo ob sebi se razume, da ima učitelj glasno govoriti, vpiti pa je tako neprimerno in škodljivo, kakor pretiho govorjenje; da mu je pa v pravih slučajih glas preminjati, tega mislim, mi ni treba še posebej omenjati.

Gledati, misliti in govoriti je — tako se pravi — trojni namen kazalnega poduka. Ker pa ljudska šola ni samo učilnica, marveč tudi odgojevalnica, zato naj se učitelj pri primernih vajah tudi na lepo vedenje, na snažnost ozira, naj vzbuja v otroškem srcu blaga čutila: hvaležnost za prejete dobrrote, sočutje in ljubezen do bližnjega. Naj jim v primernih povestih kaže lepe kreposti: réd, zvestobo, pravičnost, resnico, — in na enak način naj jim skuša vzbujati vést in stud do različnih nečednosti.

§ 3. O posameznih vajah nazornega nauka.

Kakor so pri telovadbi potrebna za razne vaje razna orodja, tako je treba pri nazornem nauku, pri tej vadbi čutov, duha in govora tudi neke tvarine, nekega gradiva, katero se jemlje za podlago razmotravanju. To tvarino je treba po znanem pravilu: „Od znanega do neznanega, od lahkega do težkega, od enostavnega do zloženega“ vzeti najprvo iz otroškega obližja. Učitelj jo najde zaznamovano v „Abecedniku“ in drugod. Ni pa zavezan učitelj in se tudi ne priporočuje, da bi to tvarino jemal po katerem na tanko določenem redu in da bi mislil, da se mora tega ali tega reda strogo držati. Vsak učitelj bo že vedel primerno izbrati, vsaj na tem ne stoji toliko, s katerimi vajami poprej začnemo, samo da obdelujemo vse premišljeno in tako, da se skupaj veže. Mi nismo teh misli, da bi se tvarina nazornega nauka obravnavala že v prvem in drugem tednu. Prve 14 dni naj bi učitelj samo za

razne predvaje kot podlago čitanju in pisanju in za privajanje novincev na šolsko življenje porabil. Le od tvarine „šolsko orodje“ naj učitelj o „tablici, črtalniku, ravnilu in gobi“ že takrat spregovori, kedar so učenci te reči v šolo prinesli, namreč v prvem šolskem tednu. Kako obravnava torej učitelj tvarino nazornega nauka? Reč se najprvo pokaže sama, kakoršna je, n. pr. razna šolska orodja in druge predmete, katere je učitelju mogoče „in natura“ pokazati. Če je dotična reč učencem vendar dobro znana, tedaj ni ravno treba kazati jo v podobi. Vendar pa slike kazalni poduk zelo pospešujejo, zato naj si učitelj ž njimi pomaga. Kedar si otroku reč pokazal in imenoval, sledi pogovor o njej. Praša se, kakošna je po barvi, iz česa je, kdo jo je naredil, čemu je, kaj koristi, kako se rabi, kje se nahaja? i. t. d. Praša se tudi po številu posameznih delov in pri živih stvareh: kako se giblje, kako raste, s čim se hrani? Pri teh prašanjih mora biti učitelj previden, ne sme biti preobširen, ne sme prenadrobno in preučeno segati, ker to ni niti namen kazalnega poduka pri novincih, niti za tako natančno učenje na tej stopinji zmožnosti in časa ni. Zato pa naj učitelj ne stavi težkih in obilo prašanj, rajše naj sam stvar pové, poduk je veliko bolj mikaven in manj trudapoln za učence, nego tedaj, ako bi hotel vse iz učencev izvleči.

Ker je tvarina za nazorni nauk še le v drugem oddelku vsakega abecednika, misliti bi utegnil kateri nastopni učitelj, da bode to tvarino razlagal še le potem, ko do tega oddelka dospe. To bi bil „glavni greh“, katerega bi učitelj prvega razreda učiniti mogel. Ko bode morebiti že 30 šolskih tednov minulo, prebavil bode še le prvi oddelek, in do takrat naj bode učitelj tudi s poglobitvostjo kazalnega nauka že pri kraji. In ko učenci tvarino kazalnega nauka že sami čitajo, služi jim to v primerno ponavljanje, za katero itak malo časa ostaja. Po naši razdelitvi kazalnega nauka bi bil učitelj morda v 30. šolskem tednu gotov z vso tvarino nazornega nauka. Da to zmore, odločiti mora 3—4 ure na teden temu predmetu. Toliko tvarine in toliko časa se pa da nazornemu nauku samo v prvem razredu z enim edinim oddelkom odmeriti. Kjer sta dva oddelka, kar je navadno na mnogih šolah, ondi se mora tvarina nazornega nauka precej skrčiti, da za čitanje in pisanje še kaj časa ostane.

Gledaje podobe si bodo učenci reči živahnejši zapomnili, pa tudi poskušali na svojih tablicah posnemati jih. Kjer učitelju čas dopušča, naj jim to prepusti, če tudi so slike za prvence pretežke. V razredih z dvema oddelkoma pa so te slike dobre vaje za učence višjega oddelka v risanju, kar učitelj porabi, da se more z nižjim oddelkom dalje pečati, n. pr. da jih uči čitati in pisati. *)

§ 4. O začetnem čitanju in pisanju.

Veliko in imenitnih nalog ima prvi razred. Privajati mora novinca na šolsko življenje, učiti ga mora jasno misliti in gladko govoriti; poleg tega se ima učenec v začetnem številjenju, v telovadbi in petji uriti. Učitelj veronauka mu vcepuje še prve resnice krščanske vere. Res veliko se terja od teh mladih, še zelo nezmožnih ljudi. Največja in najtežavnejša naloga prvega razreda je pa in ostane čitanje in pisanje, kateremu je po vseh učnih načrtih največje število ur odločenih. V tej zadevi pa ima tudi učitelj točno zaznamovani smoter (cilj). Pri normalnih razmerah mu je naučiti mladino, da zna po glasu pravilno čitati predpisano tvarino v dobro osnovanih abecednikih in da jo vsposobi, da to, kar zna čitati, tudi zapisati more. Prašanje nastane, po katerem učilu, po kateri metodi naj to dosežati skuša?

Brati se je učilo veliko let po tako zvanem črkovanju (Buchstabiermethode). Pri tej metodi so se imena črk učencu pravila in iz črk so se zlogi ter iz zlogov besede sestavljale. Ta način je precej utrudiven; po njem se je le po velikem mehničnem urenji do čitanja dospelo. Metoda glaskovanja (Lautiermethode) je naravnejša in čitanje mnogo pospešuje. Pri samem čitanju uporabljujemo še sedaj to metodo. Po teh metodah — črkovanje in glaskovanje — učilo so je mladino samo v čitanju, in kedar se je v čitanju do neke izurjenosti došlo, prestopilo se je še le na pisanje. Dan danes pa je prišla v občno veljavo metoda, po kateri se čitanje in pisanje ob enem uči (Schreiblesemethode).

*) Pri kazalnem nauku dobro služijo podobe, ki se dobé pod naslovom: „Der Anschauungsunterricht in Bildern“ (Kazalni nauk v podobah) pri Tempsky-m v Pragi, in imajo nemški in slovenski tekst. Cena jim je 6 gld. (Na debeli papir prilepljene pa stanejo 14 gld.)

Ima pa metoda čitanja-pisanja (Schreiblesen) te le prednosti:

1.) Združuje v eno celoto dva predmeta, katera se že po svoji naravi lepo zvezati dasta. S tem se duševne moči otroške tudi lažje združijo in se pozornost otrok lažje ohrani.

2.) S pisanjem si učenec podoba črke lažje zapomni in pisana podoba črke ga spominja zopet na njen glas; po tej metodi pač podpira čitanje pisanje in pisanje čitanje.

3.) Po tej metodi se vrši pogostno menjava predmetov, kar se otrokom tako zelo prilega. Komaj so zvedeli nov glas, že se za glasom tudi pokaže črka, katero otroci tako z veseljem na svoji tablici posnemajo, kajti delo z rokami, to mika mladino bolje, nego utrudljivo čitanje.

4.) Po tej metodi je učitelju mogoče s svojimi novinci tudi drugi višji oddelek združevati, kajti med tem, ko se prvi s pisanjem bavijo, pečati se more učitelj z drugimi učenci.

Dasiravno se je poslednji način, metoda čitanja-pisanja jako udomačila in najbolj razširila, vendar si je v poslednjem času tudi tako zvana analitično-sintetična metoda precejšnjo veljavo pridobila. Ta metoda je sicer zelo mikavna, jako izobraževalna in naravna, zahteva pa izurjenega učitelja, bistrih učencev in dovolj časa. Po tej metodi si učitelj izvoli neko število primernih besed (tako zvane „normalne besede“), v katerih so vsi glasovi (črke) dotičnega jezika. Te normalne besede so besede, katere izražajo po mogočnosti take predmete, kakoršne lahko učitelj učencem v istini predstavi. Zadostuje pa sicer tudi njih podoba. Učitelj začne tedaj pogovor o dotični reči, naslika njeno podobo in zapiše precej njeno ime na stran. Takisto storé tudi učenci za njim; tudi oni njeno podobo narisajo, tudi oni njeno ime zapišejo, dasi se posameznih črk te besede še vadili niso. Zdaj jim začne učitelj besedo v glasove in črke razločevati in te črke se potem posamezno vadijo. Takisto se vadijo z vsemi drugimi normalnimi besedami.

§ 5. O čitanji. *)

Da je čitanje velike važnosti za vsacega človeka, tega nečemo tukaj na dolgo in široko razpravljati. Namen sledečega sestavka je le, seznaniti učitelja z najvažnimi vodili, ki ga po naj-

*) Po spisu v „Šoli“.

krajši in najložji poti privedejo do cilja, ki ga gledé čitanja stavijo nam učni načrti. Učitelju je dana naloga, privedi izročene mu učence do tega, da, zapustivši šolo, lahko čitajo katerikoli primeren sestavek gladko in z naglašanjem, da ga znajo razlagati po snovi in obliki, dalje da čitajo razumno in občutljivo, da se tako rekoč v predmet zamislijo. Kako pa naj učitelj reši to nalogo? To prašanje hočemo v naslednjem kolikor mogoče razpravljati.

Prilичno učenčevi starosti, imamo tudi primerne stopinje v čitanji: *a)* mehanično, *b)* logično in *c)* evfonično čitanje. V prvem šolskem letu se more doseči samo mehanično branje.

V mehaničnem branji vadimo učence nižje skupine, prvo in drugo šolsko leto. Smoter temu uku je, izuriti učence v branji toliko, da bodo čitali konec šolskega leta pisane in tiskane sestavke natančno in gladko, s pravim naglašanjem besed. Pri prvencih začnemo čitanje po pisalno-bralnem navódu. Posamezne črke sledijo po začetnici ali abecedniku.

a) Prva črka je *i*. Mi rečemo *i* (primerjaj navód, ki je v drugem oddelku te knjige pri črki „*i*“) ter velimo isti glas posameznim učencem izgovoriti. Zatim navedemo besede, v katerih se nahaja *i* v začetku, v sredi in na konci besede. Tukaj volimo, sosebnó v začetku, kolikor mogoče le eno- ali dvozložne besede. Besedo izgovorimo počasi, glasno in razložno, tako, da slišijo učenci vsak glas; sosebnó pa povdarjamo oni, s katerim hočemo učence seznaniti. Tudi se moramo prepričati, ali ločijo dotični glas od drugih. Učenci izgovoré sami, n. pr. besedo *zid*. Kadar izgovoré glas *i*, pa naj se ustavijo. Tudi moremo prašati, ali je glas *i* v začetku, v sredi ali na konci besede.

Ko so spoznali učenci v izgledih glas *i*, navedejo naj tudi sami besede, v katerih se nahaja *i*. Mnogokrat pa povedó besede, v katerih ni dotičnega glasu. V takem slučaju velimo učencu še enkrat izgovoriti pazljivo in prav počasi besede, z opazko, kadar pride do *i*, naj istega zateglo izgovori. Učenec izgovarja pazljivo, ali slednjič prepriča se vendar, da ni izvolil prave besede, ker ne zadene ob glas *i*.

b) Seznanivši jih z glasom, preidemo k njegovemu znamenju, najprej pismenemu, potem tiskanemu.

c) Ko so si učenci dobro zapomnili pisano znamenje za novi glas, in ko ga gladko čitajo posebej in v zvezi z drugimi, potem

preidemo k tiskanemu znamenju. V vsakej šoli se dobè gotovo premakljive tiskane črke od Pravseka. (Glej navód o rabi bralnega stroja, ki sledi zadej.) Iz te izbirke vzamemo znamenje novega glasú. Pokažemo ga učencem, primerjaje ga s pisanim, ter prašamo več od njih, rekoč: Kako porečeš, kedar bodeš videl tako znamenje? To znamenje postavimo na vidno mesto poleg drugih črk. Kažemo s kazalom in velimo jih čitati, prvo posamezno, potem tudi v koru. Pa tudi zloge in besede sestavljamo s premakljivimi črkami. Jako veseli učence in plodno pospešuje poduk, ako jim velimo sestaviti, se ve da iz že znanih črk, katerokoli besedo, n. pr. ura, vino i. t. d. Slednjič poiščejo tudi tiskano črko v svoji knjigi ter čitajo.

d) S tiskanimi črkami pa delamo lahko še nekaj drugega, t. j. mi podučujemo učence z lovom. Eno znamenje ali črko postavimo na primeren kraj. K temu znamenju približujemo počasi novo znamenje. Med tem učenci vedno izgovarjajo glas novega znamenja, dokler je ne pripeljemo do stalnega znamenja, katero tudi izgovoré, ko se ga pomikajoče dotakne. N. pr. znamenje za „i“ stoji na primernem prostoru. Učitelj vzame novo znamenje „v“ in ga pomiče počasi proti „i“ tako, da vsi vidijo. Učenci vedno izgovarjajo „v“. Kedar se pomikajoče znamenje dotakne „i“, naj preidejo z glasa „v“ na „i“ in rečejo „vi“. Zdaj učitelj pa krene tako, da „v“ stoji in „i“ lovi. To naj se ponavlja tudi z drugimi črkami, sosebno z onimi, o katerih dvomi učitelj, da niso postale trdna lastnina učencem. Pri teh vajah naj združuje učitelj novo črko, pisano in tiskano tudi v zloge in kratke besede.

Pri pismenem združenji napišemo novo znamenje na šolsko desko v zlogih in eno- ali dvozložnih besedah.

Znamenja v zlogih in besedah naj bodo nekoliko oddaljena vendar zvezana, n. pr. „vir“. Učitelj kaže prvo znamenje „v“ in pomika kazalo proti drugemu. Učenci vedno izgovarjajo „v“, dokler ne pride s kazalom na znamenje „i“. Kedar se kazalo dotakne „i“, preidejo tudi učenci z glasa „v“ na glas „i“, katerega izgovarjajo, dokler se kazalo ne dotakne tretjega znamenja „r“, katero tudi izgovoré.

Pri tiskanih črkah se lahko tako dela, da se postavi prvo v, katerega učenci tako dolgo izgovarjajo, dokler ne postavi na desno k njemu i. Tudi to znamenje učenci izgovarjajo, dokler se ne pri-

takne na desno „r“. Ali pa postavimo vsa znamenja na desko in kažemo polagoma kakor pri pismenem.

e) Čitanje po taktu pri prvoletnikih. To se godi s štetjem ali po vdarcih. Navadno čitamo po vdarcih. Čitali bi n. pr. besedo „vino“. Učitelj vdari po mizi, da slišijo vsi, in koj izgovoré prvi zlog „vi“, katerega tako dolgo zatezajo, da vdari v drugo.

Po drugem vdarcu izgovoré „no“. S prva se dela počasi, a polagoma se privede učence do one hitrosti, katere učitelj želi, da bodo pozneje čitali. Učitelju je ostro paziti, da kažejo učenci prava znamenja in da ista s pravim glasom izgovarjajo. Da si bode tega svest, naj ustavi čitanje večkrat sredi besede ali zloga, ter naj tu pa tam pogleda, ali učenci prav kažejo. Tudi pri slabi izreki glasú naj učitelj koj ustavi čitanje in isto znamenje še enkrat ponavlja. Učitelj naj se potrudi, da poizvé, kateri iz-med učencev pravi glas za znamenje še ne pozna, da jih privede na pravi pot. Da pa eni pri tem ne molčé, naj čitajo vsi glasno, toda ne z vpitjem. S tem privedemo manj zmožne do hitrejšega, prenaogle pa do zmernejšega čitanja; zadnji se tudi obvarujejo brezmiselnemu branju, kateremu je velikokrat vzrok prehitro čitanje.

f) Učenci naj berejo ne pretiho, pa tudi ne preglasno. Nekateri, sosebno prvoletniki, govorijo in čitajo s pretihim glasom.

To prihaja iz neke bojazni, kateri je vzrok večkrat negotovost v predmetu. Učitelju je to odpraviti, kar se tako-le zgodi. Učenec bere, n. pr.: „šolska deska je črna,“ z jako tihim glasom in se morda še celó ustavlja za vsako besedo ter učitelja pogleduje, kakor bi hotel ga vprašati: ali sem prav čital? Učitelj ga naj opomni na pretiho branje in naj ga privede do glasnejega branja z izgledom. Praša naj: Kdo more glasneje brati? ter veli enemu izmed oglasečih se čitati. Ta čita prve besede v stavku dovolj glasno, proti koncu pa že pojema z glasom. Učitelj pohvali, kar je hvale vrednega, opomni pa, da je treba do konca glasno čitati. Zopet praša: Kdo bode sedaj bral glasno do konca? Zopet se jih več oglasi. Veli najsrčnejšemu in najzmožnejšemu. Ta bere dobro. Zdaj velimo še drugim. Slednjič tudi onemu, ki je popred čital tiho. Z veseljem zapazi učitelj, da tudi ta čita sedaj dovolj glasno. Vpitje se nič ne prilega, zato mora učitelj preglasne učence opomniti, naj čitajo tako, kakor govoré.

g) Posamezni zlogi, besede in stavki naj se jasno in čisto izgovarjajo. K temu naj več pripomore, da bere učitelj sam izgledno.

h) Posamezne besede naj izgovarjajo učenci s pravim naglašenjem. Ako ne naglašajo prav, tedaj naj se učitelj varuje vsacega razlaganja. Veli naj drugemu čitati slabo naglašeno besedo, ali pa naj sam čita, potem pa oni, ki so slabo naglašali. Ako ne privede to do pravega naglašanja, veli naj eno besedo prosto izgovoriti, t. j. na pamet. Učenci navadno že od doma prav naglašajo.

i) Tudi prav morajo učenci čitati. To se pa le takrat zgodi, kadar vsako znamenje s pravim glasom izgovarjajo, n. pr. „cel“. Tu ne sme učitelj trpeti, da se čita „l“ kot „u“ ali „v“. Slaba izreka škoduje pozneje pri pravopisji.

k) Učenci naj čitajo počasi.

V vsaki šoli dobé se učenci z več ali manj bistrim umom. Zadnjim se največkrat pridruži še telesna okornost. Odobruje učitelj hitro čitanje, tedaj škoduje vsem učencem. Oni z bolj razvitim umom postanejo nekako površni, ker ne pazijo natančno na vsako znamenje, ti pa opešajo popolnoma, ker jim ni mogoče dohajati prvih. Učitelj naj pazi strogo, da bolji učenci ne čitajo prehitro. O tem se najlože prepriča, ako vidi, da kažejo vsi učenci čitano besedo. Nihče ne sme naprej kazati, pa tudi ne zaostajati.

l) Gledati je, da ne zapojó učenci, kar se rado konec stavka zgodi. Ako se to pripeti, naj koj veli stavek prosto izgovoriti in potem tako čitati.

m) Da bodo učenci pazljivi, naj jih praša pri vsakokratnem branji kolikor mogoče. Pozivanje k čitanji naj se pa ne godi po kateremkoli redu, kateremu se učenci kmalu privadijo, ampak tako, da praša zdaj tega, zdaj onega, zdaj tu pa tam. Tako je mogoče ohraniti vse učence delavne, ker morajo neprenehoma paziti, ne vedoč, kedaj jih učitelj pokliče.

n) Učitelj jako greši, ako se zadovolji, da le nekateri ali tudi polovica učencev lekcijo dobro čita. Vsaka lekcija mora se toliko časa čitati, dokler jo čita najmanj štiri petine gladko čisto, prav in s pravim naglašenjem besed.

o) Za prvoletnike jako povspešno je branje posameznih besed in kratkih stavkov raznega pomena. Povesti in basni naj se

ogiblje pri tem oddelku kolikor mogoče. Teh se učenci kaj lahko na pamet naučé, ter pri čitanji nič ne pazijo na znamenja. To jih pa privede tako daleč, da postanejo površni pri čitanji.

p) Dolgo in široko razlaganje o čitanji ne le da nič ne hasne, ampak odvzame še celo veselje do istega. Otroci kaj radi posnemajo. Želi učitelj, da bodo učenci dobro čitali, mora sam vsak odstavek čitati izgledno enkrat ali dvakrat. Potem naj vabi učence tako čitati. Pri prvoletnikih ni neobhodno potrebno, da pazimo na pomen ločil; vendar mora učitelj nekoliko nanje učence opozoriti.

r) Kakor je za ročnost vsacega dela najbolje sredstvo „vaja“, tako tudi tukaj. S tem pa nočemo reči, da naj se mnogo sestavkov čita, ampak malo, pa te dobro.

s) V dokaz dovršnega mehaničnega čitanja služijo še ne čitani sestavki.

t) Da pa vendar ne bode mehanično čitanje premehanično ali dolgočasno, naj učitelj že prvoletnikom pové za neznano besedo znano, n. pr.: „Rana ura, zlata ura“. Za besedo „rana“ povemo drugo bolj znano besedo „juternja“. Tudi naj se pregovori in pesmice kolikor mogoče na kratko razlože. Prejšnji pregovor tako-le: Zjutraj človek najlože dela, veliko naredi, si denar (zlato) zasluži itd.

§ 6. O pisanji.

Preden mladega učenca podučuješ v pisanji, razumljivo in na kratko mu razloži korist tega nauka in navdaj mu s prijazno besedo veselje do pisanja. Potem mu pa povej, kako naj pri pisanji sedi, kako naj drži roko, pero in papir. Sedi naj otrok ravno, le malo se sme pred se pripogniti, a nikdar pa naj prsi na klop ali mizo ne naslanja. Noge naj postavlja ravno na tla; nog križem nad kolena devati ali v klop upirati, naj se učencu nikdar ne dovoljuje, ker tako in enako napačno sedenje škoduje zdravju. Roki naj od komolca na mizi ležite; desna roka pa naj bode le na robu mize podprta in le mazinec in prstanec naj se naslanjata na mizo, sicer se pa desnica mize ne sme dotikovati; ako se desnica drugače drži, postane težka in okorna. Pri levici mora skoro ves laket na mizi ležati, da papir drži. Kako se pero prvikrat v roko prime in potem držati vadi, je treba najbolj paziti, kajti potem se ravna gibčnost roke in urnost v pisanji in še

celo vrednost vsega pisanja. Pri pisanji se vidi, da učenci pero prijemljejo s prvimi tremi prsti, da pero ne sloni nad nohtom srednjikovim, kar je menda najboljše, ali pa ga držé s palcem in kazalcem tako, da se na srednjik naslanja.

Poglavitna reč pri držanji peresa je, da so prvi trije prsti stegnjeni, ker se le tako pero in roka prosta in lahko giblje in po papirji ročno pomikuje. Če se pa pero drži le z dvema prstoma in če se tedaj na tretjega naslanja, lože se kazalec v členih skrči in roka ima pero manj v svoji oblasti, kar pa urno gibanje močno ovira.

Da se pa otroci ne navadijo te napake, učé naj se s prvega pero le s palcem in srednjikom držati in potem, ko so morda kako črto tako naredili, però še sè stegnjenim kazalcem poprimejo.

To je zelo važno, in kedar se otroci prvokrat pisati učé, naj se skrbno na to gleda, kajti „stara navada je železna srajca“, in zgodnja napaka se težko pozneje popravi.

Na dalje je treba gledati, kako naj papir ali pisni zvezek leži na mizi ali na klopi. Papirjeva lega naj bo kolikor mogoče ravna, t. j. s klopnim ali miznim robom vstrič. Če ravno se te lege poredkoma strogo držimo, vendar je tako koristna, kakor druge poprečne lege. Če je pa papir pošev na mizi, nagnuje se ta lega pri dalnjem pisanji vedno bolj in bolj, in potem pride, da otroci pišejo sedaj navzgor, sedaj navzdol, ali — kakor po otročje rekó: „v nebesa in v pekel“.

Ravno tako se pri različni papirjevi legi menjava tudi pisna lega, t. j. nastane neenaka lega med posamnimi črkami. To je tedaj pri pisanji pomniti o sedenji, držanji peresa, roke in papirja.

O potrebnih predvajah, s katerimi se urijo roke in oko, govorili bomo v drugem oddelku, kjer bode pri govoru o čitanji in pisanji sploh še mnogo vodil o začetnem pisanji. Na tem mestu nam je še samo spregovoriti

O pisanji po taktu ali vdaru.

To pisanje ima nekatere prednosti. Otroke privaja k skupnemu, istočasnemu delovanju. Počasnejše učence pripelje do potrebne večje gibčnosti, a prenačim se zabranjuje prehitro, malomarno pisanje. Pisanje postane krepko, črke pravilnejše. Pisanje po

taktu pospešuje red, točnost in pazljivost, kajti vsi učenci hkrat začno novo vrsto, hkrat novo stran. Paziti morajo dobro na posamezne dele črk, da vedó pri klicanji številkl delati prave poteze. Pisanje po taktu je vendar le tedaj mogoče, kedar so otroci prve težkosti pisanja premagali, kedar so se veliko urili s predvajami. Učitelja stane tako pisanje tudi precej truda, ker mora dobro in pravilno poznati število črt in delov, iz katerih so zložene posamezno stoječe črke in črke v zlogih in besedah. Skoro bi bilo najboljšje, da bi se pisanje po taktu še le v drugem letu pričenjalo. Priporočevati bi bila pa ta metoda tudi le tedaj, ako ima učitelj le eden oddelek, ali pa, ako sta si dva skupna oddelka v pisanji tako zelo enako izurjena, da bi obadva hkrati po taktu pisati mogla; kajti če učitelj z enim oddelkom prav glasno taktira, kar je tudi treba, motljen je s tem drugi oddelek preveč in se ne more baviti s tihim delom.

§ 7. Vkupno izgovarjanje v šoli.

Več praktičnih pedagogov je spoznalo veliko korist vkupnega izgovarjanja (Chorsprechen) pri početnem nauku v ljudski šoli. Jedro tega učila je, da učitelj učencem vелеva, da vsi na enkrat skupno izgovarjajo glasove, zloge, besede in stavke, katere najprvo sam ali kak bolj zmožni učenec narekuje. Čeravno ima vkupno izgovarjanje tudi svoje pomankljivosti, da namreč naglo napredovanje ovira, da je — če so otroci preživi — dostikrat neljubo vpitje, da napravlja marsikateremu občutljivemu učitelju nepovoljni šum po ušesih in bolehnemu tudi glavobol; vendar so pa na drugi strani razlogi za to ravnanje tako tehtni, da bi ga vestni učitelj v prvem razredu ne smel prezirati.

Glasno vkupno izgovarjanje oživlja in razveže otroški jezik, da se otroci vadijo koj od mladih nog, razločno in umevno govoriti. Nekaterim otrokom sicer že zgodaj jeziček gladko teče, vendar pa je spretnost v pravilnem izgovarjanji pri učencih prvega razreda tako malo razvita, da more učitelj v dosego tega posebnega namena tudi kaj storiti. Veliko otrok, stopivših v šolo, ne more ali ne prav ali celo nič izgovarjati nekaterih glasov. Sleherni leto se primeri učitelju, da mu je treba odpravljati tako jecljanje. Pripeti se, da ta učenec ne more izgovarjati „r“, drugi „k“, tretji „s“ i. t. d. Zopet se nahajajo otroci, ki sicer pravilno govoré, toda

z nekako težavo in prepočasno; primanjkuje jim vaje. Da ima šola tudi to breme, je nekaj kriva domača izreja, nekaj pa so take napačne naravne, pa se težko dadó odpraviti. Da se to odpravi, naj učitelj veleva, da vsa šola glasno vkupno in v istem času izgovarja najprvo glasove in potem zloge, besede in stavke. Pri vkupnem izgovarjanju učenec sliši pravilni glas, in je tudi nekako primoran, da prav izrekuje, ker mu dovolj občutljivo šumi glas po ušesih.

Vkupno izgovarjanje spodreže torej najprvo jezik; drugič izobražuje pravilni pismeni jezik in odpravlja napačni ljudstveni govor, zlasti gledé posnemanja tujega jezika, povdarjanja i. t. d. Če le posamni učenci odgovarjajo na učiteljeva prašanja, si ne upajo in tudi ne znajo pravilno govoriti; kedar pa vsi vkup za učiteljem izgovarjajo, je njih srčnost veliko večja. Vkupno izgovarjanje daje tudi otrokom pogum. Znano je, kako so otroci prve šolske dneve plašljivi in boječi. Včasih si celó ne upajo govoriti. Ako bodeš takemu otroku še tako drago reč obljubil, vendar ne bodeš spravil besede iz njega; še svojega poštenega imena si revček povedati ne upa, kakor bi se bil strašansko pregrešil. Iz te zadrege si učitelj včasih ne more drugače pomagati, kakor da veleva vsem skupaj govoriti, da vsi to storé, česar si eden sam ne upa. (Se vé, da je tako ravnanje potrebno le pri malih, 6 in 7 let starih otrocih.) Vkupno izgovarjanje nadalje pomaga, da otroci niso razmišljeni. Morda sedi ta pa ta učenec prav lepo pri miru in ima ročici prav pravilno na klopi; vendar njegov duh ni v šoli. Ako bi učitelj vedel njegove misli, opomnil bi ga in obrnil bi njegovo pazljivost na dotični nauk. Vkupno izgovarjanje pa take nenavzočne zopet navezuje na uk; kajti glasi iz tolikih grl ga zbudé iz njegovega dušnega spanja. To učilo varuje na dalje, da otrokom ni dolgčas. Čeravno je učiteljev nauk morda prav zanimiv in lahkoumeven, vendar se včasih vidi, da se temu zdeha, da se uni stega in okrog zijá i. t. d. Ta otroški dolgčas pa brž odpraviš, kakor otrokom kaj dela daš, če tudi je le govorjenje.

Ker bi pridni otrok rad, da bi ga učitelj vsaki dan prašal, in ker v prenapolnjeni šoli to nikakor mogoče ni, odškoduješ ga naj lažje, če rabiš to učilo. Otroci si poslednjič tudi to, kar vkupno govoré, veliko globokeje v spomin vtisnejo. Tako vkupno izgovarjanje je tedaj zelo važno; bila bi torej pedagoška krivica, ako

bi se zanemarjalo. Wiedemann, po katerem smo nekoliko teh misli posneli, primerja učitelja prvega razreda („Der Lehrer der Kleinen“), ki ne goji vkupnega izgovarjanja, z vojnim poveljnikom, ki dan za dnevom vadi le posamezne vojake, a nikdar ne vsega krдела.

§ 8. **Nravsko-verska (krščanska) odgoja.**

Nravsko-verska odgoja mladine spada k glavnim nalogam ljudske šole. Seme krščanske kreposti treba je pa zgodaj sejati, dokler ga nežno srce mladinsko rado sprejema. Božji strah se mora mladini vcepiti, kakor hitro se začne razvijati njen um in pamet, kakor hitro čuti njeno srce vse dobro in plemenito. Dasiravno je poduk v sveti veri izročen katehetu, vendar ima poglavitno nalogo pri izreji k lepemu nravskemu, pobožnemu, krščanskemu vêdenju vendar le posvetni učitelj.

Kako naj torej učitelj pri prvencih postopa? Poduk in opomin delujeta tukaj vspešno, in božjo besedo posluša tudi mlado dete rado, ako se mu jo rahlo polaga in to bolj na srce nego na pamet. Več pa še izdasta pri nravsko-verski izreji izgled in navada. Kdo bi se pač upal tajiti veliko moč izgleda? Ako se na dan Gospodov pobožna množina v hišo božjo kar kupoma podaje, ne more ostati tudi nemarnež pri domu; vdá se notranjemu klicu tudi on in se pridruži pobožni trumi; ako se v svetih cerkvenih prostorih razlega glasno hvalna pesem, ali pa ako se milo glasi prošnja v molitvi, ali pa ako žalostno odmeva psalm pokore, gane to tudi tistega, kateri je le na videz in morda za kratek čas v cerkvi navzoč.

Ako že izgled na odrasle tako zeló vpljiva, koliko bolj pa še na otroke. Vse, kar dete vidi ali sliši, vse, kar z rokami poptiplje, to se mu vtisne tudi v dušo, kjer se mu delajo predstave, kjer čuti in poželi. Kako važno je torej, da daje učitelj z besedo in dejanjem dober izgled. Učitelj mora biti torej sam bogaboječ, iz njegovih ust naj sliši otrok pravo in resnično božjo besedo, vse njegovo obnašanje naj kaže pobožnost, ponižnost in strah božji. Svoje dolžnosti naj opravlja vestno in potrpežljivo in dober uspeh naj od božje pomoči pričakuje. Božje ime naj s sveto pobožnostjo izgovarja in z vso spoštljivostjo naj govori o cerkvenih obredih. S takim vêdenjem bode za vse dobro občutljive

otroke pripravil, da bodo se obnašali tako, kakor cerkev zahteva od mladih kristijanov. Slovenski učitelj naj še posebej zastran nраво-verske odgoje pomni te-le dobre in svete nauke:

1.) Moli naj z mladino pred in po šoli. Ako ne vpelje druge molitve, naj vsaj „Očenaša“ in „Zdrave-Marije“ ne opušča. Z molitvijo naj združuje po mogočnosti tudi primerne pesmi pobožnega zadržaja.

2.) Vpelje naj poleg družih pozdravov, s katerimi mladina druge ljudi ogovarja, tudi krščanski pozdrav: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“

3.) Nadzoruje naj šolsko mladino pri vseh verskih vajah (pri sv. maši, pri spovedi, obhajilu).

4.) Podpira naj kateheta v vseh zadevah, katere se strinjajo z obstoječimi šolskimi postavami in ukazi.

§ 9. Šolski red ali disciplina.

Brez reda, brez discipline si nobene dobre šole misliti ne moremo. Na dober red in pravi strah mora torej učitelj otroke koj v začetku, koj prve dni šolskega leta privajati. Red mora biti v zadevi časa in prostora. V šoli se mora vsaka reč ob določenem času storiti, ob pravem času je otroku v šolo priti, ob pravem času mora jih učitelj domu spustiti. Vsakemu učencu je odmenjen pravi in primeren prostor, a tudi učitelj si mora pri podučevanju naj pripravnejši prostor izbrati. Učitelju je stati na takem kraju, kjer vse pregleda, in kjer ga tudi vsi učenci vidijo. Z lepo naj se ne umakne s svojega stališča. Slabo navado ima, kdor med naukom po šoli gor in dol dirja, kakor Avgust, ki je obžaloval svojo na Nemškem zgubljeno vojno. Da so učenci mirni in v duhu zbrani, morajo videti pred sabo učitelja mirnega in stalnega; njih oči naj se obračajo v učenika; naj se ne začne podučevati prej, dokler niso učenik in učenci oko v oko. Le tako je mogoče vladati z očesom večje število in ubraniti, da učenik ne govori gluhim. Marsikje bi bilo lahko drugače, ko bi precej od začetka podučevanja bili učitelj in učenci v takem položaji.

Šolski red ali disciplina pa obsega posebno privajanje na pokorščino, na izpeljevanje danih ukazov. S „šolskimi postavami“ v tem pomenu je treba otroke že na tej stopinji seznaniti. Seveda

se jim ne sme kar prvikrat cele kope ukazov v izpolnjevanje naloziti, ampak po malem vsaki dan nekaj; pri tej priliki se jim dá to povelje, pri drugej priliki zopet drugo.

Učitelj pa naj ima vse te „šolske postave“, kakor so jih v prejšnjih časih imenovali, ali pa „ustrahovalna pravila“ (Disciplinarvorschriften), lepo razvrščene, ker jih potrebuje zlasti v višjih razredih, ker je primerno vsako leto v začetku šole dobro priporočiti in razložiti jih.

V bodočem podajemo obrazec takih „ustrahovalnih pravil“.

§ 10. Ustrahovalna pravila.

I. Splošne določbe.

1.) Vsak učenec (ali učenka) se mora na tanko ravnati po vseh danih zapovedih, redno obiskovati šolo, med naukom biti pazljiv in miren ter tudi doma marljivo izpolnovati vse svoje dolžnosti.

2.) Proti šolski gospôski, to je: proti učiteljem, učiteljicam in šolskim predstojnikom i. dr., naj se obnaša spodobno, naj jim bode pokoren in odkritosrčen.

3.) Sè svojimi součenci (ali součenkami) naj bode prijazen, postrežljiv in prizanesljiv. Naj jih ne žali, naj jim ničesar hudega ne učini, še manje pa sme tuje blago poškodovati ali si kaj tujega prisvojiti.

4.) Ako se zgodi, komu krivica, naj si ne išče sam zadostjenja, ampak naj se pritoži svojemu učitelju.

5.) Vsak učenec naj ima snažno, neomadeževano obleko. Tudi njegovo vedênje in govorjenje naj je spodobno.

II. Šolsko obiskovanje.

1.) V šolo mora učenec in učenka hoditi ves čas, dokler mu je po postavi dolžnost.

2.) Ako mu je veljaven uzrok šolske zamude uže naprej znan, naj si išče zato dovoljenja, in sicer za tri dni pri svojem učitelji, za več časa pri šolskem voditelji.

3.) Ako je učenec več dni zadržan, da ne more v šolo, naj to, ako ne more sam, po kom drugem naznanja svojemu učitelju.

4.) Ko učenec po zamujenem času zopet pride v šolo, naj se radi tega opraviči pri svojem učitelji.

5.) Radi neopravičenih šolskih zamud se učenec ostro kaznuje, in sicer toliko ostreje, kolikor več ima neopravičenih zamud.

III. Opravičene šolske zamude.

Po obstoječih šolskih postavah (§ 4. učnega in šolskega reda od 20. avg. 1870) so sledeči izgovori pri šolskih zamudah opravičeni:

1.) Če otrok izboli.

2.) Če izbolé otrokovi stariši ali svojci, ako je dokazano, da ga potrebujejo v postrežbo.

3.) Slabo vreme, ako bi otroci v njem vtegnili izboleti.

4.) Tako slabi potje, da se ne more po njih hoditi.

IV. Vedénje pred in med naukom in po nauku.

1.) Učenec (učenka) naj pride v šolo le eno četrtno ($\frac{1}{4}$) ure pred začetkom uka, in mora priti vsaj do določene ure, s katero se pričinja uk.

2.) Pred šolsko sobo si osnaži obuvalo in obleko.

3.) V šolsko izbo stopi z nepokrito glavo, poda se mirno na odločen prostor, ter tihoma čaka poduka ali se pa tudi tihoma pripravlja na bodoče nauke.

4.) Deklice odložé svoje rute in robce z glave na odločeni kraj.

5.) V šolo prinese učenec (učenka) samo potrebne šolske priprave za ta isti den ali poldneva.

6.) Drugih reči, ki ne spadajo k nauku, učenec (učenka) ne sme v šolo prinašati; take reči mu učitelj odvzame, posebno če se ž njimi igra.

7.) Postopanje, letanje, vpitje pred šolo, po mostovži in stopnicah je pred naukom, med naukom in po nauku prepovedano.

8.) Kedar učitelj ali učiteljica v šolo stopi, hitro in mirno vstanejo vsi učenci (učenke), ter stojé pri molitvi ali petji, s katerim se začénja šola.

9.) Tudi takrat je vsem učencem vstati, ko stopijo v šolo drugi učitelji, kateheti ali druge osebe, katere je enako spoštovati.

10.) Iz šole hoditi (po potrebi) se med šolsko uro le pri
nujni potrebi dovoljuje in samo enemu enkrat.

11.) Poškodovanje in omadeževanje vsega šolskega pohištva,
učnih pomočkov, klopi, sten, stranišč se ostro prepoveduje.

12.) Kedor učini kaj škode, mora jo povrniti; ako je to iz
lehkomišelnosti ali iz hudobe učinil, mora se vsikedar tudi kaz-
novati.

13.) Ako se poškodovatelj ne izvé, povrne škodo ves razred.

14.) Odrezke papirja ali druge reči na tla metati se prepo-
veduje.

15.) Po dokončanem poduku se podajajo učenci (učenke) v
največjem miru domov.

16.) Šolsko orodje, knjige, oblačila se ne smejo v šoli puščati.

V. Vedénje zunaj šole in doma.

1.) Učenec naj se zunaj šole spodobno, pametno, pohlevno
in proti vsakemu uljudno obnaša.

2.) Učenec naj se doma marljivo uči, kolikor mu le čas pri-
pušča, in naj skrbno izdeljuje vse domače naloge.

3.) Ako utegne, naj čita tudi druge za mladež namenjene
dobre knjige, katere mu stariši ali učitelj dovoljujejo.

4.) V cerkvi in pri drugih verskih vajah se mora učenec
(učenka) tako vèsti, kakor se zahteva od vsakega pobožnega
človeka.

5.) Obiskovanje gledališč ali podobnih zabav in gostilnic se
sploh prepoveduje in se le izjemno v družbi starišev ali sorod-
nikov dovoljuje.

6.) Spodobne zabavne igre na prostem so učencem dovoljene.

7.) Vsaka igra za denarje ali za vrednostne reči je pa ostro
prepovedana.

8.) Kopati se po neočitnih krajih se sme, ako stariši ne za-
branjujejo in ako se pri tem spodobno vède.

9.) Šolskega orodja in tudi česa družega ne sme učenec brez
dovoljenja starišev prodajati, podarjevati ali zamenjevati.

10.) Tabaka ali smodk učenec ne sme kaditi ali pušiti.

11.) Po noči učenci ne smejo sami po cestah in ulicah po-
hajkovati.

12.) Učenec (učenka) se ne sme pajdašiti ali družiti z ljudmi, kateri so na slabem glasu. Tovaršije naj si po večjem le pri svojih součencih (součenkah) išče.

13.) Na ulicah morajo vsi učenci in učenke vse učitelje, katete in tudi druge spodobno in sè štovanjem pozdravljati.

VI. Določbe o izstopu iz šole.

1.) Ako je učenec (učenka) od 6. do 14. (12.) leta svoje starosti marljivo v šolo hodil in se med tem časom zapovedanih nauk dobro naučil, dobi odpustno spričevalo, katero ga odveže, v šolo hoditi.

§ 11. Petje.

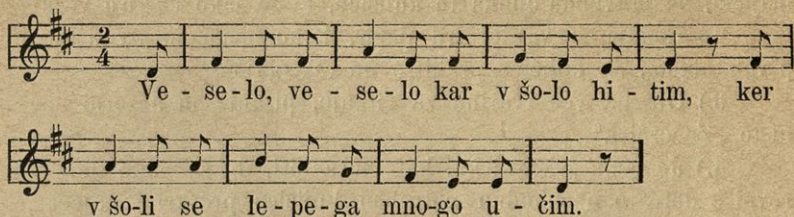
Nekateri učitelji si vendar mislijo, da v prvem razredu petja s prvenci gojiti ne gre. Takim bodi povedano: „Kakor delaš, tako gre“. Res je, da nekateri učenci nimajo nobenega sluha, in s takim bi se učitelj zastonj trudil; kateri pa imajo dober sluh ter tudi veselje do petja — in takih gotovo ne manjka — tem ne bode težavno lahkkih pesmic se naučiti. (Poglejmo v otročji vrt, kjer štiri- in petletni otroci večkrat prav srčno zapojejo.)

Take pesmice ne smejo biti ne previsoke ne prenizke, naj se gleda samo na dvojko (sekund) in trojko (terc). Ko se učenci privadijo dveh ali treh pesmic, potem se naslednjih že laže učijo. Pri prvencah ne sme noben predmet dolgo trpeti, naj manj pa petje. Večkrat je prilika pri kazalnem uku, kako pesem pridejati. Večkrat so učenci tudi utrujeni, takrat jih pesem oživlja.

Pri pesmih je potrebno, da učenci najpred besede na pamet znajo in tudi razumejo. Pri učenju besed ob enem tudi napev učiti ni potrebno, dosta je, ako učitelj samo napev gode ali poje. Drugi dan ali drugokrat uči učitelj napev in videl bode, da prvo-krat ni zastonj godel in pel, posebno če se pesem učencem dopade. Kakor so se pri pesmi najprej samo nekatere besede, potem druge in končno vse na pamet učili, tako se naj tudi napev razdeli in od oddelka do oddelka uči. Učenci, kateri imajo dober sluh in glas, naj se učijo najprej, potem drugi. Bolje je tudi, da se z učenci poje, nego da se jim gode. Učenci morajo se počasi sami

brez gosli pesmi privaditi. Ne samo pri petji, ampak tudi pri drugih predmetih naj učitelj misli: „Podučuj neumóрно, a ne preneglo“.

Pri pesmi „Veseli učenec“ bi se najprej vzelo: „Veselo, veselo kar v šolo hitim“, potem „ker v šoli se lepega mnogo učim“. Nekateri takti se tudi znajo posamezno vzeti.

§ 12. Naloga abecednika ali začetnice.

Dober abecednik bi jaz primerjal z lepim, zdravim, prostornim stanovanjem, v katerem se prav prijetno bivati in delati dá, ako je v njem tudi potrebno pohištvo in ako ima človek v takem pripravnem stanovanji še veselo, prijazno družbo v zabavo in dovolj dobre hrane in postrežbe. S tem hočem reči, dober abecednik je podlaga uspešnemu podučevanju na najnižji stopinji, je prvi temelj; učitelj je pa, ki abecednik oživi, kakor vesela družba človeka.

Dober abecednik ima dovolj napotka za mišljenje, govorenje, čitanje in pisanje ter spodbuja tudi k lepemu krščanskemu vedenju.

Vsak dober abecednik (začetnica), ki je osnovan po pisalno-bralnej metodi, ima vse črke, vse zloge, besede, berilne vaje in tvarino za nazorni nauk osnovano po metodiških pravilih, ki se glasé: „Od lahkega do težkega, od znanega do neznanega, od prostega do zloženega“. Za slovenske (in slovensko-nemške) šole imamo zdaj dvojce abecednikov na razpolaganje: Miklošičevo „Začetnico“ in „Prvo berilo“ iz c. kr. šolske zaloge (c. 30 kr.) in Razinger-Žumer-jev „Abecednik“ (zaloga Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani, c. 20 kr.). Za šole, kjer se že na prvi stopinji nemščina uči, služi „Slovensko-nemška začetnica“ iz c. kr. zaloge ter A. Žumer-Razinger-jev „Slovensko-nemški abecednik“ (Kleinmayr in Bamberg, c. 25 kr.).

Vsi ti abecedniki so velik napredek v tej stroki šolskih knjig.

Pri tem svojem navódu morali smo se ozirati na eno teh knjig; eno nam je bilo za podlago vzeti. Odločili smo se za slovenski Razinger-Žumer-jev „Abecednik“ in to iz sledečih vzrokov:

1.) Nam je že po volji za začetnike jako primerna, ne premajhna, ne prevelika oblika te knjižice, ki je jako trdno vezana.

2.) Nahaja se v njej trd papir, kakoršnega je treba ravno prvoletnikom, da knjižice prehitro ne raztrgajo.

3.) Obsega več tvarine za čitanje, pisanje in nazorni nauk, nego „Začetnica“.

4.) Je cena jako nizka, kar mora biti, da si lahko tudi najrevniše dete to neobhodno potrebno knjižico preskrbi. (Sicer pa daje založnik šolskim vodstvom pri vsakih desetih iztisih en iztis povrh za siromašne otroke.)

5.) Notranja večja vrednost tega abecednika je v tem, da nima koj pri začetnih vajah zlogov, obstoječih iz treh glasov, katere je otrokom v začetku silno težko izgovarjati. Pismene črke so pa v obeh knjigah jako lične in pravilne. Razinger-Žumer-jev „Abecednik“ ima poleg tega najprvo vse črke, ki se pišejo v srednji prostor, potem one, ki se delajo v zgornji predal, in naposled one, ki imajo spodnjo dolgost. „Začetnica“ nima v tem nič doslednega.

„Slovensko-nemški Abecednik“ ima pa še to prednost, da je njegov nemški del tiskan z latinskimi (slovenskimi) in ne z nemškimi (gotiškimi) črkami. Otroci se torej temu nemškemu čitanji veliko prej privadijo in veliko prej si prisvojé večjo zbirko nemških besed in stavkov. Različni tisk in različne črke lepšajo jako oba ta abecednika; poleg tega je vaja v čitanji različnega tiska zeló potrebna.

Predno smo govorili o „Abecednikih“ in „Začetnici“ (o tej bodi povedano, da je namenjena za dve šolski leti, dočim „Abecednik“ obsega le tvarino enega šolskega leta), morali bi spregovoriti o „stenskih tablah“, kajti prej se čita na teh, kakor v abecednikih ali začetnici. Stenske table prav mnogo koristijo in učitelju silno pomagajo. Vseh otrok oči so hkrati obrnjene na nje. Morajo pa imeti velike črke, lepa in pravilno pisana in tiskana pismena. Pred vsem pa je treba, da se stenske table vjemajo z abecedniki (začetnicami), katere imajo otroci v rokah. Potem se zlasti pri

vkupnem čitanji te table prav vspešno porabljevati morejo. Prav primerne stenske table, katere se bodo z abecednikoma vjemale, nameravata izdati marljiva ljubljanska učitelja Razinger in Žumer. Cena jim bode 2 gld. 50 kr.

Naposled nam je še spregovoriti o bralnem stroji (Lese-maschine, Setzkasten). To so tablice, na katerih se vse črke nahajajo. Kakor hitro učitelj nov glas in novo črko na šolski tabli razloži, takoj pokaže jo tudi na teh tablicah. S več črkami se zlagajo potem pa tudi zlogi in besede, kar učence posebno veseli. Tudi se pri rabi teh tablic nauk prijetno in koristno menjava. Vendar se porabi s temi črkami preveč drazega časa. Za slovenske šole je že več tacih tablic s črkami izdanih, dobé se pri učitelju Miklošič-u v Mariboru, pri „Národní šoli“ v Ljubljani in pri Temp-sky-m v Pragi; primeren navód je vsakej zbirki pridejan.

Drugi oddelek.

Pisanje, čitanje in nazorni nauk.

Prvi šolski teden. *)

Prvi šolski dan **) je silno važen in marsikteremu mlademu učitelju dela prva šolska ura, zlasti prvi šolski nastop, nemalo preglavico. Zato je treba posebno o „prvem šolskem dnevu“ obširnejšo besedo spregovoriti. Prvi dan pripeljejo mlade šolarje navadno stariši v šolo, učitelj mora zato kratko besedo ž njimi in z otroci spregovoriti. Od starišev naj pri tej priliki poizvé marsikaj, kar je treba učitelju o svojih učencih znati, kajti domače, rodbinske razmere otrok morajo učitelju znane biti, da more ž njimi prav ravnati. Ako ni učitelj malih sam opravil „šolskega popisa“, ako ni sam sestavljal šolskega zapisnika („šolske matrike“), tedaj navadno le malo svojih novih in mladih učencev pozna. Zato mora učitelj prvi dan gledati, da se ž njimi seznani. Pametni stariši že sami učitelju povedo, kakošnih lastnosti so njih otroci, zlasti ako imajo kakošne telesne hibe, n. pr., ako je katero dete bolešno, ako ne more vode držati, ako je kratko vidno, ako slabo sliši i. t. d. Ker pa mnogo roditeljev ali otroških varuhov na to pozabi, tedaj

*) Kako je metodično postopati pri posameznih predvajah za čitanje in pisanje, in kako je učiti ta dva predmeta skupno, to smo navedli v sledečem. Ob enem pa smo vso stvarino prvega razreda (prvega oddelka ali prvega šolskega leta) razdelili na vseh 46 tednov šolskega leta. To smo storili iz važnih vzrokov. Učitelju prvega razreda je namreč na tanko določen smoter ali cilj, katerega mora v enem letu doseči. Ako si pa stvarine ni razdelil, ali pa ako si jo je napačno razdelil, tedaj ne bo mogel dovolj metodično postopati in težko bode do predpisanega cilja dospel. Zato mislimo, da smo prav storili, da smo pri tem oddelku vso stvarino tako na tedne razstavili.

**) Tu opozorujemo tudi na dobre izgledе praktičnih poskusov za prve šolske dni, ki se nahajajo v „dodatku“ te knjige.

naj jih učitelj na to in uno opomni pri tej priliki, ko ima pred seboj otroške oskrbnike, katerih morebiti potem celo leto več videl ne bo. Prvi šolski dan naj učitelj stariše še na dvojce opozori: 1.) na neprestano pridno pošiljanje otrok v šolo in 2.) na to, da preskrbé šolarjem vse potrebno šolsko orodje. Le malo starišev je, kateri so otroke odgojevali in izobraževali, predno so jih v šolo poslali. Šestletni deci, katera zdaj v šolo prihaja, manjkajo navadno še vsi pojmi, celo najpotrebnejši. Dostakrat se učitelju pripetí, da dobi v šolo otroka, kateri ne vé za svoje rodbinsko ime (priimek) in morebiti tudi za svoje krstno ime ne, katerega morebiti pa tudi od strahu učitelju povedati ne more. Zato učitelj prav stori, da prvi šolski dan tudi stariše nekoliko v šoli pridrži in se v njihovi navzočnosti seznani z obrazi in imeni svojih novincev. Prvi dan naj bo učitelj jako ljubeznjiv z novimi učenci, zlasti s tistimi, pri katerih se strah in boječnost na različne načine razodeva; kajti naloga prvega šolskega dneva je, da si učitelj poleg tega, da se z učenci seznani, pridobi njihovo zaupanje. Učitelj naj pri priliki otroke tako-le nagovarja: „Ti si Tonček, kaj ne? Ti si Franček (Rupertov). Ali si rad prišel v šolo? Ti si Jože (Poljanec). Ali boš rad hodil v šolo? Tebe, Martinček (Rožman), tudi poznam; ali se boš rad učil? Kdo si pa ti, pa ti? i. t. d.“ Prvi dan naj učitelj otroke le po krstnem imenu imenuje, priimke naj nekako le za-se izgovarja, ali zapomniti si jih in izvedeti jih mora, bodi si od učencev samih, ali od součencev, ali pa od navzočnih starišev. Druge naloge nema ta prvi šolski poduk, kateri pa naj se nikakor ne razteza čez dve uri, ker bi to prvo resnobno delo otročičke preveč utrudilo. Zato naj jih učitelj nekako s takimi besedami kar domu izpusti: „Veseli me, da ste mi tako lepo svoja imena povedali; prav vesel sem, da vas že poznam nekoliko. Bodo se že vsaki dan bolje seznanili. Danes ne bomo imeli še celi dan šole, jutri pa že. Le vsi pridite jutri v šolo. Ako boste pridni otroci, bode v šoli prav veselo in prijetno. Le idite po malem domu!“

Drugi dan se še le prava šola, redno učenje začne. Ko so se otroci v šolski izbi sebrali, reče učitelj, da ga veseli, da so se zopet sešli v šoli, kjer se hočejo torej pridno učiti in lepo ubogati. Na to učitelj učence po velikosti v klopih razvrsti ter vsakemu svoje mesto odloči, veleč jim, da si nikoli noben svojevoljno drugega sedeža izbrati ne smé. Ker se mora vsak nauk z

molitvijo (ali pesmijo) začeti in končati, zato naj učitelj s tem kmalu prične. Opiraje se na to, da otroci tudi doma zjutraj, opoludne in zvečer, pred jedjo in po jedi molijo, da se mora vsako imenitno delo „z Bogom“ začeti, vелеva učitelj učencem, da vstanejo in za njim molijo. (Pri prvenih mora učitelj na vsak način glasno moliti, a učenci naj molitev, najbolj „Oče naš“ in „Zdravo-Marijo“, nekoliko tiheje za njim izgovarjajo.) Po molitvi naj učence zopet po krstnih imenih poprašuje. Na prašanje: „Kako ti je ime?“ odgovarjajo samo: Jože, France, Tone. Učitelj naj pa koj od začetka terja odgovore v celih stavkih: Jože mi je ime, Martin mi je ime. Ti odgovori bodo tihi, zato naj učitelj glasnih odgovorov zahteva in naj pohvali take, kateri glasno odgovarjajo. Vaja v tem je trajala morebiti kacic deset minut in razporedba učencev (učenk) po klopih ter molitev morebiti več nego pol ure. Zato naj se učenci na ta način malo oddahnejo, da jim učitelj vstajati in vsedati vелеva, in pri tem zahteva, da ravno stojé in ravno sedé, ker to kinča mladega in starega človeka. „Kedar bodem vam kaj ukazal“, reče učitelj, „morate to na tanko storiti. Ako rečem ‚vstanite‘, morate vsi na mah vstati ali pa ‚vsesti se‘, ako to vелеvam. Kedar bodem v šolo prihajal ali pa iz šole šel, morate vselej vstati. Stati se mora tako dolgo, dokler se vam ne vелеva, sestiti. Učenec mora tudi takrat stati, kedar ž njim govorim, kedar ga česa poprašujem. (Samo ob sebi je razumno, da ima učitelj to zapoved raztegniti na vse osebe [katehet, nadučitelj, nadzornik], katere v šolo prihajajo.) Kar učitelj vелеva, naj si učenci zapomnijo, zato naj se večkrat o tem prepriča s prašanjem: „Kaj sem rekel? Kaj sem ukazal?“ Drugi šolski dan naj učitelj svoje prvence seznani z njihovimi dvojnimi imeni nekako tako-le: „Ko ste bili še jako majhni otročiči, nesli so vas v cerkev h krstu. Tukaj so vam gospod duhoven dali ime, tebi Janez, tebi France, tebi Andrej i. t. d. To so vaša krstna imena. Vstanite vsi tisti, kateri imate krstno ime Jože!“ Gotovo je več učencev tega imena. Učitelj porablja to priliko, da opozori učence, da imajo še drugo ime, priimek, in zahteva od učencev, da mu svoje priimke pri-povedujejo. Marsikateri tega ne bo znal, moral mu ga bo učitelj sam povedati. Pravilno pa ne bodo niti krstnih, niti rodbinskih imen izgovarjali, zato naj jih učitelj na to koj v začetku privaja. Skupno izgovarjanje šolo jako oživlja in daje srčnost boječim.

Zato se lahko porablja še ta-le tvarina: Imamo dvojne imeni, krstno ime in priimek. Krstno ime smo dobili pri krstu, priimek pa imamo po svojih stariših. Učitelj na to popraša prav marljivo vse križem prvenca: „Povej mi krstno ime! Povej mi priimek! Povej mi oboje, najprvo krstno ime, potem pa priimek!“ Na prašanje: „Kako se pišeš?“ naj jih navadi odgovarjati: 1.) s priimkom in 2.) s krstnim imenom. Te vaje so učitelju vzele morebiti dve uri časa, če tudi ni bil nauk pretrgan po raznih ljudeh, ki učitelja prve šolske dni radi motijo. Mislim, da tega mi pa ni treba omenjati, da se mora prvencom po vsaki minuli uri najmanj pet minut počitka privoščiti.

Drugi šolski dan naj učitelj učence že začenja sè „šolskim življenjem“ po malem seznanjati. O vèdenji šolarjev (disciplinarnih pravilih) v šoli in zunaj šole naj jim vsaki dan nekaj pové, recimo to, kdaj naj v šolo prihajajo, kako naj se vedejo pred šolo, kako naj prosijo na „stranišče“, kaj naj počnó med dopoldnevnim in popoldnevnim naukom, ako namreč opoldne domu ne hodijo i. t. d. Razlaganje takih kratkih naukov naj ne traja nikoli čez četrte ure, ali k večjemu pol ure, in v obče vsaka vaja ali lekcija naj ne trpi več nego pol ure. Drugi šolski dan naj učitelj še učence s pojmi: desno, levo, zgoraj, spodaj, spredaj, zadaj seznani in jih pri tem nekako tako-le popraša in vadi: „S katero roko ješ? S katero roko držiš kupico, kedar piješ? To je tvoja desna (prava) roka. Kaj še delate z desno roko? Z desno roko boste tudi prijemali pisalo, kedar boste pisali in risali. Pokažite vsi desno roko! Vstanite in vzdignite desno roko! Kako imenujete eno roko? Vzdignite levo roko! Pokažite obe roki! Ali ste lepo umiti?“ (Tukaj naj učitelj o snažnosti, umivanju glave, rok, nog, vratu i. t. d. spregovori.) Potem se pa razjasnjuje v zvezi s telovadskimi igrami: desno in levo oko, uho, roka, lice, rame, rekoč: „Denite desno roko na desno oko, levo roko na levo uho, desno roko na levo ramo, levo roko na desno uho i. t. d. Pokažite desno šolsko steno, levo šolsko steno!“ Na enak način se vadijo v pojmih zgoraj, spodaj, spredaj, zadaj, nad, pod, zraven ali poleg. Prvi in drugi šolski dan še otroci niso bili s ploščico, črtalnikom, gobico ali cunjico preskrbljeni. Tretji dan naj bi te reči seboj prinesli. S tem naročilom naj jih učitelj po izvršeni molitvi v lepem redu, klop za klopjo, po dva domu odpusti.

Ako je bilo že drugi šolski dan nekako redno učenje, ako je moral učitelj že drugi šolski dan premisliti, kaj bode svoje nevedne prvence učil in vadal, mora si za tretji in za naslednje šolske dni stvarino posebno prirediti, kajti ravno prvotne vaje v prvem in drugem šolskem tednu so za učitelja, ki ima malo izkušenosti v prvem podučevanju, prav malo znane. V prvem in drugem šolskem tednu naj učitelj še nikakor s čitanjem in pisanjem in tudi s pravim nazornim naukom ne pričinja. Namesto pisanja-čitanja mora učitelj v prvih 14 dneh druge vaje vzeti, namreč vaje z rokami in očmi, vaje ušes in jezika, in namesto kazalnega nauka naj otroke privaja na šolo, na vedênje v šoli in zunaj šole. Poleg tega naj jim kako lahko pesmico zapoje, ali pa kratko otroško pripovedko pové. *)

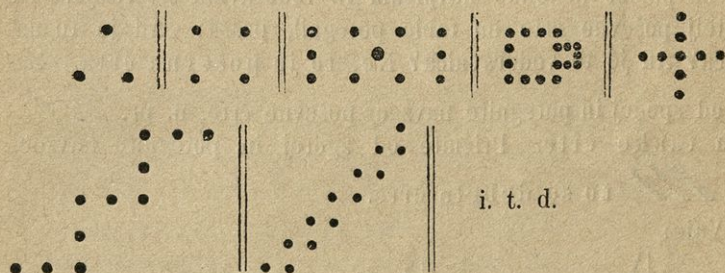
Za naslednje dni prvega šolskega tedna se nam ne vidi več potrebno, navajati učno pot in učni način za vsaki dan posebej. Navesti pa moramo učno stvarino za „posamezne predmete“ (ako se smemo tako izraziti) prvega (in drugega) šolskega tedna. O tej razdelitvi učne stvarine prvih šolskih dni ne smejo učenci seveda nič vedeti; tudi razdelitev šolskih ur na steni naj o tem nič ne pové, to „sistematiko“ mora le učitelj sam v svoji glavi imeti. Za vsako lekcijo naj se porabi pol ure. Vsake pol ure mora biti vaja druge vrste, toda učitelj naj prehaja od enega predmeta na drugega tako, da bi tega prehoda ne zapazil tudi strokovnjak šolski ne. V tem je ravno vsa pedagogiška in metodiška težkota prvega razreda (prvega šolskega leta), da v poduku mora neka-košen sistem skrit biti, a o njem ne sme nobeden nič opaziti, vse se mora zlijati, vse vjemati, vse mladino buditi, veseliti, učiti in odgojevati.

Vaje z rokami in z očmi.

a) Pike. Tretji dan so se otroci s tablicami preskrbeli. Učitelj jih mora zdaj podučiti, kako morajo paziti na tablico, na črtalnik in gobico. Nauči naj jih, ploščice tako dolgo pod kloppo držati, dokler on ne ukaže, da jih na ukaz: 1, 2, 3! na klop položé. Učitelj naj pri tem ne trpi ropotanja s tablicami, nego naj

*) Take lahke otroške pesmice so v „dodatku“, pa tudi v Nedvédovem „Slavčku“ (I. del) in Stegnarjevem „Šopku“ in drugod. Pripovedke so v dodatku in pri „nazornem nauku“ te knjige vpletene.

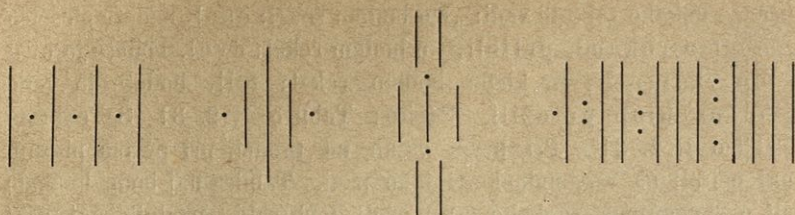
učence nekako tako-le vadi: „Ko bodem rekel: eno!, bodete ploščico z obema rokama prijeli, ko bodem rekel: dve!, bodete jo nad klop vzdignili, in kedar bodem rekel: tri!, bodete jo lepo tiho na klop položili. Pazite: Tablico 1, 2, 3! Še enkrat: Tablico 1, 2, 3!“ Pri prvih vajah na tablici, pri prvem pisanji, naj učitelj na vse malenkosti jako pazi. Tablica naj bode le malo ali nič nagnjena (nekako 20 °) proti levi roki, črtalnik naj držé otroci sè stegnjenimi prsti, sedé naj kolikor mogoče ravno, naj ne gledajo od blizu, naj ne držé pri pisanji noge na tleh in ne na vskriž, naj nemajo hrbta sklonjenega i. t. d. To jim mora učitelj prav velikokrat ponavljati, sam pokazati in tu pa tam popravljati. Ako je vse tako prirejeno, naj se prične z risanjem pik. Ali to ni risanje, ni pisanje, to so le vaje, urjenje rok in oči. Učitelj naredi piko na šolsko tablo, učenci jo naredé na svoje ploščice. Boljše je delati večje pike, nego premale, boljše je mali okrog, nego nevidljiv pritisk s kredo ali črtalnikom. Naredi se več pik zapored, eno poleg druge ali eno nad drugo. Za vajo morejo risati še sledeče slike (med tem se pa učitelj peča z drugim oddelkom):

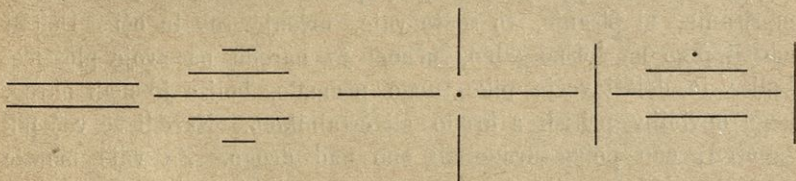
Te in sledeče vaje se lahko skrčijo, zlasti ako ima učitelj več oddelkov in obilo učencev, ne more za te vaje veliko časa porabiti.

b) Navpična črta. Učitelj narisa eno tako črto in reče: „Narisal sem navpično črto. Naredite še vi tako! Še eno na desno, eno na levo!“

Nekoliko naj učitelj delo svojih prvencev pregleda, naj tu pa tam malo pohvali ali pograja, ali tudi pokaže in popravi. Vendar za to poslednje časa primanjkuje, in to tudi ni tako neobhodno potrebno, ker te vaje niso pravo risanje. Za daljno tiho delo bi bile sledeče slike, t. j. zveza črk in pik:

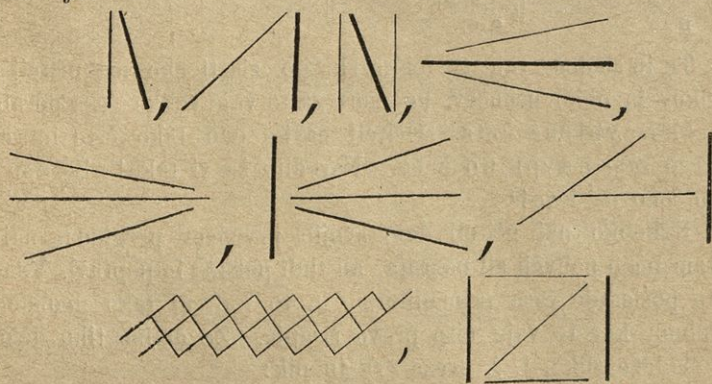

c) Vodoravna črta. Z besedo: „To je vodoravna črta“ narisa učitelj vodoravno črto in vleva otrokom, isto storiti. Radi spremembe in vaje spomina mora učitelj črto zbrisati, to isto naj storé učenci; potem naj pa še naredé eno vodoravno črto. Pred to vajo se jim lahko vleva, da delajo sledeče črte:

d) Poševna črta. Predno učitelj poševno črto pokaže, naj otroci na pamet nekoliko navpičnih in vodoravnih črt risajo. Ko je učitelj poševno črto na tablo potegnil, praša: „Ali je to navpičnica? Ali je to vodoravnica? Ne, to je poševna črta. Začnite od spodej in potegnite navzgor poševne črte, n. pr. to so tanke črte. Pričnite od zgoraj in potegnite navzdol, n. pr. to so debele črte.

Vaje:

Vaje posluha in jezika.

a) Stavki. Da se more začeti z uspehom pisati, čitati, treba je raznih „predvaj“ za roko, oko, uho in jezik. Nekaj vaj za roko in oko smo že navedli kot tvarino v prvem šolskem tednu, nekaj jih hranimo za drugi teden. Ali tudi uho in jezik, posluh in govor se morata vaditi in uriti. Otroci navadno še zelo slabo govoré, kedar v šolo vstopijo. Zato je treba precejšnje vaje, da se jim jezik malo ogiblje in hitreje premika.

Najprvo naj jih učitelj napeljuje, da si o osebah in rečeh kaj mislijo in da te misli v kratkih stavkih izražujejo. Učitelj reče n. pr.: Vi ste zdaj v šoli, mati pa so doma. Vi se učite v šoli, kaj pa nek mati doma delajo? Učenec: Mati kuha (kuhajo). Recite vsi: Mati kuha. Enako se napeljuje o očetu, bratu, sestri, stricu, teti, dedu, babici i. t. d. Posamezni učenci in cela šola skupno izgovarjajo razne stavke, n. pr.: Mati kuha, oče orje, brat pase, sestra šiva, ded kosi, babica varuje otroke, konj vozi, petelin poje, tič leti visoko, trava raste, cvetice lepo cvetó, voda goni kolesa i. t. d. Za take vaje se slobodno porabi dvakrat po pol ure. Posebno skupno izgovarjanje (v koru) kratkih stavkov je prvcem zelo koristna vaja. Učitelj, ki v začetnici učencev ne vadi skupno izgovarjati, je vojskovodja, ki vojake posamezno vadi vojaških vaj, pa jih nikoli skupno ne poskuša. Skupno izgovarjanje tudi marsikomu boječemu otroku jezik odveže. Tudi jecljanje in pogoltovanje posameznih glasov se na ta način odpravlja. Mej vajo v izgovoru tacihi stavkov more se pri priliki reči: To so stavki; stavke smo izgovarjali. Lehko se terjá, da dečki sami kakošen stavek povedó, da-si prav za prav za tako samostojno delo še niso zreli. Zato naj le učitelj sam prav veliko stavkov razločno in glasno pové, a učenci naj jih posamezno in skupno dobro in glasno ponavljajo.

b) Besede. Da se učenci tega zavedó, da imajo stavki besede, naj jih učitelj napeljuje ali s prašanji, ali pa s prenehanjem pri izgovarjanji, n. pr.: Mati kuha. Kdo kuha? Učenec: Mati. Kaj dela mati? Učenec: Kuha. S tem prašanjem in odgovorom se je prepričal o obeh bitstvenih delih stavka. Ako se hoče na drugi način isto doseči, naj se pa za prvi izgled vzame stavek z dvema enozložnima besedama, n. pr.: Pes jé, volk žre. Učitelj počasi

izgovarja: Pes (vdari na mizo) jé (zopet). Ta stavek ima dve besedi, prva je pes, druga jé. Poskusite: Volk — žre. Taki stavki so še n. pr.: Dež gre, sneg gre, miš žre, mož spi. Na isti način se iščejo besede iz stavkov z enozložnimi besedami: Čuk je tič, kos je črn, fant je tih, laž je greh, čas je drag. Potem pa sledijo lahko stavki, v katerih sta osebek ali povedek dvožložna. Pri tem naj se posebno pazi, da učenci zlogov za besede zamenjevali ne bodo. Da se bolje izurijo v jeziku, naj učitelj prav mnogo besed za ponavljanje daje.

O vedénji v šoli in zunaj šole.

Kakor malo pedagogi in praktični učitelji to opravičujejo, da bi se uže v prvem šolskem tednu s pravim podukom v čitanji in pisanji začelo, ravno tako ne gre, da bi se že v prvem ali drugem šolskem tednu tako zvani nazorni nauk, n. pr. „šolsko orodje“, „pohištvo“, „deli izbe“, razkladati začelo. Naloga prvega razreda je največ, mladino nravno odgojevati. Zato naj učitelj posebno prvih 14 šolskih dni otroke navaja na lepo vedénje. Seveda mora to nadaljevati tudi naprej skozi celo leto in ves šolski čas; ali prva dva tedna naj porabi, da žive otročičke, katerih delo je bilo sedaj le igra, privadi na šolski red in na to, kako se imajo kot šolarji zunaj šole obnašati. Vse to naj jim na tak način dopové, da bodo otroci resnost naukov komaj zapazili, pa si jih vendar zapomnili. Uporablja naj kakošne čisto lahke, kratke povestice, ali pa naj pri priliki opazovanja kake nerednosti porabi, da jim uže v prvem šolskem tednu dopové: 1.) Ob katerem času naj v šolo prihajajo, t. j. ne prezgodaj, ne prekasno; 2.) kakošni naj v šolo pridejo (čisti, umiti, odkriti); 3.) kako naj se obnašajo pred šolo; 4.) kaj morajo in česa ne smejo v šolo donášati; 5.) kako se morajo učenci med seboj obnašati; 6.) kako ne smejo jedstvenih ostankov na tla metati.

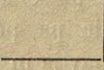
Od naštetih naukov naj se jim vsaki dan le dva razložita. Boljše je, le malo zaukazati, ali to malo naj se na tanko izpeljuje in odločno terjati.

Drugi šolski teden.

Vaje z rokami in z očmi.

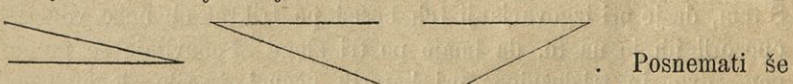
Kot. Nekateri učitelji (n. pr. Saatzer v svojem navódu: „Das erste Schuljahr“) razlagajo na prav umeven način, kaj je „navpična“, kaj „vodoravna“ črta in kaj je „kot“. Ali vsakoršno še tako lahko razlaganje je pri teh prvencih pretežno in pre-

mudivno. Učitelj naj samo narisa in reče: To je kot.

Naredite tudi vi tak kot, potem , potem , na

to . Vse to „risanje“ ima le ta namen, da se učenci gledati in posnemati vadijo, da si urijo oko, roko in — da nekaj

delajo. Zato naj risajo še te-le ostre kote:

. Posnemati še

morejo druge lahke slike, mej tem pa se bavi učitelj z višjim oddelkom. Kasneje pa lahko višji oddelek na papir iste slike v redu risa.

Prečrtanje tablic. Nekaj dni popred naj se naučé otroci, svoje tablice sami načrtati (linirati). Seveda je boljše, ako imajo otroci že načrtane plošče, ali največ učencev preskrbé roditelji z neprečrtanimi tablicami, zato mora učitelj, hoté ali nehoté, svoje prvence tudi v tem izuriti. Pol ure od družega šolskega tedna mora v to porabiti. Kedar si jih to naučil, naj delajo med dvočrtne prostore tenke in debele poševne črte i. t. d. Za te vaje naj učitelj najmanj dvakrat po pol ure porabi. Pisanje bode potem učence veliko manj truda stalo, ako se bodo v tem dobro vadili.

Krogovita črka. Da se okorna otroška roka bolje giblje, dobro je, ako učitelj še bolj okrogle črte na tablo narisa, nego so v potezah „n“ in „m“. Za take vaje se najde mnogo slik. Ni pa treba od mlade roke zahtevati, da bi to točno posnemala, zado-
stuje, da si prvenci kolikor toliko s pisalom sučejo.

Vaje posluha in jezika.

Zlogi. Predno se besede v zloge razdeljujejo, naj še učitelj stavke nareka in učenci naj jih vkupno za njim izgovarjajo. Na dalje naj poiskujejo iz povedanih stavkov posamezne besede. Potem pa jim učitelj nareka enozložne besede, n. pr.: bor, gozd, bob, brus, breg, cev, cep, čas, dan, fant, gad, hud, il, jok, kos, luč, moč i. t. d. (učenci za njim ponavljajo); dalje dvozložnice: apno, brana, cena, čeda, delo, eden, fara, gora, hiša, igra, jama, kača, luna, moka (učenci govoré za njim). Med izgovarjanjem enozložnic je učitelj samo po enkrat z roko na mizo vdarjal, med izgovarjanjem dvozložnic pa po dvakrat. Ako učenci sami tega opazili niso, naj vse ponavlja in jih izrekoma na to opozori. Potem jim zopet celo vrsto dvozložnic, po malem prenehljaji pa enozložnic navaja. Daljna vaja je pa v tem, da nareka različne besede in otrokom veleva, razločevati enozložnice od dvozložnic. Ako so v tem izurjeni, navaja učitelj nekaj trizložnic, n. pr.: apnica, beseda, cedilo, čebela, danica, enota, grlica, hudoba, istina, jagoda i. dr. S tem, da je pri izgovarjanji teh besed po trikrat ob mizo vdarjal, opozoril jih je na to, da imajo po tri zloge. Ponavljajo se potem eno-, dvo- in trizložnice, pri katerih učenci število zlogov sami razločevati morajo. (Vsa tvarina naj se naslanja — kolikor mogoče — na prvi nazorni nauk.)

Glasniki. Nekateri učitelji in pedagogi priporočujejo za vajo posluha in govora, da bi se že koj v začetku šolskega leta vadilo v razdeljevanji zlogov na glasnike in razločevanje teh poslednjih. Res je to zelo koristna vaja, ki pozneje čitanje jako olajšuje. Ali kedor je sam imel opraviti s prvenci, prepričal se je, da že razločevanje besed v stavkih in zlogov v besedah prizadeva učitelju in učencu veliko truda, in porabi se poleg drugih predvaj že za te dobrih 14 dni. Več časa pa naj učitelj ne porablja za te predvaje in naj dalje s pisanje-čitanjem ne čaka, ker tudi stariši in otroci uže težko čakajo, in ker je ravno to jedro vsega prvotnega poduka. Neobhodno pa razlaganje glasnikov v predvajah tudi ni, kajti vsi glasniki se pri metodi pisalno-čitalniški posebej poiščejo in vadijo.

Že prvi šolski teden je učitelj ta in uni nauk gledé obnašanja po primernem vvódu ali v obliki povesti razložil. Ali „šolskih postav“ je toliko, da jih je še za drugi šolski teden lepa kopica ostala. Učitelj mora svojim prvcem dopovedati, da brez opravičenega vzroka doma ostati ne smejo. (Opravičene izgovore šolskih zamud najdeš v § 4 šolskega in učnega reda od 20. avgusta 1870).*) Ako so pa vsled kacega vzroka vendar le izostali, naj se, pridši zopet v šolo, na ta ali ta način, kateri se jim pové, izgovoré. Že v prvih šolskih dneh naj učitelj svojim malim hojo v šolo in iz šole domu, t. j. obnašanje med potjo, razloži, kajti ravno pri teh prilikah se godé večkrat ne male nedostojnosti, pregrešnosti ali celó nesreče. Marljivi učitelj tudi tega ne pozabi svojim, večinom še nepokvarjenim učencem povedati, kako naj se doma obnašajo, kako naj večkrat na šolske nauke mislijo, naloge izdeljujejo in o tem pripovedujejo, kaj so v šoli vse lepega slišali in se koristnega učili. Pri primerni priliki naj učitelj tudi ne pozabi, otroke na dostojno obnašanje v cerkvi opomniti. Važna točka v tem oddelku je to, kako naj učenec svojega učitelja na ulici pozdravlja, kako naj to stori proti vsem drugim osebam, katere mu je spoštovati. Je še več drugih več ali manj važnih podrobnosti, katerih vestni učitelj nikakor pozabiti ne sme. Toda vse te nauke ne sme tako suhoparno povedati, kakor smo jih mi tu navedli.***) Ako ni ugodne prilike za dotični nauk, naj si pa učitelj s primerno povestjo iz različnih mladinskih knjig ali pa z izmišljeno pripovedko pomaga. Ako hočeš n. pr. snažnost priporočati, pokaži in pohvali jim prav snažnega součenca, ali pa okregaj neumitega malomarneža, ali pa pripoveduj o dečku Mirkotu, ki je zgodaj vstajal, molil, čedno se umil, obleko čistil, naravnost v šolo šel i. t. d.

Tretji šolski teden.

Pisanje-čitanje. Dočim se je učitelj v prvem in drugem šolskem tednu pečal samo s predvajami za čitanje in pisanje, pričeti mu je vsekako v tretjem šolskem tednu s pravim pisanjem

*) Navedeni so tudi v „ustrahovalnih pravilih“, ki se v „vvódu“ te knjige nahajajo.

**) Za izgled naj učitelju služijo zlasti vaje nazornega nauka in „praktični poskusi“ v dodatku te knjige.

in čitanjem. Nekateri metodiki priporočujejo sicer, da bi se morebiti učitelj prvencev še v tretjem ali celo tudi v četrtem šolskem tednu bavil s temi predvajami. Mi imamo toda več pomislekov zoper to načelo: 1.) Ni toliko teh potrebnih predvaj, da bi učitelj v dveh tednih ne mogel vseh vzeti; vsaj manj spretnemu učitelju še pred tega gradiva zmanjkati utegne; 2.) čakajo že učenci komaj, da bi se pričeli učiti brati in pisati, črke poznavati in delati; kajti znano jim je dobro, da so ravno radi tega v šolo poslani, da bi se čitati in pisati naučili; 3.) čakajo tudi stariši in odgojitelji otrok že komaj na to, da bi se njih nadepolno šolsko dete v šoli kaj koristnega naučilo, t. j. brati in pisati, kajti o potrebi, koristi in sploh o bitstvu onih predvaj jim je malo ali nič znanega.

S tretjim šolskim tednom naj bi se torej s pisanjem in čitanjem po znanej „pisalno-bralneje“ metodi pričelo. To je za šolske prvence prav slovesen trenutek, katerega pa jim ni ravno napovedovati treba. Učitelja čaka zdaj precej težka naloga, in ta je v tem, da otroke na prav mikaven, metodično-pravilen način seznani z glasom, pisano in tiskano črko:

i.

Kako mu je torej postopati? Je več potov, ki peljejo do zaželenega konca. Sledeči bi utegnil najboljši biti! Učitelj pové z mikavno, počasno in razločno besedo sledečo povest, ki je tudi v Miklošičevi „Začetnici“ na strani 45 natisnena:

Iskra.

„Otrok se je z iskro šalil. Iskrica odleti in se v slamo skrije. Slama začne goreti in dá plamen. Otrok prestrašen zbeži, a nikomur o plamenu ničesa ne pové. Ker nikdo ni gasil, zato se ogenj naglo razširi. Ogenj tudi v sobo pride in sežge postelje, stole, mize in vse, kar so imeli stariši.

„Ljudje so začeli od strahu kričati, zvonovi so zvonili ter bilo je groza slišati in videti. Jeli so gasiti, a vse ni nič pomaglo, ker je bilo prepozno. Hiša je zgorela, samo oglje in pepel je ostal. Stariši zdaj niso imeli niti hiše niti nobednega prostora, kjer bi stanovali in spali. Novcev ali denarjev ni bilo, da bi si novo hišo

sezidali ali kupili. O, kako so jokali ubogi stariši! A vsega tega je bil kriv otrok, ki se je z iskrico šalil.“

Ta povest je otroke gotovo precej ganila. Učitelj naj porabi to priliko še, da mu učenci glasno obljubijo, da se gotovo nikoli z ognjem ali žveplenimi klinčki igrali ne bodo. Potem naj nadaljuje svoj poduk nekako tako-le: Da si boste to povest še bolje zapomnili in nikoli dane mi obljube pozabili, izgovorite zdaj vsi prav glasno: „is kra“! Potem naj še trije ali štirje učenci posamezno to besedo izgovoré. Na to praša učitelj zdaj skupno celó šolo, zdaj spet posamezne učence, koliko zlogov ima beseda, in nadaljuje: „Izrecite prvi zlog počasi, drug zlog počasi.“ Izrecite prvi zlog „is“ še enkrat prav polagoma. Koliko glasov ima ta zlog? Kateri je prvi glas, kateri je drug?“ (Nekateri otroci so si pridobili pri predvajah toliko izurjenosti, da lahko in prav odgovarjajo; ako pa ne morejo, naj jim učitelj kar naravnost pové; kajti vsega učitelj nikdar iz otroka potegniti ne more.) Izgovori prvi glas ti, A., še enkrat! Izgovorite ga vsi še enkrat prav glasno? Še enkrat! Pa še enkrat! Zdaj veste torej, kako se „i“ glasi, zdaj boste vselej vedeli, kedar boste ta glas slišali, da je to glas „i“.

To bi bil eden način, kako bi se otroke seznanilo z glasom „i“. Pri tem načinu smo torej povedali povest, v katerej se je nahajala važna beseda „iskra“, katero smo porabili kot izgledno (normalno) besedo. Druga primerna izgledna beseda bi bila „igla“. Učitelj lahko pové o „igli“, recimo tudi kakovo povest, ali pa sploh „iglo“ malo opiše. (Primerna povest bi morda bila ta, ki je med prostim ljudstvom sploh znana, namreč: Sinček vkrade materi iglo, a mati ga za to niti pokara ne. Radi tega vkrade v drugič krajcar, v tretji še večjo vrednost — krade potem naprej in naprej, tako dolgo, da si je sè svojim tatinskim in roparskim življenjem smrt — na vislicah zaslužil. Pred nesrečno smrtjo želi nesrečni sin s svojo materjo govoriti. Kaj jej je povedal? „Ko sem prvo iglo Vam vkradel, niste me pokarali, zato sem svojo hudobijo tako dolgo nadaljeval, da sem si tako sramotno smrt zaslužil.“

„Iskra“ in „igla“ ste najprimernejši izgledni besedi pri razlaganji glasú „i“. „Igla“ je zato primerna, ker jo učitelj lahko na tablo narisa, in ker že njena podoba spominja na črko „i“, katero pokaže učitelj učencem kmalo potem, ko so se dosta vadili z glasom „i“. Beseda „iskra“ je pa zopet radi tega primerna, ker

more učitelj piko nad črko „i“ z iskro primerjati. To pa vse pospešuje, da si morejo glas in črko „i“ lože zapomniti in si ga v pravi zvezi spojati z besedama „igla“ in „iskra“. V teh besedah je stal „i“ v začetku, zato ste ti dve prav primerni izgledni besedi. Učitelj naj jim pa pové še več taci, kolikor mogoče konkretnih (stvarnih) besed, n. pr. igo (jarem), il, Ig (vas pri Ljubljani), Ivan, Idrija; žal, da slovenščina nima dosta konkretnih besed s to začetnico. Zdaj bi mogel učitelj velevati, naj učenci sami navajajo besede s to začetnico, toda pri tej črki mu ne bodo mogli zadostovati, ker taci besed ima slovenščina silno malo. Zatem navedemo besede, v katerih se nahaja „i“ v sredi. (Te besede naj bodo kolikor mogoče enozložne), n. pr.: zid, miš, tič, bič, Čič, kit, nit (take besede lahko porabi učitelj tudi za prvo izgledno besedo). Na to veleva učencem, naj take besede sami poiščejo. — Kakor mora učitelj počasi, glasno in razločno te besede izgovarjati, da učenci vsak glas slišijo, tako naj tərja tudi od njih. Večkrat se mora učitelj prepričati, ako učenci glas „i“ od drugih glasov razločijo; zato naj tərja od njih, da se včasih vstavijo, kedar z izgovorom besede dospó do glasú „i“. Naposled pové učitelj nekaj taci besedi, v katerih se nahaja „i“ na koncu. Konkretnih samostavnikov s tem končnikom slovenščina menda dosta nima, zato se smejo vzeti tudi druga besedna plemena, recimo: kri, mi, ti, vi, ali samostavniki v množini. Enake besede naj zahteva zdaj učitelj od učencev. Naposled pa naj mu pripovedujejo besede sploh, v katerih se „i“ nahaja, bodi si na tem ali na onem mestu. Učitelj pa naj poprašuje, kje stoji „i“ v začetku, na sredi ali na koncu. S tem je dovršeno prvo delo, katero ima učitelj z „i“, katerega zdaj še le po glasú poznajo. Pokazati jim mora zdaj še za ta glas znamenje, katero jih bode vselej na-nj spomnilo; narediti jim mora črko „i“ na tablo. Najprvo naredi prav velik „i“, ne razlagaje jim še njegove posamne dele. Še le potem, ko so si ga dobro ogledali, in ko jim je to pisano ali pismeno črko pokazal tudi na stenski tabli in v „Začetnici“, začne jim razkazovati in prěd njihovimi očmi izpeljevati posamne njegove dele. Učitelj potegne pri tako načrtani šolski tabli, kakoršna je tudi otroška ročna tablica, od spodej navzgor poševno tanko črto. Potem naredi drugo debelo na desni strani prve ter jo vleče od zgoraj navzdol, da se je zgoraj držala. Predno pride do spodnjega

dela črte, ustavi se in naredi tanjšo črto, katero zavije v lok in potem navzgor čisto tanko črto. (Črke v „Abecedniku“ so lepe in pravilne, učitelj in učenci naj se pri pisanji kar po njih ravnaajo, kakor smo to na enem mestu že priporočali.) Ne zadostuje, da je učitelj črko samo enkrat pokazal, to mora marveč večkrat ponavljati. Še le potem naj učitelj veleva, da učenci črko na svojih tablicah posnemajo, najprvo v šoli in potem doma. Nekateri učitelji pusté vaditi učence tudi na šolski tabli. Nekoliko je to prav, v obče pa bi to odsvetovali. Učenci, zlasti prvenci, so prebojéči; že iz bojéčnosti potem slabo na šolsko tablo pišejo, in od tega se drugi dosta ne naučé. Časa se pa s tem veliko porabi, ako učitelj mnogim učencem na šolsko tablo pisati veleva. Ker je namen pisanja ta, da se otroci navadijo le na svoje tablice in v svoje pisanke lepo pisati, zato naj se na čedno pisanje učencev na šolsko tablo ne poklada toliko važnosti. Učitelj naj rajše hodi od učenca do učenca in naj jim črko na tablicah popravlja in pa na šolsko tablo kaže, v čem se je ta pa óni učenec zmotil.

Če je imel učitelj eden šolski dan z razlaganjem glasú „i“ dosta opraviti, ima s pisanjem „i“ dva dni dosta dela. (Razume se, da je vmes tudi nazorni nauk, računstvo in morda veronauk.) Četrtri dan tretjega šolskega tedna naj bi pa pokazal tiskano

črko **i**. Naredi jo najprvo na tablo, pokaže jo na stenskih tablah in v „Abecedniku“, a razlagati ni treba, iz katerih delov sèstoji.

Tudi se mora povedati, da tega tiskanega „**i**“ pisali ali risali ne bodo. Poiščejo naj ga pa v raznih tiskanih besedah. Potem se pa koncem tretjega tedna še vse ponavlja, kar se je o tem glasu učilo, zlasti pa naj se marljivo v pisanji „i“ vadijo. Ako je učitelj prijatelj metode taktiranja (glej dotično stran v „vvódu“), morejo se tudi po tem načinu uriti.

Nazorni nauk. Po naših mislih naj bi nazorni nauk v ožjem pomenu te besede nastopil še le s tretjim šolskim tednom. Do zdaj se je učitelj bavil namesto nazornega poduka le s tem, da je otroke privajal na lepo vedénje, da jih je zlasti s tem seznanjal, kakošne dolžnosti imajo kot mladi šolarji. In v 14 dneh je bilo mogoče učitelju to storiti. Zato prične s tretjim tednom pravi „nazorni nauk“ razkladati. Kakor je videti, je tvarina tega nazornega nauka lahka, vendar dela ta predmet učitelju veliko truda,

ako ga hoče dobro obravnavati. Zakaj pa? Zato, ker mora pri kazalnem poduku neizmerno veliko govoriti in z živo besedo obravnavati znane, vsakdanje reči. Pri nazornem nauku na najnižjej stopinji mora učitelj jako veliko praševati in odgovore neprehoma popravljovati, jasno, razločno, glasno odgovarjanje terjati, sploh jako veliko potrpežljivosti in dobra, dobra pljuča imeti. Radi tega je pač treba, da je prvi razred izročen zdravemu, čvrstemu učitelju; bolehná, slabotna moč utegne zlasti na tej stopinji slabe vspehe imeti.

Gradiva za nazorni nauk nahaja učitelj največ v „Abecedniku“. Po pedagogičnih pravilih kaže učitelju, da seznaní otroke s tem, kar jim je zdaj najbližje in najpotrebnejše. To je šola. Pri tem oddelku treba je obravnavati: učitelj, učenec, miza, stol, tabla, stojalo, kreda, goba, klop, bukve, ploščica, kamenček, ravnilo, papir, pero, svinčnik, tinta, tintnik, podobe, računski stroj, peč, okna, duri, tla, strop.

To tvarino utegne učitelj nekako tako obravnavati:

Šola.)*

Otroci! kje ste zdaj? Kaj delate tukaj? Kaj se učite? Ne samo brati in pisati se boste učili v šoli, temuč še veliko drugih reči, ki vas bodo zelo veselile. Poglejmo malo po šoli, kaj tukaj vidimo! — Kdo je v šoli? Kdo se pogovarja z vami in vas uči? Kaj dela učitelj? Otrokom, ki hodijo v šolo, pravimo šolarji ali učenci. Recite: Mi smo učenci! Učitelj ima pridne učence zelo rad; pridni učenci pa imajo tudi učitelja radi. V taki šoli je veselo. (Na mizo kazaje.) Kaj je to? Iz česa je miza? Kdo jo je naredil? Čemu je tukaj miza? Tudi doma imamo mizo. Ktera je večja, ta ali una doma? Miza je štirivoglata ali podolgasta, nektera tudi okrogla; ima štiri noge in miznico; je bela, olikana ali pobarvana.

Povejte zdaj sami kaj o mizi! Kaj je to (stol)? Iz česa je stol? Kdo ga je naredil? Čemu je? Poglejmo ga bolj natanko! Tu gori se vsedemo; recite: To je stolov posed (sedalo). Na kaj pa je posed pritrjen? Kaj pa je še pri stolu, da se lahko na-

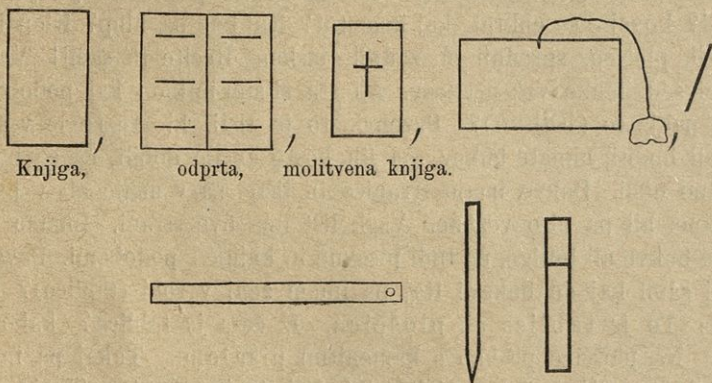
*) Iz „Učiteljskega Tovariša“ teč. 1861, 1862, 1881 smo vzeli večidel vse te vaje iz nazornega nauka.

slonimo? Stol ima posed, naslon in noge. Recite to sami! Mislite zdaj na stole doma! Ali so vsi taki, kakor ta stol? Kakošen je čevljarjev stol? Poglejte to-le (tablo)! Kdo vé, kaj je to? Ali imate doma tudi tako tablo? Kako pravimo tej tabli, ker je v šoli? Šolska tabla je lesena in štirivoglata. Na tablo pišemo in risamo. Tabla stoji in sloni na stojalu. Koliko nog ima stojalo? S čim pišemo na tablo? Kakošna je kreda ali mel? Kreda se dobi iz zemlje. Zakaj mora tabla črna biti? Kaj je to (goba)? Čemu je goba? Potipaj gobo! Ali je suha ali mokra? Zakaj mora goba mokra biti? Kje sedite zdaj? Iz česa so klopi in kdo jih je naredil? Povejte še enkrat, kaj ima stol? Kaj ima pa klop? Klop ima posed, ploščico, sprednji in zadnji naslon. Recite to sami! V eni klopi sedi lahko več učencev. Ali sta si stol in klop kaj podobna? Kaj pa je to (bukve)? Prvenci, to je tisti, ki ste še le v šolo začeli hoditi, nimate bukev, pa jih boste kmalo dobili, če se boste pridno učili. Bukve imajo stranice in liste, so v usnje ali v papir vezane, ali pa niso vezane. Vsak list ima dve strani. Imamo berilne bukve ali knjige, pa tudi pisavne in knjige s podobami. Povejte zdaj sami kaj od bukev! Kaj pa imam zdaj v roki (tablico)? Recite: To je tablica ali ploščica. Iz česa je tablica? kakošna je? Na ploščico pišemo s kamenitim pisalom. Tukaj pa imam nekaj (ravnilo), kar malokdo vé, kaj da je. Recite: To je ravnilo. Iz česa je ravnilo? (Učitelj naj naredi na tablo z ravnilom in s kredo eno ravno črto.) Vidite, otroci! brez ravnila bi ne bil mogel narediti tako ravne črte. Na tablo in na ploščico pišemo, na kaj pa še? Kakošen je papir? Na tablo pišemo s kredo, na ploščico s pisalom, s čim pa na papir? Peresa nam dajejo gosi, pa imamo tudi jeklene. (Z gosjimi peresi dan danes malo kdo piše.) S čim pa pišemo še na papir? Svinčnik (olovka) je večidel v les vdelan; moramo ga v časi porezati. — Še enkrat povejte, na kaj pišemo s kredo? s pisalom? s peresom? s svinčnikom? Čemu nam je pa tinta ali črnilo? Kaj pomakamo v tinto? Kakošna je tinta? Zakaj mora biti tinta črna? Tinto imamo v tintniku, kamor jo iz tintnice prilivamo. Včasih imamo pri tintniku tudi pések v péskovnici; s peskom potresamo mokro pisanje, da se ne zamaže.

Veliko abecednico imamo na steni, da jo vsi lahko vidimo. Kaj pa nam ta podoba kaže? Ali imate tudi doma ktero podobo? Kakošno? Ktere reči pa še vidite v šoli? Kdaj kurimo v šolsko

peč? Zakaj? Čemu so nam vrata? Skozi okna se nam sveti, da vidimo brati, pisati i. t. d. Koliko sten imamo v šoli? Stene so zidane, pobeljene i. t. d. Po tleh so deske vložene. Kaj je vse na tleh? Po tleh tudi hodimo. Strop je nad nami. Imenujte še enkrat vse reči, o katerih smo se danes pogovarjali! Reči, katere rabimo pri pisanji, imenujemo pisavno orodje. Naštejte mi pisavno orodje! Imenujte še druge reči, katere so v šoli! Reči, katere morajo biti v šoli, imenujejo se šolsko orodje.

Naposled risa učitelj na tablo:

Te slike naj poskušajo tudi učenci risati, zlasti (ako sta dva oddelka) višji oddelek, da se more učitelj med tem časom pečati z nižjim oddelkom naprej.

Četrty šolski teden.

Pisanje-čitanje:

u.

Normalne besede: ul (ulnjak), ulica, uho, uharica, udeb (smrdokavra), umivati, učenec. Najprimernejšo naj si učitelj izbere ter jo vplete v kako otročjemu umu prilično povest ali opis. More torej govoriti o čebelah, čebelnjaku ali ulnjaku, ali o mestih in njih ulicah, ali o koristi dobrega sluha in zdravih ušesih, ali pa o tičih: velika uharica, udeb. Primerno je pa tudi o čednosti telesa

besedo spregovoriti in besedo „umívati“ povdarjati. *) Iz ene teh besed morajo pač učenci po učiteljevem navódu glas „u“ poiskati in ga prav glasno večkrat izgovoriti, zdaj posamno, zdaj skupoma. Na to morajo sami poiskati besede, v katerih se „u“ v začetku nahaja, potem besede, v katerih je „u“ na sredi, in naposled besede, kjer je „u“ na konci. Besede z „u“ na sredini bi bile: butara, culica, mula, rjuha, buba, runa, Mura, Jurij, lula, bunka i. t. d.

Besede s končnim „u“: nu, mu, moški samostavniki v dajniku in mestniku. Naposled naj imenujejo besede sploh, v katerih je „u“, ter povedó, katero mesto „u“ zavzema.

Pisanje. Zdaj jim pokaže učitelj znamenje za ta glas, črko „u“, katero v prav veliki meri po večkrat na tablo napiše. Na to sledi razlaganje njegovih delov. Potem pa morajo učenci na svojih tablicah novo črko posnemati, a učitelj hodi od učenca do učenca ter gleda, kako je ta pa oni zadel novo črko. Marsikaterega bode lahko pohvalil, da je dobro zadel, a še večkrat mu bo treba popravljati na posamnih tablicah ali, kar je še boljše, na šolski tabli za vse učence. Pogostne vaje bodo kmalo izurili tega pa ónega, kateremu se na prvi mah lepa črka ni posrečila.

Črko „u“ pokaže učitelj zdaj tudi na stenski tabli in v „Abecedniku“. Kasneje sledé vaje v pisanji „i“ in „u“. Naposled pokaže učitelj še tiskan „u“ na šolski in na stenski tabli ter v knjigi. Še malo vaj v čitanji treba, kažejo naj namreč zdaj na pisan „i“, zdaj na tiskan „u“, pa naopak; zlasti se to térja od slabejših bojazljivih učencev, katere se mora posebno k glasnemu izgovarjanju spodbujati.

Nazorni nauk:

Pohišna in mizna priprava.

Miza ima štiri nogé in ploščo. Povejte o mizi vse, kar veste! — Povejte kaj o stolu! Nekateri stoli imajo tudi blazinasto sedalo; zakaj? — Nekateri stoli imajo tudi pri obeh straneh ročáje. — Klop je dolga. Nekateri klopi imajo tudi naslone. Na klopi lahko več ljudi sedi; na stolu pa le eden. Klopi so pri peči, pri stenah in za mizo. Kje so še klopi? — Pručica je manjša, kakor klop. Čemu je pručica? Zakaj ima na posedu luknjico? — Omara je lesena.

*) Priporočevati je tudi izgledna beseda „ura“; glej poskus v „dodatku“.

Kdo jo naredi? V omari hranjemo obleko in druge reči; zakaj? Omara ima spred vrata, ki se zaklenejo. — Kakošen je predalnik? — Ključavnica je pri vratih, zakaj? Kaj delamo s ključem? Kdo naredi ključ in ključavnico? iz česa? — Ogledalo ima stekleno ploščo, katera je zadej z živim srebrom pobeljena in je v okvir ali rom vdelana. Ogledalo je gladko, v njem se vidimo. Zakaj se gledamo v ogledalo? — Ogledalo visi na steni, — ne-katera imajo tudi stojala. Bogati ljudje imajo velika in draga ogledala. — Ura ima cifernik, mahalo in kazavce; ima več večjih in manjših kolesec in težo, katera se mora navijati. Ura gre, bije in čas kaže. Kakošna je žepna ura, solčna ura? Podoba ima lesen okvir, kateri je pobarvan ali pozlačen. Pri nekaterih podobah je spredaj šipa, zadaj pa tanka desčica. Podobo namala malar. Imamo pa tudi male podobice. Kaj nam kažejo podobe? Na koga nas spominja britka martra? podoba matere božje? podoba sv. Jožefa? i. t. d. Podobe tudi častimo? katere? zakaj? — Polica je pri tramu ali pa pri steni; je dolga ali kratka, široka ali ozka. Kdo naredi polico? Čemu je polica? Kaj devljemo na polico? — Kedar na mizi jemo, je večidel prt na nji pogrnjen; zakaj? Kakošen je prt? Žlica je lesena, koščena, plehasta, cinasta, pa tudi srebrna. Žlica je na enem koncu široka in izbokana; zakaj? Žlice so velike in majhne. Z žlico zajemamo juho in druge redke jedi. — Nož ima klinjo in rog. Klinja je železna ali jeklena. Ostrina pri klinji je ostra, če je nabrušena. Rog je lesen, ali pa ima koščene platnice. Z nožem režemo kruh, meso in druge reči. Imamo zaklepčaste nože, pipece, namizne nože, krivce, peresne nože, britve i. t. d. Čemu nam je sklepec, pipec? i. t. d. Peresni nožek ima večidel po več klinj. — Vilice so železne; imajo roglje in lesen ali koščen rog. Z vilicami jemo meso in druge take reči. Kedo nareja nože in vilice? — V solnjaku je sol, s katero jedi solimo in prisolujemo. Solnjak je velik ali majhen, je lesen, pa tudi iz porcelana ali iz stekla. — Sklenica je iz stekla. Spodaj ima dno, zgoraj pa vrat. Sklenica se lahko napolni z vodo, z vinom, olom in z drugimi tekočimi rečmi. Sklenico zamašimo z zamaškom. — Kupice so različne. Nekaterne imajo tudi ročke, so iz stekla, pa so tudi rudninske. Iz kupice pijemo. Vrčke, majolike so tudi take posodice, v katere devljemo tekoče reči. — Plošček ali taljir je posoda za jedi. Plošček je lesen, lončen, iz porcelana, cina i. t. d. Plošček je

okrogel in bolj ali manj globok; plošček za juho je naj globokejši, zakaj? Skleda je večja, kakor plošček. Sklede so okrogle, nekatere tudi podolgate. V skledi prinašajo jedi na mizo. Skleda ima dno in rob. Iz sklede z žlico zajemamo. Velikim skledam za mleko pravimo latvice, katere imajo na robu šobo, po kateri se lahko odliwa. Iz česa so sklede? Kdo jih nareja?

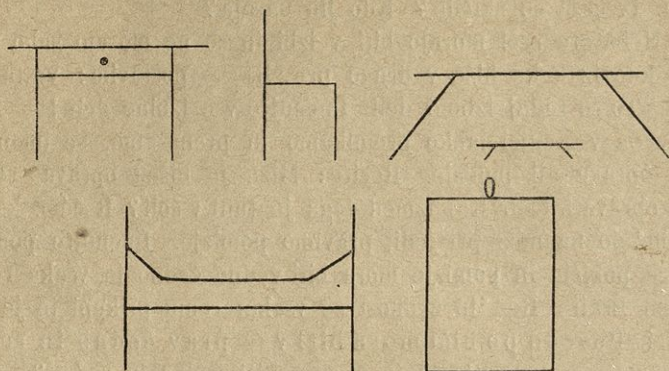
Nekatere reči morajo biti v izbi in se ne morejo sabo vzeti, če se kdo iz kake hiše v drugo preseli, — postavim: vrata, peč i. t. d. To so tedaj izbeni deli. Imenujte vse izbine dele! — Reči, katere pa v stanici lahko premikamo in prenašamo, se imenujejo hišna oprava ali pohišje. Recite: Miza je hišna oprava, stol je hišna oprava i. t. d. Kaj izmed tega je tudi v šoli? Rečem, katerih potrebujejo na mizi pri jedi, pravimo pomizje. Imenujte pomizje! — Vse pohišje in pomizje mora biti vedno čedno in vsaka reč na pravem kraju. Red in čednost se vsakateremu prikupi in je prav po ceni. Povsod po hiši mora biti vse prav čedno in redno! Kaj pa se mora storiti, da je vse po hiši čedno in redno? — Kaj storimo, kadar pridemo v ptujo hišo?

Pomite mize in klopi,
Najlepše v hiši so reči;
Pomizje čedno pa nam dá
Prav dober ték za jed do dna.

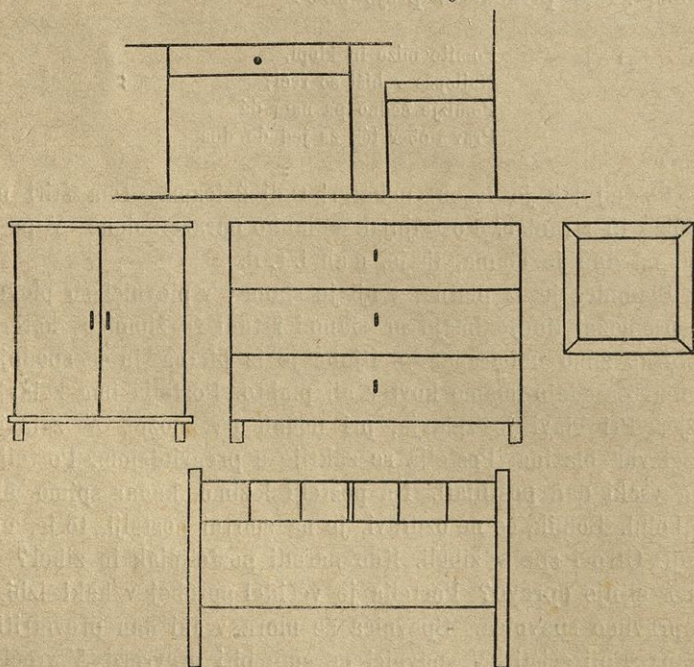
Posteljnjak je lesen, nekateri tudi železen. Ima štiri noge, končnice in stranice. Posteljnjak se lahko narazen dene. V posteljnjaku na dnu je slama, listje, mah i. t. d.

Slamnica je iz platna, v nji je slama; v plevnici so pleve. — Bolj premožni ljudje imajo na slamnici tudi še žimnico, katera je s konjsko žimo nabasana. — Rjuha je iz platna, in je spodnja in zgornja. Za odejo imamo kovter ali plahto. Postelja ima zglavje in znožje. Pri glavi je zglavje, pri nogah pa znožje. V zglavji je podzglavna blazina. Postelja se zakrije s pregrinjalom. Postelja se mora vsaki dan postiljati. Na postelji ležimo, kadar spimo, ali če smo bolni. Bolnik, če ne ozdravi, je na smrtni postelji, to je, umrje na nji. Otroci spe v zibel. Kdo naredi posteljnjak in zibel? Kdo pa posteljno opravo? Postelja je večidel posebej v kaki izbi, kateri pravimo spavnica. Spavnica se mora vsaki dan prevetriti, da se sapa v nji sčisti. V spavnici ne sme biti prevroče. V vroči izbi

ni zdravo spati. V spavnici se oblačimo in slačimo. Sramežljivi otroci ne hodijo razpravljeni po hiši. Preden gremo spat, molimo in se pokropimo z blagoslovljeno vodo. Kdor po dnevu pridno dela in ima dobro vest, prav sladko spi, akoravno ima trdo posteljo. Dobra vest je najbolj mehka blazina. Risa se:

V 2. šolskem tečaju.

Peti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

n.

1.) Izgledne besede: *nož, noga, nit, nos, nogavica*. Ako si izvoli besedo „nož“, lahko se govori o dečku Francetu, ki se je večkrat neprevidno z ostrim nožem igral, ne poslušaje materinih opominov, kako je bila njegova nepokorščina in neprevidnost kaznovana, ko se je bil z ostrim nožem nevarno rani. Še lažje utegnejo poiskati glas „n“ v prvem zlogu besede *noga*. Še različnejše pa šumi „n“ v besedah, kjer je končnica, n. pr. *sin, petelin*.

2.) Poiskovanje besed s soglasnikom „n“ (v začetku, na sredi, na koncu).

3.) Pokaže se pismena črka „n“.

4.) Razlagajo se njeni deli: tri tanke, dve debeli črti.

5.) Vaje v pisanji v zraku, na otroških tablicah in morda tudi na šolski deski.

6.) Poišče se ta črka na stenskih tablah in v „Abecedniku“.

7.) Pokaže se tiskana črka „n“, najprvo s kredo na šolsko tablo, potem se poišče na stenskih tablah in v „Začetnici“.

8.) Zveza „i“ in „u“ z „n“ v „in“ in „un“ ter „ni“ in „nu“ prizadeva pri čitanji prvenccem veliko težav. Da si otroci to zvezo lažje predstavljajo, poskušajo nekateri praktični učitelji na skupno izgovarjanje teh glasnikov učence nekako igranje privaditi, in sicer s pomočjo stavnice ali bralnega stroja po tako imenovanem lovljenji črk.

Na desko postavite se danes samo črki „i“ in „n“. Najprvo se obe ponovite, t. j. učitelj praša po imenu teh črk. (Ume se, da *n, m, r, b, d* i. t. d. učitelj ne sme izgovarjati *en, em, er, be, de*, ampak samo *'n, 'm, 'r, b', d'*.) Učitelj potem nekako tako-le govori:*)

„Zdaj pa pazite otroci, hočemo se nekoliko poigrati. Ti dve črki se boste lovili. To bo lepo! Hočete pomagati?“

*) Primerjaj: Wiedemann, „Der Lehrer der Kleinen“.

Učitelj postavi potem *i* na levo, *n* pa na desno, kak pol metra narazen. Sedaj praša: „Kako se zove ta (na levi)? (*i*). Kako ta (na desni)? (*n*). — Zdaj pa pazite, ta *i* bo nos lovil. Kakor hitro *i* nos vlovi, zakriči ta. Kako pa? (Otroci povejo glas *n*.) Med potom pa ta vedno kriči *iiii*, dokler da nos vjame. Hočem vam to enkrat pokazati, potem boste pa vi poskusili.“

n pusti se na svojem mestu, *i* pa se počasi, ne da bi se z roko krival, proti *n* premiče. Med tem učitelj celi čas izgovarja *iiii*, dokler da se *i* *n* dotakne. V tem trenutku, ko se to zgodi, izreče se *n*, tako da se celo čitanje tako-le glasi: *iiiin*. „Ste slišali, kako je nos zakričal?“

Ko je učitelj to dva- ali trikrat naredil, pusti to otroke storiti, pomikaje *i* počasi naprej. Ta poskus se more večkrat ponoviti. Čez nekaj časa pa se ti dve črki zmiraj bliže skupaj postavite, tako da je združitev hitreje mogoče. Kmalo sti le še kak centimeter narazen in le čisto kratkega *i* je treba in uže pride *n*. Sedaj se uže povsem prav glasi *in*. Slednjič postavite se ti črki skup (*in*) in učitelj reče: „Zdaj pa hočemo ti dve črki kar tako eno za drugo čitati. Kako se glasi prva? Druga? Najpred čitajte prvo in brž potem drugo. Ne smete pa med tem prenehati. Jaz bom s perstom pod črkami kazal, kako hitro morate čitati. Pazite, jaz vam bom pred pokazal.“

Učitelj sedaj ne prime nobene črke, nego kaže s kazalcem in čita: *in*. „Poskusite tudi vi tako. Jaz bom kazal. — No, to gre pa čisto dobro! Pa še enkrat! In še enkrat! — Ti tudi enkrat sam, Slavko“ i. t. d.

Baš tako naučijo se tudi *un*.

Ko otroci to dobro znajo, preide se k sestavljenju *n* in *i*, *n* in *u*. Stori se to n. pr. tako-le: „Zadnjikrat je *i* nos lovil. Pa otroci, jaz vem, nos bi tudi rad enkrat lovil. — No, danes bo nos *i* lovil. Kako pa pravi nos, če lovi? (*n*). — In kako bo una črka zakričala, ko jo bo nos vjel? (*i*). Dobro! Zdaj pa pazite!“

Učitelj postavi sedaj *n* na levo in *i* na desno in pusti po zgorej popisanem načinu ti črki se loviti. Sedaj nastane beseda *ni*. Na isti način izpelja se zlog *nu*.

Da se malim to tem bolj v glavo vcepi, naj se mnogovrstne vaje v tem sestavljenju napravijo.

Pri teh prvih vajah se mora se vé prav počasi napredovati. Prenagljenje tukaj zeló škoduje. Se je pa učitelju posrečilo, otroke vsposobiti vse samoglasnike s *n* sestaviti, tedaj rekli bi — je uže na konju, potem bo lahko napredoval. *)

9.) Zdaj sledé vaje v pisanji „in“, „un“, „ni“, „nu“, pri čemur mora učitelj na pravilno zvezo obeh črk in pravo njuno oddaljenost (*n*-ova širokost) gledati.

10.) Beró se pismene črke in zlogi na stenskih tablah in v „Začetnici“.

11.) Prepisuje se to isto iz stenskih tabel in „Začetnice“ ali pa to, kar je učitelj na šolsko desko zapisal.

12.) Bere se tiskano na stenskih tablah in v „Začetnici“, zdaj posamno, zdaj skupno.

13.) Prepisuje se to, kar se je ravno čitalo.

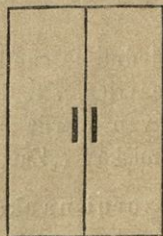
14.) Naposled sledé vaje na bralnem stroji, namreč sestavljenje zlogov iz „i“, „u“ in „n“.

Nazorni nauk:

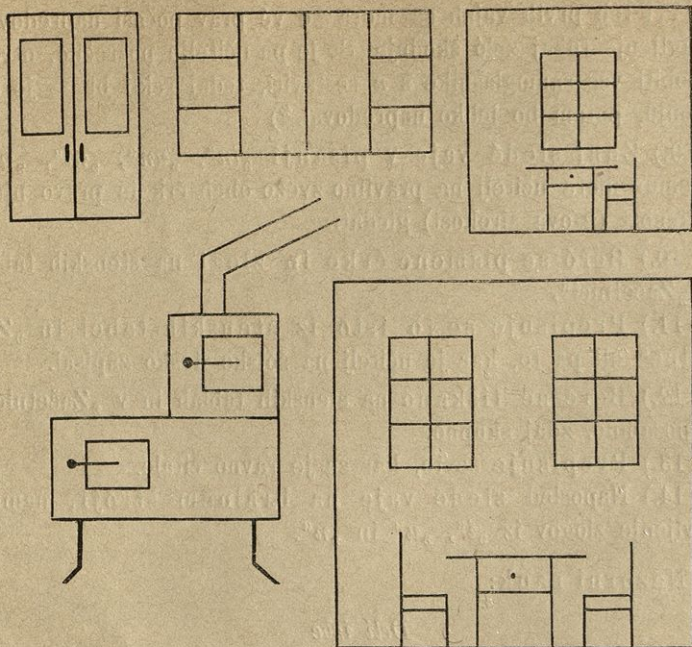
Deli izbe.

Stene, strop, tla (pod), prag, peč, okna, duri (vrata).

Stene so navadno zidane, ali iz kamna ali pa iz opeke. Včasih so tudi lesene. So pobeljene ali pomalane. Kako stojé? Navpik, poševno ali vodoravno? Tla so iz desk. Ali so kje še drugačna tla? Kje? Iz česa je strop? Iz česa je peč, okna, duri? Kakošne peči poznate? Ali se nahajajo te reči v vsaki izbi? To so torej deli izbe. Risa se:

*) Nekateri abecedniki navajajo namreč vse samoglasnike, predno pričnó s soglasnikom „n“.

Šesti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

m.

Kakor smo postopali pri črki „n“, isto tako se naj postopa pri „m“.

Izgledne besede bi bile: meč, miza, med, matica, most, mačka, mleko, mavrica i. t. d., ali pa tudi besede s končnim „m“.

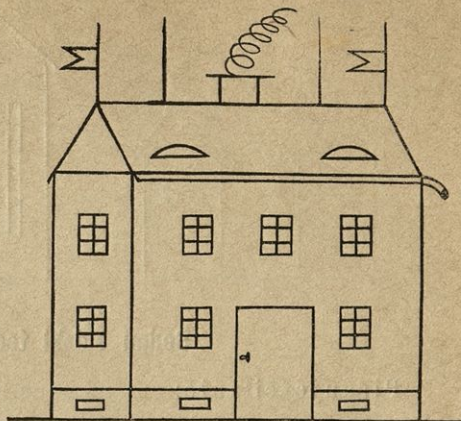
Prav primerna beseda je miš. Na mestu bi tukaj bila povest „Modra miška“ („Začetnica“ str. 82).

Nazorni nauk:

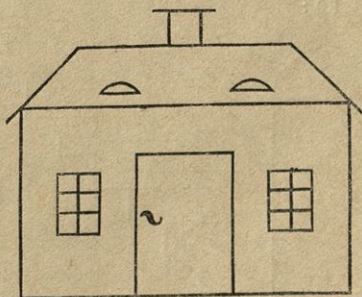
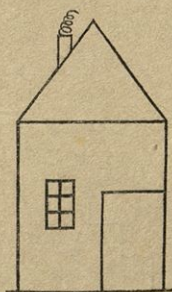
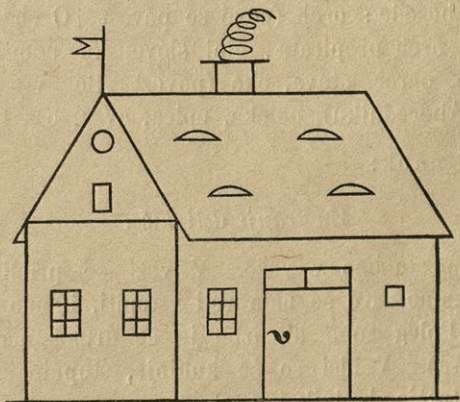
Zunanji deli hiše.

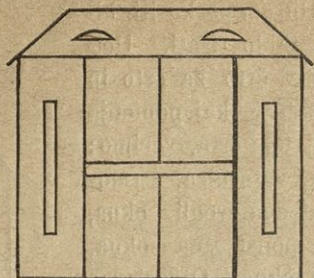
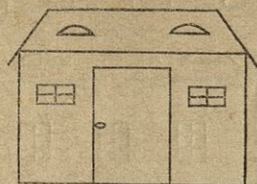
Gotovo ste že katero hišo od zunaj ogledovali. Tudi naše šolsko poslopje ste že opazovali. Kaj zapazite na njej? Kaj še?

Hočem poskusiti, hišo na tablo risati. Učitelj risa črto za črto in pripoveduje, kaj pomenja ta, kaj una črta, recimo: dimnik, veternica, strelovod, streha, vogli, okna, vrata, podstrešna okna, kletina okna. Otroci vse to naštevajo in kažejo na slikah, na večjih in manjših hišah, na pritalnih poslopjih, na hišah z enim, dvema in tremi nadstropji.

Risa se tudi hlev in skedenj. (Primerjaj gradivo na str. 57.)

Sedmi šolski teden.

Pisanje-čitanje:

O.

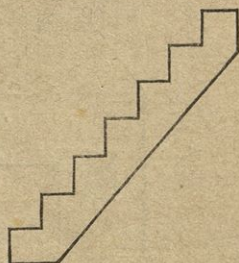
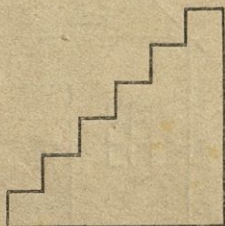
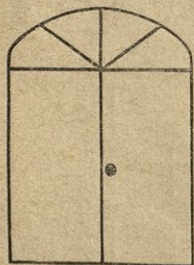
Izgledne besede: oreh (pové se povest „Oreh“ o dečkih, ki se za najdeni oreh prepirata, glej slovensko - nemški Abecednik str. 53), omara, obroč, otava, oko (povest „Bog vse vidi“, str. 59 v slovenskem Abecedniku), obleka, opica, ovca, osa i. t. d.

Nazorni nauk:

Znotranji deli hiše.

Pri vratih stopimo v vežo. V veži se približamo izbinim durim in potrkamo. Ko se nam veli vstopiti, idemo v sobo. Kdo biva v sobi? Poleg sobe ali izbe je še druga manjša soba ali čumnata (kamra). V hiši so še kuhinja, stopnice, klet, jedilna shramba, podstrešje, hodnik i. t. d.

Risa se:

Dobro in prijetno je v hiši stanovati. Nesrečni so ljudje, kateri nimajo stanovanja. Take ljudi je treba pod streho vzeti in jih prenočiti. (Pri tej priliki se more zopet govoriti o snažnosti. Pové se tudi primerna povest.)

Osmi šolski teden.

Pisanje-čitanje:

a.

Izgledne besede: Adam, angelj, altar. (Pripoveduje se o Adamu ali o angelju varuhu.)

Nazorni nauk:

Hrana, obleka in stanovanje v obče.)*

Otroci! vsak izmed vas zna: ako hočemo živeti, treba nam je jesti in piti. Vse to, kar jemo, imenujemo jéd; a to, kar pijemo, imenujemo pijačo. Kako imenujemo to, kar jemó? kar pijemo? — Jed in pijačo skupaj imenujemo z jedno besedo: hrana ali živež. Kadarkoli bode te slišali ali brali besedo hrana ali živež, mislite si, da je to jéd in pijača. — Jedi, ki jih jemo postne dni, imenujejo se postna jedila, a jedi, ki jih jemo druge dni, imenujejo se mesna jedila. — Jedila, katerih ni treba niti kuhati niti peči, recimo: jabolka, hruške, imenujejo se présna jedila. — Kdo mi zna vse to povedati, kar vam sem jaz povedal? — Ti Jožek, povedi mi, česa nam je treba, da živimo? (Jedi in pijače.) Kaj je jed? kaj je pijača? (To, kar jemo, je jed; kar pijemo je pijača.) — Kako imenujemo jed in pijačo z jedno besedo? (Hrana ali živež.) — Čemu je treba človeku živeža? Kaj bi se

*) Te vaje (vzete iz „Tovariša“ l. 1881) so nekoliko težje. Učitelj mora radi tega nekoliko v šoli izpustiti in jezik umljivši narediti, zlasti ako ima samo prvence (otroke prvega šolskega leta) pred seboj. Ako pa kazavni nauk obravnava skupno z višjim oddelkom, kar je dostikrat najboljše, služila mu bode ta tvarina, ki ni prazno besedičenje, prav dobro, ako se bode točno po njej ravnal. Vendar pa kaže, težjo tvarino v teh vajah samo z višjim oddelkom neposredno obravnavati.

zgodilo, ako bi človek ne jedel in ne pil? — Kdo mi zna povedati, katera jed je najnavadnejša? No, Tonček, povedi mi ti! (Najnavadnejša jed je kruh.) — V kakšnej podobi imamo kruh? (V podobi hlebca.) Kaj ima hlebec kruha? (Hlebec ima skorjo in sredico.) — Kje je skorja? (Od zgoraj in od spodaj). — Kje je sredica? (Med zgornjo in spodnjo skorjo.) — Kakošno obliko ima hlebec? (Okroglo.) — Kakšnih hlebcev imamo še? (Podolgastih). — Kakšna je sredica? (Mehka.) — Kakšna je skorja? — Iz česa je kruh? (Iz moke.) — Iz česa je moka? (Iz žita.) — Kje se dobiva žito? Kdo prideluje žito? Kdo dela moko iz žita? — Ali je samo kruh iz moke? Katere jedi so še iz moke? — Vse take jedi, ki so iz moke, imenujemo močnate jedi. — Kaj pijete, kadar ste žejni? (Vodo.) — Kaj je voda? (Pijača.) — Kakšne pijače poznate še? (Vino, pivo, žganje, čaj, kava, mleko.)

Pomnite otroci: jed in pijača nam ohrani življenje. A razven hrane je treba človeku še nekaj drugega, da moremo živeti. Po leti je gorko, to je znano vsacemu, zatoorej po leti lahko brez suknje okoli skačete. Po zimi je to vse drugače; po zimi je mraz in nas zebe. Česa nam je treba po zimi, da nas ne zebe? (Obleke.) — Kdor nima po zimi gorke obleke, tega zebe. Česa nas varuje obleka? (Obleka nas varuje mraza.) Brez obleke bi po zimi ne mogli živeti v naših krajih. Le pomislite, otroci, ako bi po zimi, kadar je hud mraz in je vse z debelim snegom pokrito, ako bi v tacem času morali bosi ali pa brez suknje, brez jopiča daleč kam iti: zmrznili bi. Vsa oblačila, ki jih človek nosi, imenujemo njegovo obleko. Tudi obleka je človeku v življenje potrebna. — (Ponavljjanje.) Česa je človeku v življenje treba, prvič? drugič? Povedi mi ti, Marcek! i. t. d.

A človeku je tudi še neke tretje stvari treba, da živi. Pomislite, da bi živeli vse poletje zunaj v kacemu gozdu. Po dnevi bi se hladili v hladnej senci, a ponoči bi ležali na mehkem mahu in bi sladko počivali. To bi bilo po leti. A zdaj pride zima. Po drevesih leži sneg, zemlja je mrzla, vlažni mah je od hudega mraza trd kakor kost; kam se naj zdaj vležemo? Živali se skrijejo v svoje brloge, ptice v svoja gorka gnezdica; tudi človek potrebuje varnega zavetja, kjer se odpočije od težavnega dela in se obvaruje dežja in mraza. Kako imenujemo takšen kraj? (Hiša.) Ljudje stanujejo v hišah. Hiše so človeška stanovanja. Vsak človek

potrebuje stanovanja, da more živeti. Ponavljanje: Česa potrebuje človek, da more živeti, prvič? drugič? tretjič?

Povedi še ti, Tonče! Kaj umeješ, kadar slišiš besedo hrana? obleka? stanovanje? Te tri besede zapišem na šolsko tablo (za vajo višjemu oddelku) in zdaj hočemo še jedenkrat ponoviti vse, kar sem vam povedal.

Deveti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

U.

Izgledne besede: voz, voznik, vino, vile, vijolica, volna, verica. Primerna basen: „Žaba in vol“; povest: „Voznik in Pavliha“ („Začetnica“ str. 51); poduk o vinu.

Nazorni nauk:

Jedila.)*

Česa je človeku najbolj treba, da živi? Kaj je hrana? (Ponavljanje iz prve vaje.) Kaj jemo vsak dan? Kaj je kruh? Iz česa je kruh? Ali se iz moke mesí samo kruh? Naštejte mi vse one jedi, ki so iz moke! To so tedaj močnate jedi. Zakaj jim pravimo močnate jedi? Povedi nam vse to še jedenkrat ti, Francé!

Pod besedo kruh imenujemo vso človeško hrano. Tako pravimo večkrat: „Ta človek si služi svoj vsakdanji kruh.“ Ali si pa res ta človek samo kruh služi? ali znabiti samo kruh jé? Vidite, otroci, tukaj umejemo pod besedo „kruh“ vse, česar je človeku v življenje treba (še celó obleko in stanovanje). Razven močnatih jedi uživamo tudi meso. Jedi, ki so iz mesa, imenujemo mesne jedi. Naštejte mi mesne jedi! Katere čveteronóge domače živali nam dajejo meso? Od katerih domačih ptic jemo meso? A tudi mesó od nekaterih gozdnih živali nam je v živež ali hrano. Tako mesó imenujemo „divjačino“. Povedi mi nekoliko taci h gozdnih živali, Andrejče! Tudi od nekaterih ptičev, ki živé na prostem, uživamo meso. (Prepelica, brinjevka, golobi i. t. d.) A ne samo to,

*) Ta vaja naj se neposredno obravnava z višjim oddelkom in še le posredno z nižjo skupino.

tudi živali, ki živé v vodi, so nam v živež ali hrano. Naštej mi jih nekoliko ti, Prokop! Kdo je že izmed vas jedel žabe? ribe? rake?

Najtečnejše in najzdravejše je mesó od govedi. Govedo imenujemo: vola, kravo in tele. Meso od vola in krave se imenuje goveje meso ali govedina, meso od teleta teletina. — Kadar sedemo k mizi, kaj jemo najprej? Juho. — Kakšne barve je goveja juha? (Rumenkaste.) — Kakšna je še juha? (Mastna.) — Od česa se navadno kuha juha? (Od govejega mesa.) — Kaj se naliije v lonec na meso? (Voda.) — Kakšna postane ta voda? (Mastna.) — Odkod je ta mast? (Od mesa.) — Od česa se še pripravlja juha? (Od mleka, krompirja, fižola.) Kako imenujemo tako juho? (Postno.) — Kdaj pravimo, da je juha čista? (Kadar ni v njej nič zakuhanega.) — Kdo uživa tako juho? (Bolniki.) — Kaj zakuhajo mati v juho? (Rezance [nudeljne], krpice, riž, krompir i. t. d.) — Kaj pride za juho na mizo? (Goveje meso.) — Kakšno meso še kuhamo? (Teletino, svinjino, kuretino i. t. d.)

A ne uživamo samo kuhanega mesa, nego tudi pečenega. Pečeno meso se imenuje pečenka. Od katerih živali jemo pečeno meso? (Od kuretine, gosi, purana, golobov i. t. d.)

Imamo tedaj močnata in mesna jedila. A razven teh imamo še druge jedi, ki niso niti od moke niti od mesa. Naštejte mi nekoliko tacih! (Korun [krompir], grah, leča, solata, repa, sir, ovočje [sadje] i. t. d.)

Tukaj se pové, kar je najvažnejšega o zelenjavi, sočivji, pripravljanji sira i. t. d. Povsod, kjer se ponuja priložnost, naj učitelj tudi nekoliko kratkih naukov in nravnih opominov vplete v dotično obravnavo. N. pr.: Kdo vam daje hrano ali živež? A kdo jo daje vašim starišem? Vidite otroci, vaši stariši morajo delati, večkrat prav težko delati, da vam zaslužijo vsakdanjega kruha. Zdaj se vam je pač treba pridno učiti; kadar odrastete, tudi vi si bodele morali kruha sami služiti. Prigovor pravi: „Kdor ne dela, naj ne jé“; t. j. kdor postopa in noče delati, tak človek naj trpi glad. A ves blagoslov pride le od zgorej, od ljubega Bogá, ki je v nebesih. K njemu je treba moliti in ga prositi, ako hočemo, da nam ne izmanjka potrebne hrane. A tudi svojim starišem se morete zahvaliti, kadar vam dadó kruha ali kaj družega, česar vam je v življenje treba. Poljubite jim roko in recite: „Lepa hvala! Bog vam vrni!“ i. t. d.

Pravila. Ne jejte vročih jedi! Jejte vselej pristojno; vzemite si samo toliko od vsake jedi, kolikor vam je treba, a nikoli ne preveč. Ne požirajte celih kosov, nego zgrizite vsako jed prav dobro z zobmi. — Ostanke poberite za siromake, a po zimi se spomnite ubozih ptičic in potrosite jim mrvic in krušnih drobtinic! — Po jedi si vselej izmijte zobé! — Pred jedjo in po jedi molite k ljubemu Bogu. Najboljše je, ako molite „Oče naš“, v katerem so besede: „Daj nam danes naš vsakdanji kruh!“ — Kjer se ne moli, tam ni blagoslova božjega.

(Dodatek.) Obroki. Kolikokrat jemo na dan? (Navadno po trikrat.) — Kdaj? (Zjutraj, opoludne in zvečera.) — Kako imenujemo obrok zjutraj? (Zajutrak.) — Kako opoludne? (Kosilo ali obed). — In kako zvečera? (Večerja.) — Kaj jemo zjutraj? — Kaj opoludne? — A kaj zvečera? — Kako se imenuje obrok med kosilom in večerjo? (Južina [malica].)

Prigovori. Bolje črn kos kruha, nego li prazna torba. (Bolje nekaj, nego nič.) — Bolje prihranjeno jajce, nego sneden vol. — Iz te moke ne bode kruha. (Iz tega, kar si začel, ne bode nič; vse tvoje delo je zamán i. t. d.)

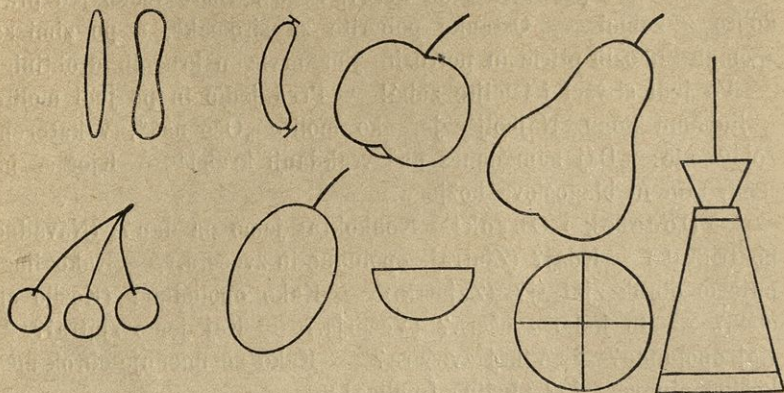
Uganjke. V hišo gre brez obleke, iz hiše oblečen; kaj je to? (Kruh, kadar se vzame iz peči, ima skorjo.) — Kdo ne je mesá? (Tist, ki ga nima.) — Tacih uganek naj ima učitelj vedno pripravljenih, da jih vpleta tam, kamor se podajo.

Pripovedka. Jožek, sin bogatega trgovca, igral se je zunaj na dvorišči s kmečkim tovarišem. Ko mati Jožka pokličejo h kosilu, reče mu kmečki deček: „Bilo ti na zdravje! le idi, jaz te tukaj počakam.“ — „Ali ti ne greš h kosilu?“ vpraša Jožek ubozega dečka. — „Ah, h kosilu! mi nimamo niti skorjice kruha, a kam li, da bi kosili“, odgovori deček in vzdahne.

Jožek otide v hišo, ovije se z rokama očetu okolo vrata in reče: „Oče! koliko bo stala ona obleka, katero ste mi obljubili, da mi jo kupite?“ — „Deset goldinarjev. Ali čemu me to prašaš?“ — „Ker bi rad, ali prosim vas, ljubi oče, ne hudujte se, one denarje dal ubozemu Jakcu, ki nima doma niti skorjice kruha. — Prosim vas, dajte mi one denarje na mesto obleke!“

Oče mu dadó desetak, in Jožek veselo hiti k ubozemu Jakcu, podà mu desetak in mu reče: „Na, vzemi in pojdi domov, naj ti oče takoj kupijo za te denarje kruha in druge potrebne hrane!“

Jožek je bil deček dobrega srca; taki bodite tudi vi, otroci!"
Na šolsko tablo naj učitelj narisa:

Deseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

r.

Izgledne besede: riba (glej dotično obravnavo v dodatku),
rog, repa, raca, roka i. t. d.

Nazorni nauk:

*Pijače. *)*

Tvarina v razgovor pri obravnavi pijač. Kaj pijete otroci, kadar ste žejni? Pijemo vodo; voda je tedaj pijača. Voda priteče iz zemlje. Kraj, kjer voda iz zemlje izvira, imenujemo: vir, vrelec ali studenec. Studenec si naredi jarek ali graben, po katerem se voda odteka. Več tacih jarkov vkupaj naredi potok, a potok si naredi pot preko travnikov in senožeti, koder travo napaja. Tudi živino napajamo v potocih. Potok teče dalje k družemu potoku in naredi se reka. Reka goni mline in nosi ladje. Ob rekah vidimo mesta, trge in vasi. — Reka, morje, jezero, ribnik.

*) O tej vaji velja isto, kar smo omenjali o prejšnji.

Kakšne barve je voda? Voda nima barve; brezbarvna je. — Poglejte, kaj sem zdaj spustil v kozarec? Nekoliko kapljic vode. — Recite: Voda je kapljiva. — Kakšna je še ta voda, ki jo vidite v kozarcu? Čista. — Recite: Voda je čista. — Glejte, kaj denem zdaj v vodo? Novčič (krajcar). — In kaj denem zopet zdaj? Kamenček. — Ali vidite te stvari v vodi? Dá! — Bi li jih videli, če bi jih dejal v črnilo (tinto)? Ne! — Voda je tedaj prozorna, t. j. skozi vodo vidimo, kakor skozi steklo. Recite: Voda je prozorna. Odkod dobivamo vodo, ki jo pijemo? Iz studencev in vodnjakov. — Kakšna je voda iz studencev in vodnjakov? Čista! — Vodnjaki so ograjeni; zakaj? Da ne pade nič nesnažnega ali celó kaka žival vanj. — Ali pijemo tudi vodo iz potokov? Iz kakšnih potokov pijemo vodo? Iz gorskih in čistih potokov. — Kaj se vidi na dnu vsacega čistega potoka? Pesek in kamenje. — Zakaj? Ker je voda prozorna. — Kalna voda ni, da bi jo pili; voda deževnica nima okusa. — (Korist vode.) Recite: Voda je čista. Voda je kalna. Voda je brezbarvna. Voda je kapljiva. Voda je prozorna. (Take stavke, skrčene, naj učitelj porablja v spisje.)

Kako imenujemo vodo, ki jo po leti ljudje pijó z vinom? Kisla voda. — Kje jo kupujemo? V prodajalnicah in po gostilnicah. — V kakšnih steklenicah dobivamo kislo vodo? V zamašenih.

Ljudje pijejo tudi mošt. Kakšen je mošt? Sladek. — Kakšne je barve? Rumenkaste ali rudečkaste. — Iz česa se nareja mošt? Iz grozdja, hrušek (tepek) in jabolk. Kako se vse to pripravlja?

Kaj je vino? Vino je pijača. — Kdo pije vino? Odrasli ljudje. — Vino je opojno (vpijanljivo), zato rej ga otroci ne smejo piti. — Kakšne barve je vino? Belkaste, rumenkaste, rudeče in črne. — Kje imajo ljudje vino? V kletih i. t. d.

Kaj ljudje še pijó razven vode, mošta in vina? Ljudje pijó tudi pivo, žganje, čaj, mleko in kavo. Vse to so tedaj pijače. — Kakšno je pivo? Kdo dela pivo? Iz česa? — Žganje je za mladino, pa tudi za odrasle hud strup. — Čaj, kamiličin čaj, lipov čaj i. t. d. — Mleko je zdrava pijača, posebno za otroke. Kakšne barve je mleko? Ali pijemo samo gorko mleko? Tudi mlačno ali mrzlo mleko pijemo. — Katere živali nam dajejo mleka? Krave, ovce in koze. — (Bela kava, črna kava.)

Vse kar pijemo, recimo: vodo, mošt, vino, pivo, žganje, čaj, mleko, belo in črno kavo, vse to imenujemo pijače.

Pravila. Ne pijte vode, kadar ste vroči! — Vroči ste takrat, kadar se dalje časa igrate, kadar skačete, tekate, kadar hitro in dolgo hodite, a to posebno po letu. — Ne pijte takoj vode, kadar ste kaj vročega jedli, da si ne pokvarite zob. — Ne pijte nikoli vročega mleka, ne vroče kave! — Ne pijte vina, ker vino je le za odrasle ljudi, kateri težko delajo i. t. d.

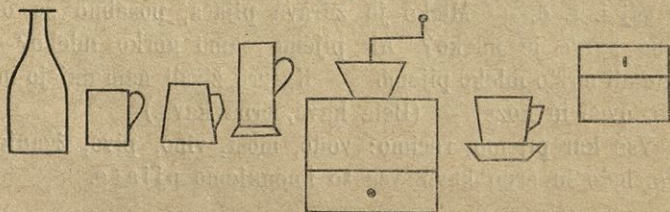
Prigovori. Kdor hoče zdrave vode piti, mora na studenec iti. — Pijanec se preobrne, kadar se v jamo zvrne. — Dobremu vinu ni treba kazala. — Kdor dá svojemu grlu na voljo, pade v tugo in nevoljo. — Od tega mleka ne bo sira. — Zmerno jesti in piti, to je zdravo za dušo in telo, — pa tudi za mošnjó.

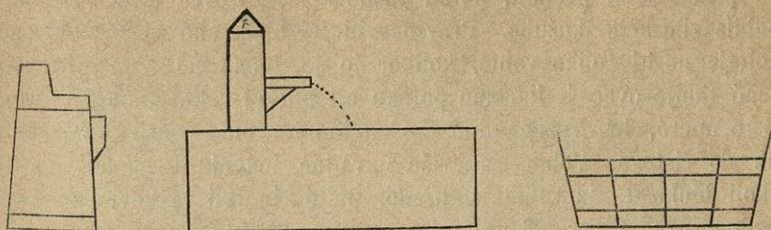
Uganjke. V kateri sod ne moreš novega vina vlti? (V poln sod.) — Kakšna stvar je to, ki nekaterim na noge pomaga, druge pa vrže? (Vino.) — Solnce ga kuha, roka ga trga, noga ga tlači, usta ga uživajo. Kaj je to? (Grozdje.) — Nisem ne kri ne voda, pa sem obema v rodu. Kaj je to? (Mleko.) — Nek mož v bukovej jopi po svetu hodi, pa ljudi moti? (Vino.) — V glavi pečem, močno mečem, slabe stavim ino zdravim. Kaj je to? (Vino.) — Kaj je hujše kot ogenj? (Voda.) — Katera voda je najdražja? (Voda, ki jo krčmar k vinu primeša.)

Pripovedka. Po letu necega dné je šel Blaže na polje. Vroče je bilo, lice mu gori in silno ga začne žejeti. V lepej senci pod hrastom najde hladen studenec, ki je izpod pečine izviral. Voda je bila čista ko ribje oko in mrzla ko led. — Naglo se je Blažek napije; ali slabo mu začne bivati, toliko, da ne omedli.

Slab prileze domóv, in izboli prav nevarno. „Joj“, zdihoval je bolan v postelji, „kdo bi mislil, da je v tem studencu tako hud strup!“ Blažetov oče pa pravijo: „Čisti studenec ni kar nič kriv tvoje bolezni, nego tvoja neprevidnost, ker si se ves pregret naglo mrzle vode napil.“

Na tablo naj učitelj narisa: kozarec (kupico), steklenico, vré, sod, skudelico, mlinček za kavo, piskerc za mleko i. t. d.

Enajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

e.

Izgledne besede: Eva, Ema, ena. Pripoveduje se o Adamu in Evi v raju.

Nazorni nauk:

Obleka.)*

Otroci! kdo mi zna povedati, kaj umejemo, kadar izgovorimo besedo: obleka? — Res je takó, vse one stvari, ki jih oblačimo, imenujemo obleko. Čemu nam je obleka? Kakšno obleko imajo moški? kakšno ženske? kakšno dečki? kakšno dekleta? Moški nosijo hlače, telovnik, suknjo i. t. d., zato se ta obleka imenuje moška obleka. — Krilo, zastor, pečo i. t. d. nosijo ženske, zatoorej se ta obleka imenuje ženska obleka. — Iz česa je suknja? Kdo mi zna povedati, iz česa je pa súkno? — Dobro si povedal; súkno je iz volne, in to iz ovčje volne. A kdo nam daje volne? Ovca je pokrita z dolgo, kodrasto dlako, ki jo volno imenujemo. Zaradi volne ljudje največ redé ovce. Ovce, ki dado mnogo lepe volne, imajo malo mesa; mesnate ovce dadó slabejo in debelejšo volno. — Kako dobimo volno od ovác? Nu, poslušajte, to vam hočem povedati? Kadar pride zima, takrat dobi vsaka žival od ljubega Boga gostejšo obleko, da je ne zebe. Pes dobi gostejšo dlako, krokar gostejše pérje, in tudi ovca dobi gostejšo, kodrasto dlako, ki jo volno imenujemo. Volna varuje ovco zimskega mraza. Kadar

*) Glej prejšnji opombi.

pa pride ljuba pomlád, potlej je gorkeje, in ovca bi se rada iznebila zimskega kožuha. Prevroče bi jej bilo, ako bi morala vse poletje nositi toliko volne, kolikor jo je imela po zimi. Zatorej ženó ljudje ovce h kacemu potoku ali plitvej reki, ondu jih prav čisto operó, in družega dné, ko se jim je volna osušila, ostrižejo jih do čistega. Volna se striže navadno jedenkrat na leto in to okoli binkošti. Iz volne se predó, pletó, in tkó vsakovrstne pletenine in tkanine, od najtanjšega sukna do debelega in grobega bukovca ali darovca. Ako bi radi imeli črnega, plavega ali rudečega sukna, moramo volno pobarvati. To stori barvar. Kakšna obleka je iz sukná? Kdo jo nareja?

A poslušajte otroci še dalje! Mi imamo še neko drugo vrst volne. V daljnjej, tujej deželi, kjer ni nikoli tako hude zime, kakor pri nas, raste grmu podobna rastlina, katere sad je podoben našim orehom. Kadar ti orehi (glavice) dozoré, razpočijo se in iz njih se prikaže mnogo tenkih, svetlo-belih, volni podobnih kocin ali nitek, ki jih drevesno volno ali bombaž imenujemo. Te volne se mnogo pridela v gorkih krajih starega in novega svetá, posebno pa v severnej Ameriki. Drevesna volna se najpred semena očisti in potlej sprede v prejo. Iz preje se tkó mnogovrstne tkanine, recimo: katun, mušlin i. t. d. (Učitelj naj pokaže kosec katuna, mušlina i. t. d.) Iz bombaževe preje pletó pridne deklíce nogavice. Iz platna od drevesne volne se šivajo srajce, rjuhe, rute i. t. d.

(Ponavljjanje.) Srajca je oblačilo. Srajca je navadno iz domačega platna. Domače platno je iz prediva, a predivo se dobi iz lanú in konoplje. Lan in konoplja ste rastlini. Laneno predivo daje boljše in tanjšo prejo od konopnega, zato je pa tudi laneno platno draže, kakor platno iz konopnega prediva. Po leti, ko bo lan v cvetji, povedati vam hočem več o tej zeló koristnej rastlini, povedati vam hočem, kako se iz lanú naredi predivo, preja in na posled srajca.

Ti, Jožek, povédi mi vso moško obleko! (Srajca, spodnje hlače, gorenje hlače, naprsnik ali telovnik, jopič, ovratnica, ruta, suknja, plašč, klobuk i. t. d.) Kaj pa imamo na nogah? (Na nogah imamo čevlje ali škornje.) Pómnite: Vse, kar obujemo na noge, imenujemo obútal. Čevlji so tedaj obutal. Iz česa so čevlji? (Iz usnja.) — Kdo naredi usnje? (Strojar.) — Iz česa naredi strojar usnje? (Iz živalskih kož. [Volovskih, kravjih, telečjih, ovčjih,

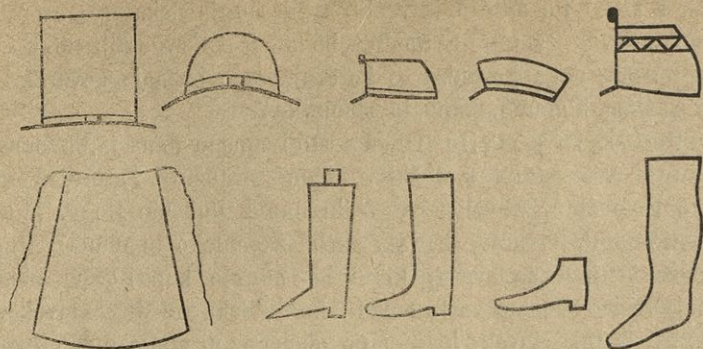
kozjih i. t. d.) Po mestih in večjih trgih nosijo nekatere gospé tudi obleko iz svile (žide). Svilnata obleka je iz svilnatih nitek. Te nitke sprede neka gosenica, o katerej bomo pozneje govorili. Na glavi nosimo klobuke, kape in slamnike?

Poduk in pravila. Obleka stoji mnogo denarja, a denarje si morajo vaši starši s težkim delom zaslužiti. Zatorej morate obleko varovati. Zahvalite se vsaki dan k ljubemu Bogu, ki vam je dal tako dobre starše, da vam skrbé za obleko in obutal. Mnogo je ubožnih ljudi na svetu, ki si ne morejo kupiti lepe obleke, taci ljudi ne smemo zasramovati, ker obleka ne dela človeka, to se pravi, da tak človek, ki je lepo oblečen, ni vselej dober in plemenit, tudi pod ubožno obleko prebiva plemenito srce. — Kadar srečaš starejšega od sebe, vzemi kapo ali klobuk z glave in pozdravi ga prijazno. Prijazne in uljudne otroke ima vsak dober človek rad. Kadar se vam na obleki kaj raztrga, prosite mater, da vam zašije ali zakrpa; raztergani ne smete med ljudi. Tudi umazana ne sme biti obleka; grdó je videti človeka, ki je umazan ali raztrgan. Nove obleke ne morete imeti, kadar bi hoteli, a čedna in snažna je lahko obleka zmiraj, ako se na znažnost gleda.

Dalje naj učitelj vpleta primerne prigovore, uganke in kratke povestice, kakor sem to pri poprejšnjih vajah pokazal. To se zná, da mora učitelj tacega gradiiva vedno pripravljenega imeti, zatorej naj pridno čita slovenske knjige in si naredi zbirko primernih prigovorov, uganek in družega enacega blagá. V „Vrtcu“ je primernih uganek in povestic na izbiro, zatorej mi jih ni treba tukaj ponavljati, ker moj namén je le, pokazati pot, kako naj se nazorni nauk v drugem razredu ljudske šole razvija.

Pri tej obravnavi naj učitelj na tablo nariše: klobuk, kapo, suknjo, hlače, čevlje i. t. d. Pri risanju naj povdarja ravnoležne in navpične črte. Pri tej vaji otroci tudi lahko naštevajo roko-delce, ki obleko in obutal izdelujejo, kakor tudi orodje, ki ga pri tem delu rabijo. Vse to se na šolsko tablo zapiše in otroci prepisujejo v svoje spisovnice.

Risa naj se:

Dvanajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

c in *č*.

Izgledne besede za „c“: cerkev, cesar, lonec; za „č“: čebela, čebula, češnja, meč, tič, obroč, vrč, čas, noč. (Primerna obravnava o cerkvi je v „Abecedniku“ str. 57, primerna povest je glineni in železni lonec, „Začetnica“ str. 47, ali pa za „č“ se govori o pridnih čebelah ali pa se pové povest „Škorec“.)

Nazorni nauk:

Stanovanje.

Rekli smo: Vsak človek potrebuje stanovanja, da more živeti. Ljudje stanujemo v hišah. Hiše so tedaj človeška stanovanja, to je: ona varna zavetja, kjer se odpočijemo od težavnega dela in se obvarujemo dežja in mraza. Ljudje si radi hiše zidajo blizu skupaj, da drug družemu lahko pomagajo. Več hiš skupaj imenujemo vas. — Ivanko, povedi mi, kaj umeješ, kadar izgovoriš besedo vas? — Vasi so različne, majhene in velike. Kdo mi zna imenovati kakšno vas? Imena vasi pišemo z veliko začetno črko. *) Kdo stanuje po vaséh? (Kmetje.) — Kmetji obdelujejo polje, zato jih imenujemo kmetovalce ali poljedelce. Kakšne so hiše po vaseh? Navadno nizke. — Iz česa so narejene? Iz lesa (so lesene). — S čim so pokrite? S slamo, pa tudi s škodlami. — S čim pa še pokrivajo

*) To velja višjemu oddelku.

hiše? Z opeko. — Ali so po vaseh tudi zidane hiše? Ti France, ti si doma v Dolini. Kaj je Dolina? Dolina je vas. — Čegava hiša v Dolini je zidana? — V velicih vaseh vidimo tudi cerkev in šolo. Kakšna je cerkev? Cerkev je višja od vseh drugih hiš. Iz česa je cerkev; iz česa je šola? Šolo imenujemo tudi učilnico. Zakaj? — Kaj vidite v vaseh navadno med hišami? Vrte, livade in polja. — Kakšna so dvorišča po vaseh? Prostorna. — Zakaj? Ker imajo kmetje po dvoriščih navadno še druga poslopja. — Kakšna? Hleve, stoje, skednje, kolarnice, svinjake, kurnike i. t. d. — Kakšne so ceste po vaseh? — Ali so v vaseh tudi rokodelci in obrtniki? Po večjih vaseh je po jeden kovač ali kolár, mesar, čevljar, sem ter tuj tudi kak trgovec. Vsaka vas ima svoje ime. Matijček, povedi mi imena vasi, katere poznaš! Kdo mi zna še povedati ime kake vasi?

Razven vasi imamo tudi še trge in mesta. Trgi so večji od vasi, a mesto je še večje kakor trg. Kdo mi zna povedati kako mesto? V mestih ne stanujejo kmetje, nego različna gospoda, trgovci, obrtniki in rokodelci. Hiše v mestih stojé druga poleg druge v lepih vrstah. Cesta med hišami se imenuje ulica. V mestih so uradniki, duhovni, učitelji, zdravniki, lekarji, trgovci, obrtniki in rokodelci. Andrejček, naštej mi rokodelce, katere poznaš! Rokodelci so: krojač, čevljar, zidar, tesar, mizar, mlinar, pekar, mesar, kovač, kolar, sedlar, ključaničar, steklar, lončar, tkalec, barvar, krznar i. t. d. Vse te rokodelce zapisali bomo v spisovnice, a to prav lepo in čedno. (Učitelj naj zapiše imena na šolsko tablo in učenci družega oddelka jih lahko prepisujejo v svoje spisovnice.) — Kakšne so hiše v mestih? Visoke in lepe. — Iz česa so sozidane? Iz opeke in kamena. — S čim so pokrite?

Učitelj pové ob kratkem kako se hiša zida, kdo jo naredi in česa je v zidanje hiš potreba. V razgovor pride: kamenje, opeka, apno, pesek, les, železo; tesar, zidar, ključaničar i. t. d.

Različna poslopja: cerkev, učilnica, župnija ali farovž, sodnija, bolnišnica, gostilnica, vojašnica, gledališče i. t. d.

Danes smo govorili o vaseh, trgih in mestih. Kako se pišejo imena vasi, trgov in mest? Imenujte mi nekoliko vasi, trgov in mest! — Kaj je vas? kaj je trg? kaj je mesto? — Kdo stanuje v vaseh, kdo v trgih, kdo v mestih. Katere mesto je pri

nas na Kranjskem največje? (Ljubljana.) — Kako se piše Ljubljana? (Učitelj pokaže na šolsko tablo.)

Pri popisovanji posameznih poslopij ne sme biti učitelj preobširen; vse naj pové le ob kratkem ter naj stavi kratka in primerna vprašanja, da otroci lahko odgovarjajo tacim vprašanjem. Tako na primer pri popisovanji šole: kaj je šola? Šola je poslopje. — Kje stoji šola? (Sredi trga (mesta), ne daleč od cerkve.) — Kako je sozidano? (Čvrsto, prostorno, svitlo in prijazno.) — Koliko nadstropij ima? (Jedno ali dve.) — Koliko sob? Čemu je šola? Čegavo poslopje je šola? Kdo mora za šolo skrbeti i. t. d. — Take kratke popise naj otroci spisujejo v svoje spisovnice in se jih tudi na izust učé.

Prigovori in pravila. Kamen do kamena palača, zrno do zrna pogača. — Ako je v žitnici, še ni v izbici. (Za to ali ono delo je treba še mnogo truda in časa; delo še ni izvršeno.)

Uganke. Eden pravi: da bi bila skoraj noč! drugi: da bi bil skoraj dan! tretji: naj bo noč ali dan, zmirom enako trpim. Kaj je to? (Duri želé noč, da bi mirovale; okno dan, da bi zopet svetilo; tram mora pa noč in dan strop držati.) — Luknjica pri luknjici pa vodo drži; kaj je to? (Slamnata streha.) — Pri nas imamo enega moža, ki leto in dan ničesar ne jé, pa vendar zmirom iz fajfe kadi. Kdo je to? (Dimnik.) — Kdo zagleda najpred popotnika, pa mu vendar ne da nič jesti? (Streha.) — Ktera hiša nima ne oken ne strehe? (Polževa.) — (Tacih in enacih uganek je mnogo med narodom, in učitelji bi si za naše domače slovstvo obilo zaslug pridobili, ako bi jih zapisovali in v kakem primernem časopisu priobčevali.)

Pripovedka. Kmečki deček je prišel z očetom v mesto, kjer sta ostala več dni. Precej družega jutra reče deček svojemu očetu: „Oče! tukaj ne vidim zjutraj zatega solnca sijati in tudi ne slišim ljubih ptičic peti. Tukaj ne vidim zelenih gozdov, ne zelene trave, ki pokriva naše livade in travnike, po katerih se pasó pohlevne ovčice. — Tukaj ne vidim zjutraj, kadar vstanem, zelenega gozda, v katerem je vse živo in veselo. Tukaj ljudje hitro hodijo po ulicah, a ne pojó veselih pesen, kakor pri nas domá, kadar orjejo, travo sečejo ali kaj družega delajo.“

Oče mu začnó pripovedovati, da ne morejo vsi ljudje živeti v vaseh, in da se tudi v mestih mnogo lepega vidi in mnogo prijetnega sliši, česar v vaseh videti in slišati ni.

„To vse je lepó, kar ste mi pripovedovali o mestu“, reče kmečki deček, „ali vendar sem jaz najrajše domá v naši vasi, kjer je vse tako živo in veselo.“

Vsacemu se tam najboljše zdi, kjer je njegova zibelka tekla.

Trinajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

z, ž.

Izgledne besede: zima, zid, zob, želod, žaba, žito, želva, žena, žima. Primerna povest: „Želod in buča.“

Nazorni nauk:

Delí človeškega telesa.

Človek je iz duše in telesa. Kar se vidi je telo; to pa, kar stori, da telo živi, da čuti, in to, kar iz njega govori, je duša. Duša je duh in se torej ne vidi — je nevidljiva. Duša pa tudi ne umrje — je neumrjoča. Telo vidimo — je vidljivo; brez duše je mrtvo — je umrjoče. Vrh telesa je glava, ktera ima dve strani, zadnjo in sprednjo stran ali obraz. Z glavo lahko kimamo ali odmajamo; na obrazu se pozna, če smo veseli ali žalostni, prijazni ali hudi. Teme ali vrh in zadnji del glave je z lasmi pokrit. Roke se držé zgoraj, noge pa bolj spodaj pri životu. Na vratu je glava nasajena. V vratu je goltanec, po katerem požiramo in jedi v želodec spravljamo, pa tudi dušnik je v vratu, a po njem dihamo ali sopemo. Tilnik je zadej pri vratu. Prsi imamo spred, katere so s štiri in dvajsetimi rebri ograjene. Hrbet je zad in podpira glavo. Na hrbtu so pleča, katerih se ramena držé. Trebuh in kolk imamo spodaj. Pljuča so v prsih — imajo dve strani in sapo zajemajo. Srdce nam v prsih bije. Želodec je v trebuhu; vanj gredo jedi po goltancu in se v njem prekuhujejo. Jetra so na desni strani. Obisti so pa pod želodcem. Čeva so čudno zakrivljeni mešički, po katerih gredó prekuhane jedi. Koža pokriva ves život in ima luknjice, skoz katere jemlje zdravo sapo in odpravlja slabo. Meso je pod kožo. Kostí telo podpirajo, da se človek lahko po konci drži. Žile so cevi, po katerih se razteka kri po vsem životu. Kri je rudeča in skoro gosta in daje vsemu

životu moč življenja. — Lasje so na glavi. Moški si jih strižejo, ženske pa jih pletó v kite. Starček ima sive lase. Čelo je zgoraj v obrazu. Na obeh straneh so senci. Oči so v koščenih luknjah. Obrvi so pod čelom nad očmi, da jih varujejo. Trepalnice zaprejo oko, kadar mižimo ali spimo. Vejice so na robu trepalnic in varujejo, da prah v oko ne pride. Ušesa so na obeh straneh, ž njimi slišimo. Lica so največi glavni del na obrazu. Nos imamo, da vohamo, pa tudi, da sopemo. Z jezikom okušamo, on nam pové, kakošen okus imajo jedila, pijače in druge reči. Po vsem životu, zlasti pa na koncu prstov, imamo čutnice, živce, s katerimi tipamo ali žlatamo, t. j. čutimo.

Vse to, kar zvemo po očéh, ušesih, z nosom, jezikom in po čutnicah vsega života, pravimo, da nam povejo naši peteri zunanji počutki. Oko vidi barve — kaj je belo ali črno, zeleno ali modro, rudeče ali rumeno. — Uho sliši glasove; nos duha lep duh in smrad. Jezik z ustnim nébesom okuša okus, kaj je sladko ali grenko, ostro ali kislo, pusto ali žarko.

Roka tipa in spozna, kakošne so reči, — gorké ali mrzle, vlažne ali suhe, trde ali mehke, gladke ali rapove, težke ali lahke. — Kadar po leti solnce pripeka, čutimo, da je vroče. Ako po zimi v peč kurimo, čutimo, da je v stanici gorko. Včasi človeka bolé zobjé, vrat, prsi, trebuh, križ, roke, noge i. t. d. Vse to moramo voljno trpeti. — Človek je najpred dete, potlej deček (fant), potem mladeneč, mlad mož; dalje mož, potem starček. Ravno tako je tudi pri ženskem spolu: deklica, deklič, dekle, žena, stara žena, babica.

Štirinajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

S, Š.

Izgledne besede: sova, sirota, som, suknja, šola, šiba, škof, štoklja.

Nazorni nauk:

Tvarina: družina in človeška dôba. (Glej „Abecednik“ na str. 55.)

Petnajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

t, d.

Izgledne besede: tabla, tat, teta, tobak, nit, trn; ded, dekla, dôb, dete, deblo, detelja i. t. d.

Nazorni nauk:

Stanovi.

Mašnik bere sveto mašo, deli svete zakramente in uči v cerkvi in v šoli, Boga spoznavati in mu služiti. Gospod fajmošter in gospodje kaplani so mašniki. Imajo dolgo črno suknjo in bel podvrtnik. Menihi so večidel tudi mašniki in so različno oblečeni. Mašnike ali duhovne gospode moramo spoštovati; zakaj? Kaj storé pridni otroci, kadar pridejo k duhovnemu gospodu? Učitelj uči v šoli otroke ter skrbi, da so vedno bolj umni in boljši. Kaj uči učitelj v šoli? Otroci morajo učnike ubogati in spoštovati. Učeniki so v šoli otrokom namesto staršev. Pridne in ubogljive otroke ima učitelj rad. — Kmet stanuje v vasi. On obdeluje zemljo in redi živino. Oblači se drugače, kakor mestni ljudje. Kmet dela za vse stanove; kako?

Pridnega kmeta moramo spoštovati. — Zdravnik zdravi bolnike; kako? — Tatove in hudodelnike ujamejo, in gosposka jih kaznuje. Sodnik jim odloči, naloži zaslužen kaznen. — Kupčevalec ali trgovec kupuje in drugim prodaja v prodajalnici ali štacuni. Kako se prodajalnice že zunaj poznajo? — Kupčevalec mora biti pravičen. Prigovor pravi: „Mera in vaga v nebesa pomagata.“ — Vojak ima vojaško obleko, ki je bela, siva ali modra, in ima različne ošive. Ima sabljo, puško in torbo. Vojak se mora z orožjem vaditi, mora na straži stati, mora v vojsko iti in se vojskovati; zakaj? Nekateri vojaki so na konjih; so tedaj pešci in konjiki. — Veliko ljudi je, kateri opravljajo svoja dela večidel z rokami; pravimo jim zato rokodelci. Imenujte nekatere rokodelce! — Umetnik dela bolj z umom kot z rokami. Godec, malar, podobar so umetniki. Imenujte še nekatere umetnike? Uradniki pomagajo cesarju ljudstvo vladati. Oni imajo višje ali nižje cesarske službe.

Služabniki služijo in strežejo drugim bolj imenitnim ljudem. — Mornar vozi v ladiji po morji in drugih velikih vodah ljudi in

blago. Ladijo žene veter ali para. Mornar ali čolnar pa z veslom ali z drogom ladijo viža. To je nevarna vožnja. Prigovor pravi: „Kdor moliti ne zna, naj se na morje ne podá“. — Voznik vozi ljudi in blago po suhem. On viža konje z vajeti in jih poganja z bičem. Voznik mora usmiljen biti, t. j. ne sme živine trpinčiti. Kako voznik živino trpinči? — Pastir pase ovce, krave, svinje i. t. d. Nekateri pastirji imajo tudi pse navajene, da jim pomagajo živino zavračati. Pastir ima palico ali bič in torbo? čemu? Če ima kmet ali kdo drugi toliko dela, da ga ne more sam podelati, najme najemnika ali dninarja, da mu pomaga delati. Dninarji imajo na dan plačilo in so večidel ubožni ljudje. — Vsaki stan ima svoje dobrote in veselje, pa tudi svoje križe in težave. Naj bo človek v kateremkoli stanu, povsod mora pridno in pravično delati, če hoče, da ga imajo dobri ljudje radi, in da mu bo Bog dal srečo na tem in na unem svetu. „Dobro srce in pridne roke so boljši zakladi kot zlate gore.“

Šestnajsti šolski teden.

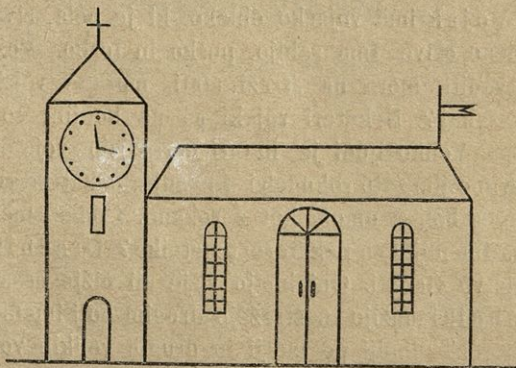
Pisanje-čitanje:

l. b.

Izgledne besede: luna, les, lonec, list, lovec, lata, las, led, ladija, lan; buča, bob, bič, berač, baba.

Nazorni nauk:

Cerkev („Abecednik“ str. 57).

Sedemnajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

h, k.

Izgledne besede: hiša, hrast, hram, hrošč; kolo, kapa, kača, ključ, kukovica.

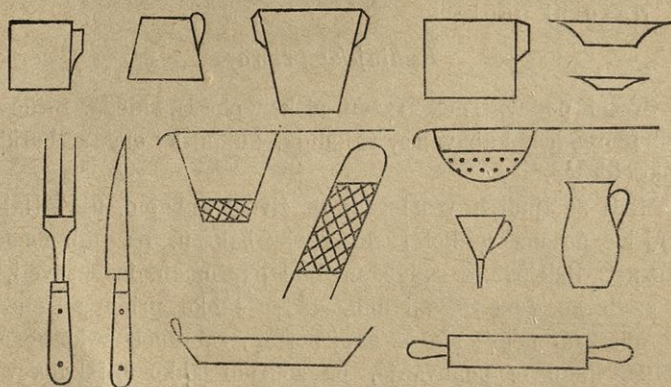
Nazorni nauk:

Kuhinjska priprava.

Kotel, ponev, trinog, ražen, pisker, plošča, skleda, torilo (skledica), penjenica, kuhavnica, sklednik, kuhinjska omara, burkle, kuhinjske klešče.

Jedi za ljudi in včasi tudi za živino kuhamo, kje? Naj večja kuhinjska posoda je kotel. Kotel je bakren, pa tudi medén ali mesingast. Bakreni je rudeč, medeni pa rumen, in se sveti, če se čedi in drgne. Ima roč ali uho, da se lahko prime ali obesi, nekteri ima tudi noge; ako se nanj potrka, zabrenči. V kotlu se greje voda za kuho in pomivanje, pa se tudi lahko kaj kuha v njem. Naredi ga kotlár. Ponev je železna ali bakrena, zakaj? Je okrogla in ima ročaj in tri noge. V nji se kaj crè ali peče. Naredi jo kovač ali ključaničar. — Trinog ima tri noge, je na tri vogle in ves železen; zakaj? Nanj se postavljajo lonci, ponve i. t. d. Kdo ga naredi? — Ražen je železen in dolg; na enem koncu ima zakrivljen ročnik, da se more obračati, kadar sloni na dveh stojalih. Nanj se natika meso, da se peče. Kdo ga naredi? Iz česa je lonec? kakšen je? — Nekteri imajo tudi roče, nekteri tudi šobo; čemu? Lonci so znotraj pocinjeni. — Plošča, pokrovka ali čepina je železna ali lončena. Ž njo se pokriva lonec ali druge posode; kdaj in zakaj? — V skledi se jedi prinašajo na mizo. Povejte kaj od sklede? — Torilo ali skudelica je majhna, okrogla in precej globoka. Iz nje pijemo kuhano vodo, mleko, kavo i. t. d. Kdo nareja lončeno posodo? iz česa? — Penjenica je železna ali medena, in ima lesen ali železen ročnik in na dnu luknjice, da se ž njo juha čisti in peni. Kdo jo naredi? — Kuhavnica je velika lesena in bolj plitka žlica, da se ž njo jedi mešajo. Kdo jo naredi? — V sklednik se devajo pomite sklede in druga taka posoda. Sklednik je lesen in ima več poličic.

— V kuhinjski omari so shranjena jedila in druge kuhinjske reči.
 — Kdo naredi sklednik in omaro? — Burkle so železne, imajo dva roglja in so na lesenem ročniku nasajene. Ž njimi se postavljajo lonci v peč in iz peči. Kdo jih naredi? — Kuhinjske klešče so železne; ž njimi se ogenj prijemlje in popravlja. Kdo jih naredi? — V kuhinji se tudi rabi železna lopatica, leseni lopar, krevlja in omelo, meh in pihavnik, pominek i. t. d. Kakošno in čemu je to orodje? Risa se:

Osemnajsti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

p. j.

Izgledne besede: penica (glej obravnavo v dodatku), peč, pek, pero, pastir, palica, pika; jajce (obravnavo v dodatku), jama, jagoda, jablan, jezero, jeklo, jelka.

Nazorni nauk:

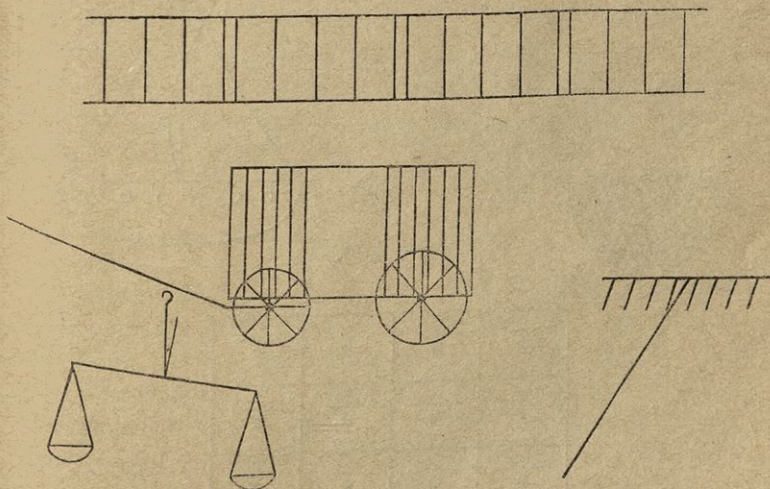
Orodja. (Nekoliko v oddelku „Rokodelci“, ki sledi v 19. šolskem tednu, nekoliko v „Začetnici“ str. 48.)

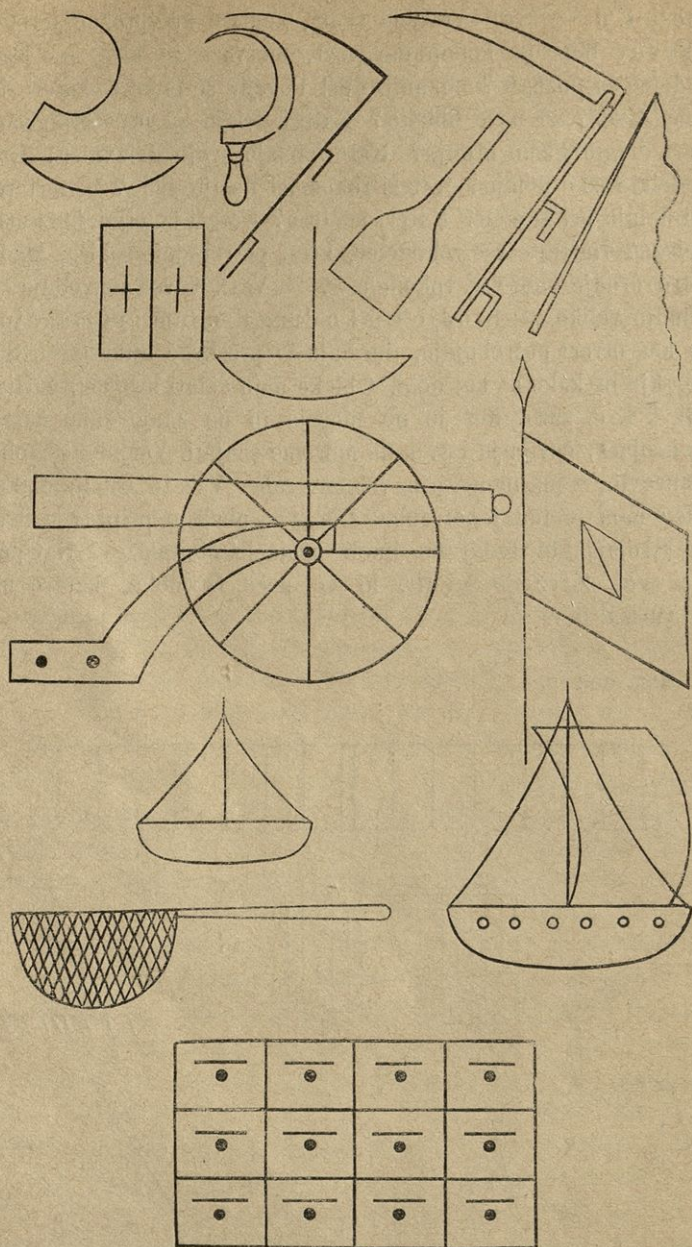
Risa se:

Meso obesi v mesnici na prodaj. Iz prešičevega mesa naredi plečeta, gnjati, bohe in klobase; kakšne? Mesar ima pri delu bel predpasnik; zakaj? — Krojač ali šivar dela suknje, plašče, podjopiče, životnike, hlače i. t. d. Vsa ta oblačila so večidel iz sukna ali iz volnate ali platnene robe? On razreže rob s škarjami in jo sošije s šivanko in nitjo; šiv pogladi z likavnikom. Krojačevo orodje je tedaj: šivanka, škarje, naprstnik, likavnik in vatel. — Čevljar dela iz usnja čevlje, škornjice, šlebedre in čizme. Usnje prireže, ga dene na kopito, ter ga šiva z dreto in s šilom. Na koncu drete priveže ščetino; čigavo? zakaj? Čevljar sedi na nizkem stolu, kateri ima tri noge. Rabi kladivo, klešče, nož, podnožnico, smolo, likač, pop i. t. d. — Klobučar dela klobuke, kateri so navadno črni; nekateri pa so tudi beli. Dela jih iz volne, zajčevine in iz svile. Slamnike pa dela kitar ali slamnikar. — Tkalec prejo osnuje in jo navije v statve na vratovilo. V statvah z brdi snovanje odpira in meče skozi snovalnico, v kateri je vótek, ter ga gosti z grebenom. Tako dela plotno. Ravno tako dela tudi suknar sukno iz volne. Barvar barva različno robo, volno, prejo in platno. Poglavitne barve so: bela, rudeča, modra, zelena, rumena, rujava i. t. d. Krznar pripravlja kožuhovino in dela iz nje rokovice, šticeljne, kožuhe in kape. — Usnje se dela iz volovskih, kravjih, telečjih, konjskih, ovčjih kož i. t. d. Iz kož usnje delati se pravi strojiti, tedaj rokodelc, ki to dela, je strojar. — Zidar zida zid iz lomljenega kamna ali iz opeke, katero omeče z apneno mešto ali malto z lopatico in ga pobeli. — Tesar stavi na zidovje oder ali cimper, na katerega prekle pribija. Iz hlodov teše z robivnico in bradljo prage, grednice ali stopnice. — Mizar skobla deske s skoblom na skobelniku in jih liči z ličnikom, ter jih zdeva z limom in s spojkami; dela mize, stole, omare, skrinje, zaboje i. t. d. Večidel tudi mizar ali tesar pod vložuje. — Kovač piše ogenj z mehoma in beli železo. Potem ga vzame s kleščami iz ognja, ga položi na naklo, ter ga s kladivom kuje, in dela žeblje, podkove, šine, lance ali verige, plošče ali plehe i. t. d. — Ključaničar dela ključanice iz železa, narbe, kljuke in pahe pri durih, tudi ključe, da ž njimi odpiramo in zapiramo. — Steklar vdeluje okna in druge steklene reči. — Lončar stavi lončene peči, in napravlja iz ila mnogo lončeno posodo: sklede, ploščice, piskre, lonce, vrče i. t. d. — Kolar dela kola ali vozove, sani, pluge ali drevesa za oranje,

brane i. t. d. — Sedlar dela sedla, komate in vprežno jermenje. — Vrvar dela iz konopnine vrvi, motvoze in biče. — Katere rokodelce še poznate? imenujte jih! Povejte še enkrat, kateri skrbé za naš živež? za našo obleko? Kateri delajo za naše stanovanje? Kateri delajo hišno orodje? Kateri imajo svojo delavnico! Kateri rokodelci težko delajo? Kateri rokodelci delajo sode? Kateri rokodelci delajo pri kamnu? Kateri pri lesu? Kateri izdeljujejo iz usnja? iz železa? Naštejte vse rokodelce, kateri potrebujejo sekire, kladiva! Katero orodje rabi več rokodelcev? — Vsak človek potrebuje česa, vsi ljudje veliko. — Ljudje lahko drug drugemu pomagajo. — Vse, kar otroci potrebujejo, jim dajo in preskrbé njih starši. Starši vedó, kje in kako se kaj dobi. Obleko dajo delati krojaču, čevljarju, šivilji i. t. d. zato, ker je ne morejo in ne znajo sami narediti. Brez krojača, čevljarja i. t. d. ne moremo shajati. Večjidel vsa obleka se napravlja iz platnene ali iz volnene robe. Vse to izdeljuje tkalec. Tkalec nam je tedaj potreben. Usnje za obutalo pripravlja strojar. Brez strojarja bi tedaj ne imeli usnja in obutala. — Naj poglavitniši naš živež je kruh, ki se peče iz moke, katero melje mlinar i. t. d.

Risa se:

Dvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

Po našem načrtu bi bile z 19. šolskim tednom vse male črke končane. Otroke in učitelja gotovo to veseli, prve zato, ker so se že toliko naučili, poslednji pa se raduje vspeha, ko vidi, da $\frac{3}{4}$ njegovih učencev ume vseh 25 črk čitati in pisati, posamno in v zvezi.

Če je bila učiteljeva dolžnost, da je že v teku minulih 19 tednov večkrat ponavljal, je to zdaj ob koncu velikega oddelka tem več obvezan. Ponavljajo naj se zdaj vse črke, naj prvo po tem redu, kakor so v knjigi, in kakor so se jih učili, potem pa naj se pišejo tudi po abecednem redu. Ako učitelj otroke še do zdaj ni bil seznanil z razločkom med samoglasniki in soglasniki, naj to pa zdaj stori. Tudi sme otroke z obično navadnimi imeni črk seznaniti, namreč: a, be, ce, če i. t. d.

Po tem ponavljanji naj se jemljete berilni vaji na str. 22 in 23, kateri sevéča dobro služite tudi za vaje v prepisovanji v šoli in doma. V teh vajah (str. 22 in 23) se nahajajo že zlogi s tremi glasovi, kar dela otrokom nove težkosti, ki se pa s pridno vajo kmalu odpravijo. To velja tudi o zlogih s poluglasnim „e“, ki se v „Abecedniku“ izpušča.

Domače naloge pa naj ne bodo nikdar prevelike. V začetku naj se daje samo nekoliko vrst (2 do 4), še le proti polovici šolskega leta naj otroci toliko doma napišejo, kolikor morejo na eno stran tablice spraviti. Dajejo naj se pa domače naloge samo takrat, kedar so prosti dnevi (nedelja, četrtek), kajti nežno mladino z delom preveč obkladati, nikakor ne kaže.

Nazorni nauk:

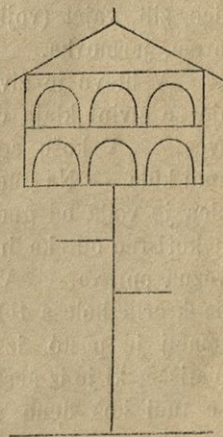
Domače živali.

Ljudje redé doma mnogotere živali, katerim zato pravimo domače živali. Krava je koristna žival pri hiši; daje nam mleko, maslo in sir. Dobra krava molze 10 do 12 let. Pregovor pravi: „Krava pri gobcu molze.“ — Vol je večji in močnejši, kakor krava. Vole vpregamo v voz in plug. — Tele je mlad junček ali mlada kravica (telica). — Krave, vole in teleta imenujemo z eno besedo goveja živina ali govedo. Goveja živina ima preklane parklje; ima debelo glavo in dva zakriviljena roga, s katerima lahko bôde. Go-

vedo je rujavo, pisano; kakšno še? Kaj žre po leti? kaj po zimi? Goveje meso je dobra in tečna jed. Iz volovskih kož dela usnjar močne podplate, iz kravjih pa usnje za urbase. Telečje kože so bolj mehke in se rabijo za čevlje in drugo lahko obutalo. Goveja mast dá loj za sveče in milo; iz rogov delajo žlice, glavnike in druge take koščene reči. Dlaka se rabi za sedla, komate i. t. d. Govednjek je dober gnoj. — Konj je najlepša domača žival; je po 16 pesti visok, ima visoko glavo, na vratu grive, dolg žimnat rep in trda podkovana kopita. Konji so rujavci, vranci, belci i. t. d. Mlademu konju pravimo žrebè, staremu, zdelanemu pa kljusè. Konji vozijo in nosijo. Konj je zelo naučljiv. Tudi iz konjskih kož se dela usnje; v nekterih krajih še celó konjsko meso jedó. Konjska žima se rabi za blazine, stole i. t. d. Kaj žrè konj? — Osel je manjši kakor konj; ima široko glavo, dolga ušesa in čopast rep. Tudi osel vozi in nosi. Kaj žre osel? Pol konja in pol osla je mula. Pregovor pravi: „Osel je vodo nosil, pa je vender žejen poginil.“ — „Glej, da ne prideš s konja na osla!“ — Ovca je manjša kakor govedo; po koži ima volno, katera se dvakrat na leto ostriže, in se rabi za sukno, nogovice, klobuke i. t. d. Ovce imajo tudi preklane parklje; ovčje mleko daje dober sir, meso pa daje dobro jed. Ovce so bele in črne. Kaj jedó? kaj pa najraje? Ovčje kože se rabijo za usnje in kožuhe. Iz ovčjih čev delajo strune. Ovca je prijazna in pohlevna žival. Pregovor pravi: „Krotkih ovác gre mnogo v en hlev.“ — „Ena garjeva ovca vso čedo oskruni.“ Mlada ovca je jagnje ali janček. — Koza je nekoliko večja kakor ovca; ima brado in nekatera tudi rogé, ki so nazaj zakrivljeni. Koza ima dobro mleko. Koze so rujave; kakošne še? Kaj žrè koza? Kozlova koža dá irhovino za hlače. Ovce in koze se imenujejo drobnica. Goveja živina in drobnica živež prežvekuje. — Svinja je manjša kakor koza, ima preklane parklje, dolga ušesa, rilec in tanek rep; po koži ima ščetine. Čemu so ščetine? Svinje so zelo požrešne in nečedne. Kaj žró? Kaj nam dajejo? Pregovor pravi: „Kdor se med otrobe meša, ga svinje pojedó! — Pes je zelo zvesta in naučljiva domača žival. Psi so več plemen. Kako jim pravimo? Psi imajo hude zobé in na nogah kremplje. Psi so rujavi, beli, črni i. t. d. Ali so vsi psi enako veliki? Čemu so psi? Pregovor pravi: „Pes ima kosmata ušesa, vari se, da ti hlače ne pomeri!“ — Mačka ima okroglasto glavo, svitle oči, ostre

kremplje in lahko pleza. Mačke so črne; kakšne še? Čemu so mačke? Pregovor pravi: „Če ni mačke doma, imajo miši ples.“ — Petelin je lepa domača ptica, ima lepo rudečo rožo na glavi in v repu lepa kriva peresa; na nogah ima spredaj po tri kremplje, zadej pa ostroge. Perute ima prav močne in oster kljun. Petelin zoblje zrnje, poje na vse zgodaj in ljudi na delo kliče, svojo družino pa lepo vodi in vrdeva. Kokoš je manjša kakor petelin; na nogah ima štiri kremplje, tri spredaj, enega zadaj; na glavi ima rudečo rožo. Kaj nam dajejo kokoši? Pregovor pravi: „Kokoš vodo pije in na Boga gleda.“ — Pišče je mlad petelinček ali mlada kokoš. — Gos je velika domača ptica, ima širok kljun in prav dolg vrat; na nogah med kremplji ima rudečo kožo; čemu? Gos težko leti. Čemu so gosja peresa? Gosi so bele; kakšne še? Kaj nam še gosi dajejo? kaj gosi jedó? — Raca je gósi podobna, pa je manjša kakor gos. Nekateri race imajo prav lepa peresa. Kje so race naj raje? kaj jedó? kaj nam race dajejo? — Golob ima rudeče noge, štiri kremplje, tanek kljun in precej dolge perute. Golob je prav čedna živalca. Kakšne so golobja peresa? Kaj golobje jedó? Kje so najraje? Nekateri golobje imajo na glavi čepico. Golobje meso je zdrava in tečna jed. Toda pregovor pravi: „Pečeni golobje ne leté nobenemu v usta.“ — Pura n je večji kakor petelin, ima dolg vrat in velik rep, katerega razširi, kadar je jezen. Pura dá dobro pečenko. — Najlepši domači ptič je pav, kateri ima pozlačeno perje. Z repom naredi zlato kolo, da ga je lepo videti, pa se tudi zadere, da je grdo; já zrnje, pa tudi pobira kače in kušarje.

Vse domače živali nam veliko koristijo; zato pa jih moramo tudi lepo imeti in jih skrbno opravljati. Dajati jim moramo o pravem času živež in vse, česar potrebujejo. Tudi jih ne smemo nikoli po nepotrebno mučiti. Pravičnemu se tudi živali smilijo.

Enindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

Enindvajseti šolski teden bi se vzele berilne vaje (str. 24 do 26), v katerih sta že po dva soglasnika skupaj, kar dela otrokom nove težave. Posebno težka pa sta soglasnika *lj* in *nj*, ki zaznamujata samo *en* glas, mehek *l* in mehek *n*. Pravopisu se koristi, ako bi se dovolilo, da bi otroci „j“ izgovarjali v besedah: „ljub, ljudje, njemu, njiva“. Ker se pa v družih besedah čisto nič ne sme slišati, zato naj se „lj“ in „nj“ povsodi samo kakor „l“ in „n“ izgovarjata. (Ume se, da se „l“ v deležnikih tudi kot tak izgovarja in nikoli ne kot „v“ ali „u“.)

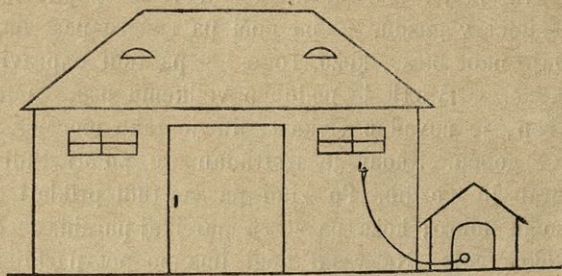
Nazorni nauk:

Hlev.

Jasli, gare, korito, koš, gnojne vile, gnojne nosilnice, gnoj, gnojnica. Kolarnica, voz, oje, vaga, os, kolesa, sora, ročica, lestvica, koš, žert, zavornica, cokla, sani. Ujzda, brzda, komat, stranice, žili, vajet (vojka), sedlo, pas, podrog, stremen, ostroga, bič, jarem, jarmovka.

V hlevu je živina in je iz jasel. — Gare so nad jaslimi, na nje se živini klaja daje, zakaj? — Iz korita ali žleba zoblje konj oves. — V košu se kaj v hlev prinaša. — Z gnojnimi vilami se gnoj kida. — Na gnojnih nosilnicah se gnoj nosi na dvor. — Gnojnica je voda od gnoja, katera naj bolj gnoji, škoda je tedaj, ako nekoristno odteka in se zapravlja. — V kolarnici so kola in druga vozna oprava. — Vózovi deli so: oje, vaga, sora, lestvica, podosi, na katerih kolesa tekó, ki so z lunki in zaporí zatakñjena. Kolesni temelj je pestó, iz katerega dvanajst preček moli; okoli teh je platišče, ki je iz šest plati sestavljeno in s šino okovano. — Včasih se tudi koš dene na voz; čemu? — Z žrtjo se na vozu poveže senó, snopovje, stelja i. t. d. — Z zavornico se kolo zavira, kjer hudo navdol gré. — Cokla se podloži pod zavrto kolo; zakaj? — Voz z enim kolesom se imenuje samokolnica, z dvema kolesoma pa gare ali samotež voz. Vozove ali kola dela kolar in jih kovač okuje. Čemu so vozovi? Gospoda se vozi v kočiji. Sani nimajo koles, temuč krive sanice. S sanmi se vozimo ali dričamo po snegu in ledu. — Ujzdo, brzdo, komat in stranice dene voznik na

konja, kadar ga vprega, z žili živino k vagi priveže, z vajetom pa jo vodi ali viža in obdržuje. — Sedlo dene jezdec na konja, ga s pasom pripaše, se nanj vsede in dene nogo v stremena. — Ostroge ima jezdec na petah; ž njimi spodbada konja in ga poganja z bičem. — Naštejte vso konjsko opravo! Kdo jo nareja in popravlja! V jarem vpregajo z jarmovko vole in krave. — Jarem in jarmovka sta tedaj volovska oprava. Risa se:

Dvaindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

Velike začetne črke:

N. M. U.

Velike začetne črke v „Abecedniku“ so precej težke, a učitelju ne kaže, družih si izbirati, kajti otrok mora isto črko videti na šolski tabli kakor v „Abecedniku“. Pri tej priliki se otrokom pové, kdaj se pišejo velike črke. Toda vseh pravil ne naenkrat. Prvi dan naj jim n. pr. samo reče, da se krstna imena pišejo z velikimi črkami, drugi dan priimki, tretji dan imena vasi, mest, i. t. d.

Nazorni nauk:

Divje živali.

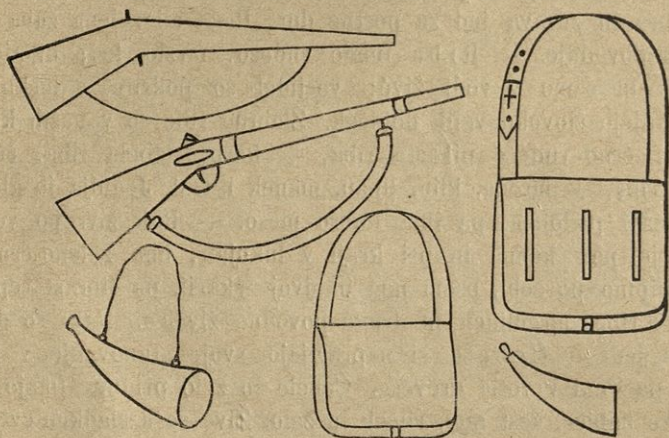
Zajec živi po gozdih, vrtilih in poljih; je zelo boječ in hiter; ima okroglo-dolgasto glavo, dolga ušesa, preklano zgornjo ustnico, dolge zadnje in kratke sprednje noge, ter kratek rep. Jé deteljo, travo, zelje, pa tudi mlada drevesa rad ogloda. Zajčje

meso je prav dobro. Iz zajčje dlake delajo klobuke. — Srna je nekoliko manjša, kakor domača koza; ima kratke rožičke in živi po gorah in gozdih. Daje dobro meso in kožo. — Divja koza pleza in skače po visokih skalnatih gorah. Rožičke ima kratke. Barve je sivkasto-rujave. Ima tanke noge, s katerimi brzo skače. Živi večidel po gorah. Nje meso in koža je za rabo. — Jelen je manjši, kakor konj; ima velike vejnate roge, šibko telo, zelo urne noge. Je travo, listje, zelišča, mlade drevesne popke i. t. d. Po dnevu je večidel v gozdu, — po noči pa se gre past na polje in travnike. Daje nam meso, kožo, roge, — pa tudi napravi na polji marsikaj škode. — Volk je podoben velikemu psu, samo da ima bolj košat rep, je navadno sivkast, in je tako močan, da lahko nese ovco v gobcu. Kadar je izstradan, se poloti tudi človeka. Živi po gorah in gozdih. Po zimi pa se tudi priklati na ravno. Volčje meso ni dobro; koža pa se za marsikaj porabi. — Medved je večji, kakor volk. Na vsaki nogi ima po pet prstov, kakor človek po pet prstov, in široke podplate. Tudi lahko hodi po zadnjih dveh nogah. Je rad med in rastline, pa tudi razmesari jelena, srno, konja, govedo i. t. d. Jeseni gre v brlog ali v luknjo, kjer vso zimo spi in nič ne vživa. Rep ima kratek in rujavo dolgo dlako. Medvedova koža je za mnogo rabo. Nekateri tudi medvedovo meso jedó. Tudi medved živi navadno po gorah in gozdih. — Lisica je velikosti majhnega psa, ima košat rep, ozek gobček in ostre zobe in kremplje. Dlako ima rujavo. Lovi zajce, pa tudi krade kuretino, gosi, race i. t. d. Lisica je zvita žival. Lisičja koža je za mnogo rabo; meso pa ni dobro. — Jazbec je kaka dva čevlja dolg; ima kratek rep, je po hrbtu siv, pod trebuhom črn, po glavi pa bel s črno liso. Živi po gozdih, si naredi luknjo, v kateri po dnevu leži, — po noči pa lovi miši, žabe, pa tudi je korenine in sadje. Po zimi spi in se živi s svojo mastjo. Jazbčevo meso daje tečno jed, mast pa dobro zdravilo; koža je za mnogo rabo. — Dihur je rujav, po straneh pa rumenkast; na glavi ima bele lise; živi pri hišah in je kuretini zelo nevaren. Dihur smrdi, — vendar ima tudi dobro kožo za kožuhe. — Kuna je dihurju podobna, živi tudi rada blizu hiš, in je tudi kuretini sovražnica. — Lev ali oroslan je kralj živali, ker je zelo postaven in grozovito močan. Barve je rumenkaste. Spredaj ima veliko grivo; rep mu visi do tal, in ima na koncu

šop. Zobé in parklje ima neizrečeno ostre. Dolg je pet čevljev, visok pa tri čevlje. Kadar rujove, tresejo se vse živali. Oroslanov ni v naših krajih. Največji in najhujši levi so v Afriki, kjer je najbolj vroče. — Martinček je majhna golaznica; rad se na solncu greje in ne stori nič žalega; zeleni kušar pa hudo vgrizne. — Kače so nekatere smrtno strupene. V naših krajih je najbolj strupena kača gad, kateri je po hrbtu pisan in se potika po kamnitem grmovji in pečevji. — Žabe so mnogovrstne; nekatere so dobra in zdrava jed za postne dni. Rega ali zelena žaba nam dež napoveduje. — Ribe imajo rudečo, mrzlo kri; dihajo po škrgah in samo v vodi živé; večjidel so pokrite z luskinami. Ribe dajejo človeku velik dobiček. Žlahtne ribe so v naših krajih postrv, črno-rudeče pikasta riba, — karp, debela riba, ščuka, tanka riba, — mrena, klin, lipan, menek i. t. d. Jegulja je gladka riba, kači podobna, pa ima dobro meso. — Rak živi po vodah, naj raje pod kamni in pri kraji v luknjah, ima zeleno-črno in trdo lupino po sebi, osem nog in dvoje škarij, pa šibrast rep. Jé majhne ribe, mrgolince in druge povodne živalce. Raki so dobra postna jed. — Čebele si napravljajo svoje stanovanje v panj, včasih pa tudi v votla drevesa. Čebele so zeló pridne. Imajo štiri kožnate habice, šest nog, rilček in želo. Živé se s sladkim cvetnim sokom in z medom. Dajejo nam dobiček s tem, da nam nanašajo medu in voska. — Ose si napravijo prav umetno gnjezdo ali osinjak in so hude jeze; kdor jih draži, tega opikajo. — Metulji so mnogovrstni; imajo po šest nožic, in so zeló lepi, toda le malo časa. Metulj pride iz mešička, ter je podoba našega vstajenja od mrtvih; zakaj? — Muha ima dve perutnici, pa rilček, da pije. — Mravlje žive skupaj kakor velike družine in srenje. Nekatere imajo tudi habice, da letajo, nekatere tudi želo, s katerim hudo pikajo. — Gosenice so zeló požrešne in škodujejo posebno sadnim drevesom; kako? — Kebri imajo rožene habice in pomladno zelenje hudo objedajo; otroci jih nabirajo; čemu? — Črvi nimajo nog in kosti; in namesto krvi imajo belo sokrevco. So tudi veliki črvi; večjidel pa so tako drobni, da se komaj vidijo s prostimi očmi. Mnogo črvov živi v vodi, še več pa v zemlji; še celó v truplu pri ljudeh in živalih se nahajajo. Živé se z rastlinami, s sadjem, s prahom; najrajše pa jedó meso. Črvi imajo čvrsto življenje. — Polž, ki svojo hišo na hrbtu nosi, je tiha in

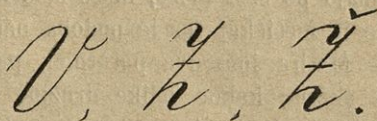
počasna živalca. Daje nam dobro postno jed. — Imenujte vse domače živali! Imenujte divje zveri! Imenujte ujedne zveri! Imenujte nekatere golaznice! Imenujte nekatere ribe! Imenujte nekatere žužke! Imenujte nekatere črve! — Bog je vse živali vstvaril in za vse skrbi. — Nobene živali ne smemo nepotrebno mučiti. — Živali ravno tako občutijo bolečine, kakor človek.

Risa se sledeča lovska oprava:

Triindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

Izdelovanje velikih črk „Z“ in „Ž“, kakoršne ste v knjigi, delalo bode otrokom težave; zato bi morda boljše bilo, da pridrži učitelj pri velikem „Z“ obliko malega „z“.

Nazorni nauk:

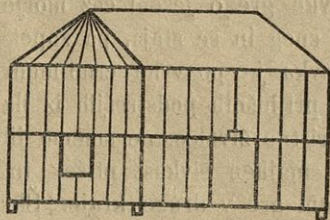
Ptice.

Imenujte vso kuretino! Kaj nam kuretina daje? — Prepelica je piščetu podobna; spomladi pride iz Afrike v naše kraje, živi po žitnem polji in gré jeseni zopet nazaj v daljne kraje. Pre-

pelica poje „pet pedí“. — Vrana je večja kot prepelica, je črna ali siva, pobira zrnje, pa tudi žužke in mrhovino. Pregovor pravi: „Vrana vrani ne izkljuje oči.“ — Kavka je vrani podobna, samo da je bolj črna. Kavka rada krade svitle reči. — Sraka je črna po trebuhu, po plečih pa bela; gnezdo dela po visokih drevesih blizo hiš, pobira žužke, črve in sadje, pa tudi gre po jajcih in mladičih ptujih gnezd. — Krokár ali vran je črn. — Žolne so črne in zelene; plezajo po drevji ter iščejo žužkov in sadja. — Kukavica je pepelnata, po trebuhu pa belkasta; ona nima svojega gnezda, ampak leže jajca v penično gnezdo. — Papigo imajo nekateri le doma za kratek čas, je precej velik in lepo pisan ptič; ima močen kljun in debel jezik, zato se tudi navadi besede izgovarjati. Doma je v vročih deželah. — Štorklja dela rada gnezdo pri hišah, ki so blizo močvirnih travnikov, je večjidel belkasta, ima dolg kljun, tanak in dolg vrat in velike noge. Naj raje išče žab, kušarjev in slepcev, ne brani pa se tudi krtov, miši, rib, črvov, polžev, prepelic in škrjancev, če jih dobi. Štorklja je samo po leti pri nas. — Kljunač ima dolg kljun in je večidel rujav. Kljunači imajo dobro meso. — Žrjav je pepelnat, pobira zrnje, žužke, polže in kače; jeseni gre v gorkeje dežele. — Lastovka ima kratek kljun in dolgi pa ozki peruti ter dolg rep, kateri je vilicam podoben. Lastovka urno leta in lovi muhe, komarje, čebele, kebre i. t. d. Lastovke gredó jeseni čez morje v gorkejšje dežele. Spomladi, ko odleze sneg in se staja, pa zopet k nam pridejo. Navadna domača lastovka je po vrhu črno-modra, spodaj pa bela, gnezdo dela najraje pri hišnih podstrešjih iz ila in blata. Lastovke so prav ljube in koristne živalce, ne smemo jih tedaj od hiše poditi. — Slavec je majhen sivkast ptiček in izmed vseh ptičev naj lepše poje; jeseni gre v druge kraje. Škrjanec je rujavkast in nekoliko večji od vrabca; gnezdo si naredi na tleh na njivi, pobira zrnje, pa tudi já travo in male živalce. Škrjanec ni celo leto pri nas, spomladi, kadar je že toplo, ga zaslišimo visoko v zraku, veselo prepeva nam ljubo pomlad oznanovati. — Ščinkovci so več plemen; spomladi lepo pojejo. Nekateri neusmiljenci jih lové in slepé, kar je zelo hudobno in strašno neusmiljeno. — Vrabec je povsod dobro znan ptič. Gnezdo ima najraje pri hišah in je kakor ščinkovec po letu in po zimi pri nas. Vrabci pobirajo in obirajo zrnje, češnje, jagode i. t. d., pa tudi gosenice in kebre

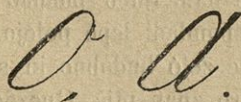
in nam tedaj koristijo. — Škorec je črnkast in belo pikast ptič, ima rumen kljun, jé najraje polže in se navadi tudi človeški glas posnemati; jeseni gre v ptuje kraje. — Kos je črn, ima rumen kljun in lepo žvižga; jé žužke, črve, jagode i. t. d. Tudi kos se nauči umetno peti. — Kanarček je rumen ptiček, katerega redé v kletkih, ker rad in lepo poje; domá pa ni pri nas, temuč daleč od nas na Kanarskih otokih. — Senica je majhna, vesela ptičica, ima kratek, okroglast kljun, močne noge in dolg rep. Senice poberó neizrečeno veliko gosenic in mrčesov po drevji in so tedaj naše velike dobrotnice. — Cizek je rumen ali zelen in lepo poje. Gnezdece ima najraje na kaki jelki ali smreki. — Lisec je rujav, po trebuhu belkast, pri kljunu rudeč, po vrhu glave bel, po straneh pa črn; tudi rep in perute ima črne, jé rad osatovo seme, lepo poje in se tudi kaj nauči. — Taščica ima rujavkasto perje, rudečkast vrat in prsi. — Strešek je prav droben rujavkast ptiček, veselo poje in nas tudi po zimi ne zapusti. — Postojna je velika ptica roparica, pa ne žrè mrhovine; naj raje lovi zajce, jagnjeta, mlade srne i. t. d. Prebiva le po visokih gorah. — Vélíki skopec ima močen kljun, žrè mrhovino, pa tudi lovi živali; je tedaj tudi ptica roparica kakor sokol. — Jastreb je rujav; jemlje kokoši in golobe.

Ptiči so največ koristne in ljube živalce. Gnezda jim razdirati, jajčeca pobijati, bi bilo grdo in neusmiljeno. Risa se:

Štiriindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

„Vaja stori mojstra“. To pravilo naj ima učitelj vedno pred očmi. Zato naj velewa otrokom, da pišejo večkrat po celo stran posamezne vélike črke.

Nazorni nauk:

Rastline.

Korenina je spodnji del rastline; raste in ríje v zemljo in rastlino drži, da je veter ne podere. — Deblo (steblo, bilka) vstaja iz korenin, iz katerih vleče živni sok, ki ga pošilja po vejah in perju. — Veje rastejo iz debela na vse strani. Listje ali perje odeva rastline; po njem izhlapijo rastline nepotrebni zrak in navlečejo novih moči iz zraka, dežja in rose. Če se perje osmuka ali obere, zadržuje se tudi vsa rastlinska rast. — Perje priraste iz brstja ali popkov, kateri spomladi poganjajo. — Cvet je najlepši del rastline, kateri jej daje zalo in veselo podobo. Cvet je mnogotere barve, podobe in duha. Kdaj rastline navadno cvetó? — Sad je tudi razen, je mesen, sočnat, terd, mehek, v lupini (luščinah) in brez luščin; je zeló dober in koristen, pa tudi lahko škodljiv. Sad daje tudi seme za novo rastlino.

Med vsemi rastlinami je drevje najbolj močno in visoko; ima korenine, deblo in veje, katere se v enega ali v več vrhov razprostirajo in poganjajo mladike, popke, cvetje in perje ter rodé sadje. Deblo in veje pokriva skorja (lub); med skorjo in trdim lesom je tanko ličje, potem belina in sredina, ki ima v sredu stržen. Les je trd, posebno hrastov, mecesnov, bukov i. t. d., ali pa je mehek, posebno lipov, smrekov i. t. d. Sadno drevje nam daje sadja, drugo pa listja in lesa za kurjavo in mnogo rabo. Debla otešejo in naredo iz njih bruna ali pa jih razrežejo z žago, da imajo deske ali dilje i. t. d.; vejevina in dračje se rabi za kurjavo, listje pa za steljo ali vevnik, tudi štor ali panj se izkoplje in za kurjavo porabi. Drevje se množi po koreninicah in po semenu, požlahtnuje se pa po cepljenji mladik (cepičev) in očes. — Grmovje poganja iz štora po več vrhov in je nizko in košato. — Cvetice so lepota vrtov, polja in ledin; razveseljujejo nas z lepim cvetjem in s prijetnim duhom. — Kdaj rastó cvetice? — Zelišča so dobra jed za ljudi in živino, nekatera imajo še celó zdravilno moč v sebi, nekatera pa so zeló škodljiva in strupena, te pa moramo poznati in se jih ogibati. Zdravilna zelišča so postavim: kumna (kimen), janež in majaron, od katerih se rabi zrnje ali seme; rožmarin, dušica (timijan), rutica, sivka, žajbelj, gomilice, melisa, drnika, svederc, pelin, meta, kislica, konjski rep i. t. d. Strupena zelišča so: kri-

stavec, zobnik, pasja, kačja ali volčja jagoda, trobelika ali lajnež, mišje zelice, pasji ali divji peteršilj, podlesk, maslovnjak, črlenka, volčjek, kokolj, urajnica ali lesjak in večjidel vse cvetice in zelišča, katera se vlačno slinijo, po mrtvaško dišé in ki imajo začrnele svetle jagode i. t. d. Nikdar ne jemlji v usta tedaj jagod, korenin, zelišč, peres in zrnja, katerega ne poznaš! — Po zenožetih in ledinah raste zelena trava, ki daje živini dobro krmo. Suha pokošena trava imenuje se seno. — Mah ima tanke listke, cvet in sad; raste po drevji, po kamenji in po zemlji. Iz maha se tudi napravljajo mehke postelje in blazine. — Gobe ali glive so mesnate, nekoliko sočnate rastline, ki so iz tankih nitek spletene; rastó po zemlji, pod zemljo, po drevji, po vodi in še celó pod vodo. Nekateré gobe so dobre; še več pa jih je škodljivih in hudo strupenih. Ni jih tedaj varno trgati in jesti.

Petindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

C. C. E.

Mislim, da razumnemu učitelju ni treba pripovedovati, da mora na to gledati, da otrokom pomen čitanih besed pové, bodi si da jih s prašanjem napeljuje ali da jim kar naravnost pové. Na str. 30 n. pr. beró: Cecilija, Caharija, Ciril, Celje, Celovec i. t. d. Učitelj praša torej, kaj je Cecilija? kaj Caharija? Ako se mu dozdeva, da otroci ne bodo mogli odgovoriti, naj pa kar sam pové, n. pr.: Ciril je krstno ime, sv. Ciril je bil slovanski apostelj in svetnik; Celje je mesto na Štajarskem; Celovec je glavno mesto na Koroškem.

Nazorni nauk:

*Vrt. *)*

Kaj vidite v vaseh navadno med hišami? (Med hišami vidimo vrte, livade in polja.) Prav ste odgovorili. Danes si hočemo nekoliko bolj natančno ogledati vrt, katerega vsi dobro poznate. Le pogledjte malo okolo hiše in videli boste, da zadej za hišo je

*) Pri tej vaji naj se nižji oddelek samo posredno udeležuje.

navadno vrt. Tvoji stariši imajo vrt; tvoji tudi. Vrt Jožekovih starišev je mnogo večji, nego li vrt Andrejčkovih starišev. Imamo tedaj velike in majhne vrtove.

Povédi mi ti, Matijček, kakšne rastline vidiš po vrteh? — Po vrteh raste solata, kumare, redkev, korenje, koleraba, ohrovt, grab, čebula, zelena, petršilj i. t. d. Vse take rastline, ki rasto po vrteh, imenujemo povrtnino (ali zelenjavo). Od nekaterih povrtnin jemó samo sad, od nekaterih peresa in od nekaterih samo korenino. — Od katerih povrtnin jemó sad? od katerih peresa? od katerih korenino?

Poglejte, tukaj imam povrtnino! Kako se imenuje ta povrtnina? To je solata. Povédi mi ti, Jožek, kakšne dele ima solata? (Korenino in listje.) — Kakšno je listje? (Mesnato.) — Kakšno ima barvo? (Zeleno.) — V kaj se zvija listje? (V glavice.) Če glavice potipljemo, kakšne so? — Čemu ljudje sejejo solato? (Da jo jedó.)

Kako imenujemo to povrtnino? To je kumara. Povédi mi, kašne dele ima kumara? (Korenine, peresa, cvet in sad.) — Kakšen je sad? (Debel in podolgasto-okroglast.) — Kakšno barvo ima listje, kakšno sad? — Kakšno barvo ima cvetje. (Rumeno.) — Potegni z roko po listih in povédi mi, kakšni so! (Grapasti.) — Potegni z roko po sadu in povédi mi, ali je gladek ali ni! (Bradavičast.) Čemu sadé ljudje kumare? (Ker jih jedó.) — Kako jih pripravljajo za jed?

Kakšna povrtnina je to? To je redkev. Kakšne dele ima redkev? — Kakšna je korenina? (Okrogla.) Komu je korenina podobna? (Repi.) — Kakšno barvo ima od zunaj? (Črno ali sivkasto.) — Kakšno barvo ima od znotraj? (Belo.) — Kakšnega okusa je korenina? (Reznega.) — Čemu sadé ljudje redkev?

Na ta način opisuje učitelj bolj znane in povrtne rastline, ter povdarja posebno korenino, listje, cvet, sad in korist vsake rastline. Vsako rastlino naj učitelj v šolo prinese in jo otrokom v njenej pravej podobi razkazuje. — Potem naj preide učitelj k ovočnemu drevju ter naj začne nekako tako-le:

Po nekaterih vrlih vidimo tudi drevesa. Pri vas, Franček, jih uže imate. Povédi mi, kakšna drevesa rasto po vrtovih! (Jablane, hruške, češplje, slive, črešnje, višnje, breskve, smokve i. t. d.)

Katere dele ima vsako drevo? (Korenino, deblo in veje.) — Kaj vidimo na vejah? (Mladike, listje, cvet in sad [ovočje].) — Kaj vidimo na deblu? (Skorjo.) — Kakšno listje ima jablana? (Jajčasto okroglo.) Kakšno je ob kraji? (Napiljeno.) — Kakšno je od spodaj? (Večjidel kosmato.) — Kakšen je sad? (Okrogel.) Kakšnega je okusa? (Sladkega ali sladko-kiselkastega.) — Kakšno barvo ima listje? Kakšno cvetje? (Belo-rudečkasto.) Kakšno barvo ima sad? (Rumeno, rudečo ali tudi zeleno.) — Ako razrežemo jabolko, kaj najdemo v njem? (Pečke.) — Čemu sadé ljudje jablane? (Ker jedó jabolka, presna in posušena.) — Jabolka so prav dobra in zdrava jed. Po gozdih rastó tudi divja jabolka, ki je lesnike imenujemo. Sad od lesnik je nevžiten.

Po tem zgledu naj učitelj opiše tudi bruško, češpljo, slivo, črešnjo i. t. d. — Sadje, ki ima koščice v sebi, imenuje se koščičasto sadje, recimo: češplja, sliva, črešnja i. t. d.

Razven dreves in povrtnin nahajamo po vrteh tudi še druge rastline, recimo: rudeče grozdice (ribezel), bodeče grozdice, korun, peso, bob i. t. d.

Tudi cvetice rastejo po vrteh zaradi lepšega. Nu, Anička, povédi nam ti, kakšne cvetice imate pri vas na vrtu? (Lilije, nageljne (klinčke), rožmarin, vijolice, solnčnice, rože i. t. d.)

Vrt je večjidel razdeljen v gredé. Med gredami so stezice, da se lahko hodi, kadar je treba kak plevel izrovati. Nekatere steze so prav ozke, nekatere so pa tudi široke, da lahko po dva človeka hodita po njih. Te poslednje imenujemo glavne steze, one druge pa postranske stezé ali pota. V nekaterih vrteh vidimo tudi uto. V uti stoji miza in klopi. Nekateri vrti so ograjeni, da ne more živina vanje. Ograde so zidane ali lesene. Ako je ograda zidana, pravimo: vrt je obzidan (z zidom obgrajen), ako je ograda lesena, pravimo: vrt ima plot.

Vrt tvojega očeta leži tikoma ceste, po katerej se živina gôni na pašo. Ako bi prišla živina na vrt, to bi ne bilo tvojemu očetu ljubo. Kaj praviš, zakaj ne? (Ker bi naredila mnogo kvare [škode].) Da se kaj tacega ne more zgoditi, zato so vrti ograjeni z zidom ali s plotom. Nekateri vrti imajo živ plot. Kdo mi zna povedati, kaj je živ plot?

Po tacem in enacem razgovoru naj učitelj navéde nekoliko primernih prigovorov, naukov in uganek, ter naj pové tudi pri-

merno povestico ali basen, kakor smo to uže pri poprejšnjih vajah omenili. Tukaj naj dodam le nekoliko uganek, ki k današnji obravnavi spadajo. Kakor je bilo uže rečeno, učitelj bi moral imeti vedno pripravljenega gradiva, a da to doseže, treba mu je pridno čitati različne knjige ter si iz njih izpisovati take stvari, ki mu jih je v šoli pri podučevanju treba.

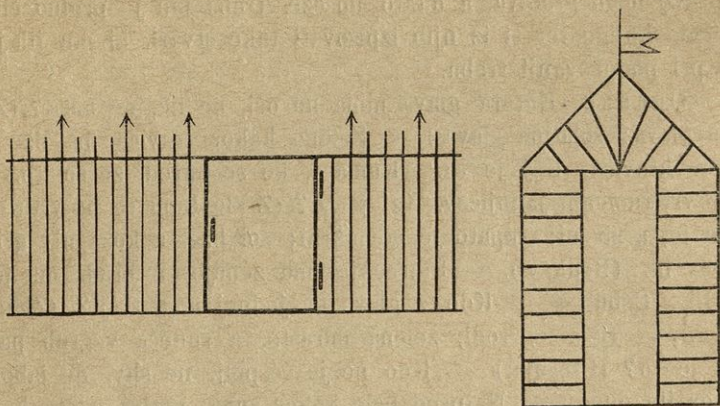
Uganke. Katera glava nima ne oči, ne lic, ne nosa? (Zelnata glava; solatina glava.) — Zeleno kakor travica, pa liže sol kakor kravica. Kaj je to? (Kumara, ko se naredi za solato.) — Poln vrt rumenih jagnjičev. Kaj je to? (Zrele kumare na vrtu.) — Belo je, a sir ni; repato je, a miš ni; sol liže, a koza ni; grize, a pes ni. (Redkev.) — Starec je nad zemljo, a brada mu je v zemlji. (Čebula.) — Kdo z glavo na jednej nogi stoji? (Zelnata glava.) — Bela se rodi, zelena odraste, a rudeča v grob pade. Kaj je to? (Črešnja.) — Kdo ne je češpelj, ne sliv, ne jabolk? (Kdor jih nima.) — Najpred belo kakor sneg, potlej zeleno kakor trava, potem rudeče kakor kri, otrokom prav dobro diši; kaj je to? (Črešnja.) — Kdaj so črešnje najboljše? (Kadar so v ustih.)

Kar se tiče pripovedek, ki k tej obravnavi spadajo, imamo jih veliko število, le poiskati jih je treba po različnih slovenskih knjigah, in to, kar je najboljšega, naj si učitelj izbere. Meni bi se naslednja povestica zdela prav primerna:

Neka marljiva mati so imeli na vrtu vsakovrstno povrtnino. Necega dné rekó svojej hčerki: „Lizika, poglédi tukaj na spodnjej strani zeljnega lista ta-le majhena, rumena zrnica. To so jajčka, iz katerih se izvalé gosenice, ki zelje in ohrovt objedajo. Takoj danes popoldne preišči vsak listek in pokončaj jajčka, da bode naše zelje lepo in nepoškodovano ostalo.“

Lizika si misli, da je k temu delu še dovolj časa, ter na posled čisto pozabi, kar so jej mati rekli. Mati so nekoliko tednov bolehal in niso mogli na vrt. Ko pa ozdravijo, primejo Liziko za rokó in jo peljejo k zelju, ali glej! — gosenice so vse zelje obrale takó, da ni bilo družega videti nego steblica in golo rebrovje objedenih listov. Prestrašena in osramotena deklica se razjoka nad svojo nemarnostjo. A mati jej rekó: „Stori, kar se danes lahko stori, koj danes, in nikoli ne odlašaj na jutro!“

Tacih povestic je v „Krištofa Šmida sto malih pripovedek“ precejšnje število, n. pr.: Cvetlice, črešnje, hruške, jablana, redkev, velika zelnata glava i. dr. Risa se:

Šestindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

G. J.

Nazorni nauk:

Polje in travnik. („Abecednik“ str. 67.)

Sedemindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

J. H.

Nazorni nauk:

Gozd. („Abecednik“ str. 69.)

Osemindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

K, L, J.

Nazorni nauk:

Voda. („Abecednik“ str. 72.)

Devetindvajseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

L, J.

Nazorni nauk:

Zemlja in zrak. („Abecednik“ str. 74.)

Trideseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

J, P.

Nazorni nauk:

Čas. („Abecednik“ str. 76.)

Enintrideseti šolski teden.

Pisanje-čitanje:

R, B, J.

Nazorni nauk:

Poletje.)*

Začetek poletja: Kdaj se poletje začenja? Kdaj in kje solnce vzhaja? kdaj in kje solnce zahaja? (Strani neba: vzhod, zahod.) Kdaj stoji solnce najvišje? Kakšen je dan? Kakšna je noč? Dnevi so gorki, vroči (zakaj?), treba nam je lahke obleke (zakaj?). Jasno nebo.

Poletno jutro. Noč, daní se, jutranja zarja, solnčni vzhod. Petelin poje, škrjanček in drugi ptiči se zbudé. Čebele, metulji in različne žuželke izletavajo (kam?). Kmetič poklada živini, gre ali se vozi na polje (zakaj?). Pastir in ovčar. Voznik. Meščani in tržani vstajajo. Rosa na rastlinah; solnčna svitloba in gorkota.

Poletni večer. Solnce zahaja (kje?). Dečki se kopljejo; kmetič, pastir, ovčar, popotnik i. t. d. se vračajo (gredó); ptički se spravljajo. Hladnejše postaja; večerna zarja; komarji plešejo, hrosti brenčé, slavčki pojó. Zrak čist, miren, toploten. Megla po vlažnih travnikih. Večerja, sprehod ali šetanje, otročje igre. Večerna molitev, noč, počitek ali spanje.

Kakšen je vrt v poletji.

Šetanje po vrtu. Kako je vrt razdeljen? Kakšne cvetice cvetó v tem času? Katere cvetice so uže odcvetele? Katere bodo še le cvetele? i. t. d. — Katera ovočna (sadna) drevesa vidimo na vrtu? Katero zelenjavo? Kakšno podobo ima nezrelo, kakšno zrelo ovočje (sadje)? Kakšen okus ima zrelo ovočje? (Recimo: črešnje, marelice, rudeče grozdice i. t. d.) Kaj je treba grahu in fižolu, da se opira? Tičje strašilo na polji in po njivah. Kakšne živali najdemo po vrtéh? Katere so kvarljive (škodljive), katere so koristne?

Bela lilija. Vrtna rastlina, čebulasta rastlina. Čebula: Jajčasta, blede-rumenkasta, luskasta. Steblo: do pol metra visoko, suličasto. Listi: svitlo-zeleni, pri dnu bolj gosti, pri vrhu bolj redki in manjši. Cvet: velik, bel, krasen, lepo-dèhteč, zvončast, ima po šest cvetnih listov, šest prašnikov z zlato-rumenimi prašnicami in 1 pestič z dolgim vratom. Ta cvetica je podoba nedolžnosti in čistosti. Cvetè meseca junija in julija.

*) Ta vaja je samo za višji oddelek prvega razreda.

Fizol. Korenina, steblo, listi, cvet; ovijajoče se steblo s trojnatimi listi; listki široko-jajčasti. Cveti rudečkasti, podobni rudečim metuljčkom. Plod je strok; strok je podolgast, predalčast in zelen; v stroku je seme; seme je jajčasto, večidel belo, a tudi rumeno, sivo, črno in pisano. Deni seme v zemljo in povédi mi, kaj vidiš čez 8 do 14 dni? Čemu nam je fizol? Kakšna razlika je med fizolom in graham?

Črešnja. Kaj je črešnja? Korenina, deblo, les. Sad je okrogel in gol, ima okroglasto, gladko koščico. Po barvi je rudeč, pegast, rumenkast ali črn. (Črešnje belice, črešnje črnice.) Po okusu sladak ali kiselkast.

Živali v poletji.

Gosenica in metulj. Kakšne živali vidimo v poletji po vrtéh? Gosenica glogolovega belina ima črno glavo in je črno in belo kosmata. Glogolovega belina najlaže pokončaš, ako obereš po zimi mešičke in jih sožgeš, ali pa če zatareš jajca in mlade gosenice, dokler se še niso razlezle iz gnezda.

Polž. Kje najdete polža? Polži se počasi pomikajo ker nimajo nog. Mesto nog imajo na trebuhu mesnat podplat, zato jih tudi trebuchonožce imenujemo. Glava nosi po dve ali štiri tipalnice, katere žival lahko v sé potegne. Oči sedé ali na koncu, ali pa na korenu večjih tipalnic. Telo tiči v zvitej, apnenej hišici, v katero se žival lahko vsa skrije. Nekateri polži so dobra postna jed.

Lastavica. Kje in kako si nareja lastavica gnezdo? (Pod streho, v vežah, stajah, kuhinjah in celó dimnikih.) Gnezdo si naredi iz blata, slame in sená. Hrani se z žuželkami, zlasti muhami, loveč jih letaje. Lastavice so rade blizu ljudi. Kljun imajo kratek, pločast, malo ne trivoglat, peroti dolgi in špičasti, rep viličast. Lastavice so koristne ptice (zakaj?). Selilne ptice.

Pašniki in travniki.

Pastir in njegova čreda. Obleka, bič, pes (kakšen, čemu?); rog (piščal), trobi (zakaj?); čreda se zbira, krave, ovce, koze; kravar, ovčar, kozar; paša: trava in zelišča so živini v živež; živina se pase; zvečera se živina vrača domov.

Hlev. Klaja.

Košnja. Trava po travnikih rumení; zrela je; kosci prihajajo; kosé (sečejo) travo s kosó. Kakšna je kosa? Posušena trava se imenuje senó. Deževno vreme, nevihta, povodenj. Senó se domov zrozi. Skedenj. Živinska klaja.

Tu je gradiva dovolj, o katerem naj se učitelj z otrokom pogovarja in otroci bodo dobili pravi pojem o poletji.

Dvaintrideseti šolski teden.

Pisanje in čitanje.

Ponavljjanje male in velike abecede po abecednem redu. Potem sledé možka in ženska krstna imena ter priimki o rodbinskih imenih. To prilikó naj bi učitelj porabil, da uči svoje prvence krstna imena, zlasti pa priimke pravilno pisati. V ta namen bi priporočali, da zapiše vsak dan nekoliko otroških priimkov na tablo, tako, da je v teku celega tedna vsako dete videlo, kako se njegovo rodbinsko ime pravilno piše. Ako pa učitelj to opusti, in ako se otroci naučé svojih priimkov od starišev, tedaj je navadno pomanjkljiva njih pisava.

Te vaje za čitanje in pisanje dajo toliko opraviti, da za nazorni nauk ne ostaja dostá časa.

Triintrideseti šolski teden.

Pisanje in čitanje. Vaje v branji. (Str. 42.)

Te vaje v branji služijo nekoliko v ponavljevanje nazornega nauka, največ pa za vpeljevanje v slovnico. Pod št. 1 so imenovalni (povedek je ime), pod št. 2. in 3. pa opisovalni stavki (povedek je pridevnik in glagol). Posebno pa naj se ostro térja, da bodo razločevali vprašanja „kaj“ in „kakošna“. Zato naj pri stavkih pod št. 2. vpraša: „kakošne“ so reči, dočim je prej popraševal vedno s „kaj“ in „kdo“. Pri stavkih pod št. 3. naj mu učenci odgovarjajo na vprašanja: „Kaj dela oče? Kaj dela mati? Kaj sin?“

Štiriintrideseti šolski teden.

S štiriintridesetim šolskim tednom nastopi nazorni nauk in berilo, in sicer naj učitelj v tem tednu obravnava: „Šola“, pesmice in povest, ki so v zvezi s tem berilom.

Na tem mestu hočemo povedati, kako naj učitelj s stvarino za nazorni nauk, kako s povestmi in basnimi, kako s pesmicami in ugankami postopa. Tvarina nazornega nauka je učencem že znana, ker so se o vsem tem v šoli že pogovarjali, predno so še čitati znali. Zato

1.) učitelj to stvarino deloma popraševaje, deloma z nova pripovedovaje ponavlja, pri čemer jemlje ozir na manj znane besede, ki se v berilu nahajajo;

2.) prebere učitelj dotično stvarino sam najprvo, sevéda izgledno, glasno in razločno, ozirajoč se tudi na ločila;

3.) potem beró posamni učenci od stavka do stavka, a učitelj stavi vprašanja o tem, kar so brali;

4.) na to sledé vaje v čitanji, kar se tako zgodi, da beró zdaj posamezni šolarji, zdaj zopet skupno ena ali več klopi ali cela šola.

5.) Naposled sledé vaje v pripisovanji. Več nego 3 do 4 vrste naj se jim na enkrat ne nalaga, tudi domače naloge naj ne presegajo pet vrst. Sploh pa naj si učitelj pri vseh berilnih vajah od str. 44 do str. 80 zapomni, da imajo služiti največ za vežbanje in urjenje v čitanji.

Pri povestih in basnih, katere so vpletene pri teh berilih, postopa učitelj nekako tako-le: Povest učitelj brez knjige pové, potem jo izgledno učencem prebere in še le na to sledé vaje učencev; zdaj ali pa pred že omenja se na kratko nauk, ki se dá iz povesti ali basni posneti.

Nekatere krajše in lahko umljive ter zeló podučljive povesti ali basni bi se utegnile tudi z glave učiti.

Na pamet se morejo učiti tudi nekatere krajše pesmi, zlasti take, katere kaj konkretnega, otroku razumljivega obsegajo. Pesnice „Pred ukom“ in „Po uku“ naj se vsakako na pamet naučé.

Uganke so popolnem na pravem mestu, ker oživljajo poduk. So sicer nekatere malo težke, pa se bodo že rešile, zlasti s pomočjo družega oddelka, ki se navadno s prvim šolskim letom skupno podučuje. Učitelj naj pa pri tej priliki pové učencem, kako se jim je treba z glave učiti, namreč vrsto za vrsto, ali boljše rečeno stavek za stavkom, a nikdar naj ne poskušajo, celi odstavek naenkrat si v glavo vbiti.

Povest „Bodi postrežen“ daje učitelju priliko, da poudarja medsebojno ljubezen šolarjev. — V štirintridesetem tednu mu je obravnavati še „človek“, kar ni posebno lahko, in vzeti povest „Ljubi svoje stariše“. Pri tej priložnosti naj lepo govori o ljubezni, spoštovanji in pokorščini do starišev.

Petintrideseti šolski teden.

Jed in pijača. Obleka.

Šestintrideseti šolski teden.

Stanovanje. Družina in človeška dōba.

Sedemintrideseti šolski teden.

Cerkev. Vas.

Osemintrideseti šolski teden.

Mesto. Domače živali.

Devetintrideseti šolski teden.

Vrt. Polje in travnik.

Štirideseti šolski teden.

Gozd. Voda.

Eninštirideseti šolski teden.

Zemlja in zrak. Čas.

Dvainštirideseti do šestinštirideseti šolski teden.

V rednih razmerah, pri pridnih učencih bi se utegnilo vso stvarino v eninštiridesetih tednih vzeti, in poslednjih pet tednov bi služilo v potrebno ponavljanje. Zlasti z nekaterimi slabejšimi otroci bi se učitelj proti koncu šolskega leta lahko še bolje pečal in se do dobrega prepričal, ali so zreli za višji razred ali oddelek. — Pri nerednih razmerah pa bode učitelj vesel, ako bode v šestinštiridesetih tednih vso stvarino zmagati mogel.

Dodatek.

Osem izglednih praktičnih poskusov za predvaje.*)

1.) Prvi šolski dan. — Krstno ime.

(Ko učitelj otrokom odkaže vsakemu primerno mesto, pravi:) Otroci! sedaj sedête vsi vsak na svojem prostoru; tako se morate uvesti tudi vsaki dan, kedar v šolo pridete. Ti sediš prvi v prvi klopi, ti prvi v drugi klopi i. t. d. Ti si zadnji v prvi klopi, ti i. t. d. Povejte sedaj, kako vam je imé! (Učitelj vpraša bolj brihtne in prijazne obraze:) Kako je tebi imé? Kako tebi? (Otroci navadno odgovarjajo samo z imeni, n. pr.: Janez, Jože, Micika, Nežika i. t. d.) Imate prav čedna imena; vendar jaz raji slišim in je tudi lepše, če namesto samega imena „Janez“ i. t. d. rečete: Janez mi je imé, Jože mi je imé! Kako je imé tebi v drugi klopi, kako tebi? Janez, kje sediš ti? Jože, kje ti? (Učitelj naj precej v začetku térja, da učenci odgovarjajo v celih stavkih. Tudi naj hvali tiste, ki glasno govoré.) Ravno se ustopite! Ravno se usedite! Lepo je, da človek ravno stoji ali sedi kakor sveča, in da se povsod lepo vêde. Glejte sem, kaj vam povém! Ukazoval vam bom to pa uno, vi pa bodete vsi naenkrat ubogali in storili, kar bodem zahteval. Kedar porečem: vstanite! bodete vsi na enkrat vstali, in kedar porečem: sedite! bodete se vsi kmalo usedli. Poskusimo! Pazite!

*) Kdor se hoče v rokodelstvu dobro izuriti, mora se ga od več mojstrov učiti. Ravno tako mislim, da, kdor hoče dober metodikar postati, mora več izkušenih šolnikov poslušati in nasvete, postopanja in navódov več praktičnih učiteljev brati, premišljevati in posnemati. Eden izkušenih slovenskih šolnikov se je bil l. 1874. v „Učiteljskem Tovarišu“ oglasil in ondi priobčil pod naslovom „Živa šola“ osem tako izvrstnih pogovorov za prve dni šolskega podučevanja na najnižji stopinji, da si smo nekako v dolžnost šteli, v tej knjigi jih ponatisniti in jih vsem učiteljem v posnemovanje priporočati.

Vstanite! Sedite! (Tako in enako naj se učenci vsaki dan vadijo, ker take vaje so podlaga šolskemu redu.) Rad bi vedel, če sem vaša imena dobro zapomnil. Janez v prvi klopi, vstani! Jože v drugi klopi, na koncu, pokaži roko! Sedaj vstanite! Vzdignite roke kvišku, položite jih na mizo! (Učitelj naj več takih vaj z rokami, z glavo i. t. d. učencem kaže, ktere naj učenci vedno na učiteljev kratek ukaz skupno izvršujejo. Učitelj pa naj se varuje, da ne ukazuje po staro vojaško, kakor kak hud „korporal“, temuč vselej prav mirno in prijazno. Ne vojaška postava, pa tudi ne brada in ošabna noša učitelju ne daje veljave, temuč le mir in gospodstvo njegovega duha. Učitelj naj si dobro zapomni, da „mir rodi mir“.)

Ker ste bili danes tako pridni, vam bodem pokazal neko podobico in vam povedal kratko prigodbico. (Učitelj naj učencem pokaže podobo kake živali in naj potem pové od nje kako pravljico ali basen, n. pr.): Glejte to podobo! Kaj vam kaže? (Dva psička; glej Spekterjeve basni!) Tema psoma je imé Rujavček in Belček. Belček dobil je v kuhinji kost; ker ni bil ravno lačen, je ne gloda, temuč jo hoče hraniti za drugi čas. Gré torej za hišo in v nekem koticu kost zakoplje. Sosedov Rujavček vidi od deleč Belca, ki nese kost, pa ne vidi, kam jo je skril. Rad bi zvedel, kje je, da bi jo ukradel in oglodal; torej gré k Belcu in mu pravi:

„Belček moj, poslušaj me!
Nekaj skrivno vprašam te;
Kam si kost mi skril in djal,
Kam, da tat ne bo je vkral?“

Belec pa ni bil neumen. Poznal je Rujavčka, da ravno on je tisti tat, ki bi rad kost ukradel in oglodal. Reče mu torej:

„Kam sem djal jo, ne povém,
Kak si zvit, to dobro vém;
Prvi je mi tisti tat,
Ki me hodi spraševati!“

Rujavček, pes hudoben ves, gré iskat, išče, voha, koplje in dobi zakopano kost, toda Belec priteče, ga zgrabi za vrat in mu pravi: „Greš ti, hudi tat!“ Rujavček cvili in teče domú.

Ali vam je všeč ta pravljica? Kako je imé prvemu, kako drugemu kužeju? Kdo je bil tat? Katerega iz med teh psov imate raji?

Danes dovolj! Jutri ob . . . pridete zopet v šolo! Kam se bodeš jutri ti usedel, kam ti? Pri kom bodeš ti sedel? Jutri prinesite sabo tablico in črtalico in cunjico ali gobico, da bodeate kaj zapisali in izbrisali. (To naj jim učitelj vse pokaže.) Povej ti, kaj bodeš jutri sabo prinesel?

Vstanite! molimo (zapojmo)! Stojte! Naj pred pojdite iz te, potem iz te klopi! Pojdite z Bogom!

2.) Priimek. — Pisalno orodje.

Lepo, moji učenci so zopet tukaj! Vesel sem, če ste vsi prišli. Videl bom, ali sem vsa vaša imena zapomnil. Miha, Tone, Janez, vstani! Sedite! Ali ste prinesli tablico ali ploščico sabo? Kažite mi jo? Ali imate tudi gobico zraven? Ali imate črtalnik ali pisalo? Kdo ima najdaljši črtalnik? Vidim, da ste vse lepo pripravili. Položite to orodje na klop in sedite ravno! Glejte k meni!

Sedaj ste že precej veliki dečki in zale deklice. Nekdaj pa ste bili še prav majhni otročiči. Takrat še niste mogli govoriti in ne sami jesti, in tudi niste mogli v šolo hoditi. Povejte! kaj niste mogli storiti? Ko ste bili prav majhni otročiči, so vas nesli v cerkev in gospod fajmošter so vas krstili in so djali: „Janez, kršujem te? Marija, kršujem te!“ Pozneje pa, ko ste že bili večji in hodili, so ljudje rekli: „Ta je Janez Potočnik, ta je Marija Ribnikarjeva.“ Vidite, vi vsi imate po dve imeni, krstno imé in še eno imé, t. j. priimek (pridevek).

Povej mi ti svoje krstno imé in priimek! Povej mi ti obe svoji imeni. Kako je tebi imé? Kako tebe kličejo? Kako tebi pravijo? Kako se zoveš ti? Kako se ti pišeš? (Tù naj učitelj učencem kaže, da se na vprašanje: „Kako se pišeš?“ navadno odgovarja s priimkom ali s pridevkom in da se v šoli učenci naj več po primku ali pridevku kličejo.)

Povedal sem vam že, da morate v šoli ravno sedeti in glasno govoriti: danes vam bodem pokazal, kako bodeate ravnali s tablico ali s ploščico. Ko sem vam popred rekel, da mi pokažete ploščico, ste preveč zaropotali; v šoli mora biti vse lepo mirno in tiho. Glejte, drugič bodeate s ploščico tako-le naredili; ko bodem rekel ena, bodeate ploščico z obema rokama prijeli, ko bodem rekel dve, bodeate jo nad mizo vzdignili, in kedar bom rekel tri, bodeate jo lepo tiho na mizo (klop) položili. (Učitelj naj se sam vsede k učencem

v klop in naj pokaže tako.) Pazite! ploščo 1 — 2 — 3! Še enkrat: 1 — 2 — 3!

Primate pisalo! (Učitelj tudi prime pisalo in pravi:) To — je — pisalo! Sedaj bodemo to vsi vkup izgovarjali in djali: To — je — pisalo! (Tù učenci vse križem — nekteri počasi [Adagio], drugi bolj živo [Vivace] izgovarjajo besede.) Tako ni lepo. Poskusimo še enkrat! (Učitelj vzdigne desno roko in ko z njo navzdol udarja, vselej vsaki zlog razločno in počasi izgovarja; učenci govoré ž njim, in sicer tako dolgo, da se navadijo po udaru ali po taktu izgovarjati.) Kažite gobo! Recimo: To — je — goba! (Ravno tako naj učitelj ravna z drugimi rečmi i. t. d., učenci naj izgovarjajo kratke stavke najpred posamezno, potem pa vkup. Dobro vkupno izgovarjanje besedi in stavkov v „koru“ je prvcem zelo koristna vaja. Učitelj, ki v začetnici učencev ne vadi vkup izgovarjati, je vojskovodja, ki vojake posamezno vadi vojaških vaj, pa jih nikoli vkup ne poskuša. Vkupno govorjenje tudi marsikakemu boječemu otroku jezik odveže, da rad govori. Tudi jecljanje in pogrkovanje posameznih glasnikov se odpravlja z vkupnim izgovarjanjem. Imel sem v šoli dečka, ki je v šolo pridši tako slabo govoril, da ga prve dni nisem skoro prav nič razumel; z vkupnim izgovarjanjem pa si je deček svoj babilonski jezik tako popravil, da je v pol leta popolnoma gladko govoril.)

Kažite roke, s katero jeste, s katero kamenje lučate! Kažite roko in prst, s katerim vam oče požugajo, kedar kamenje lučate! Tej roki pravimo desna roka. Z desno roko prijemljete tudi pisalo, kedar pišete ali risate. Kdo izmed vas že zna kaj narisati? Zapišite in narisajte na ploščico, karkoli kdo zna. (Učitelj naj pogleda tù pa tam, ter naj pohvali tudi najslabše čirečare.) Pobrišite z gobo! ne pljuvajte na ploščico! Redni otroci imajo vselej mokro gobico in cunjico sabo in jim ni treba pljuvati na ploščico. Kaj sem vam sedaj povedal? Kažite roke! Ali so lepe? Ali ste jih danes zjutraj umili?

Na roki imate prste. Prvi je palec, drugi je kazalec, tretji je sredinec, četrti je prstanec, peti je mezinec. Kažite palec, mezinec, kazalec! Poslušajte: prvi je palec — tkalec! Recite tako! Povest o prstih je taka-le: Prvi pravi: „Pijmo!“ drugi pravi: „Jejmo!“ tretji pravi: „Kje bomo dobili?“ četrti pravi: „Repo bomo pulili!“ peti pravi: „Jaz bom pa očetu in materi povedal.“ —

Povej ti to povest! ti! . . . Kaj sem vam včeraj povedal? Kedo mi lepó pové kaj o Belcu in Rujavčku? Sklep: Ali bodete jutri zopet radi prišli v šolo? Zapomnite si: Mokro gobico in cunjico! Dolgo pisalo! Čedne roke!

3.) Šolsko orodje. — Prva vaja v pisanji.

Ali ste vsi prišli? Vidim prazen sedež. — Janeza Leskovca ni! Ali je bolan? Žal mi je. Zapomnite si: Če kdo zbolí in ne more v šolo, naj prosi stariše, da to v šolo meni naznanijo; jaz moram vedeti: kje so moji učenci. Nihče ne smé šole nepotrebno zamuditi.

Prepričal se bodem, kdo izmed vas bode lepo gladko in glasno odgovarjal. (Učitelj naj ponavlja poglavitna prejšnja vprašanja.) Danes bomo se kaj novega učili!

Kje ste sedaj? Vsi (enoglasno): V šoli smo. Kaj delate v šoli? Kaj delam jaz? Kdo sem jaz?

(Učitelj naj učencem spodobno naroča, kaj naj storé, če učitelja zunaj šole srečajo, potem kako naj prosijo, če jim je treba kam iz šole, i. t. d.) V šoli so tedaj učenci in učitelji, pa kaj je še vse v šoli? Vidite, tù je klop, tù stol, tù miza, tù omara, i. t. d. Enoglasno in posamno: To — je — klop! To — je — knjiga! V šoli so otroci. Otroci imajo roke. Kažite roke! Kažite desno roko! Kažite desno roko in recite: Desna roka! Druga je leva roka. Kažite, recite! kaj delamo z desno roko? (Učitelj naj učencem pové kako povest o kepanji, metanji, i. t. d.)

Stran (učitelj naj se s hrbtom proti učencem obrne), kjer imamo desno roko, je desna stran? Kje imate desno stran? Na desni strani je desna noga. Denite desno nogo naprej! Levo naprej! Vzdignite desno roko! Levo!

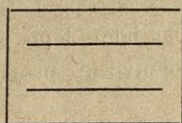
Vzdignite obe roki — gori — doli! (Razne proste telesne vaje.) Primite se za desno uho, za levo uho! Zamižite z desnim, z levim očesom! Vzdignite desno, levo ramo! Ali imate tudi levi nos ali desna usta? Potem naj se učenci vadijo zaznamovati vse reči v sobi, ali so na desni ali na levi strani; tako naj kažejo tudi desno in levo stran šolske table in svoje ploščice, potem kje je gori in doli, i. t. d.; nazadnje: na levem gori — na desnem gori, na levem doli ali na desnem doli, i. t. d. Pri tej priliki naj učitelj

tudi učencem kaže, kako in kam naj položé svoje plošče, knjige, oblačila, i. t. d. Po takih in enakih vajah naj učitelj učence pripelje do pisanja. Tù naj učitelj vse črte nareja tako, da učenci vsak potegljnej na tanko vidijo in zapazijo, kako se črta s črto združuje, i. t. d. Piše naj se vselej le malo, kajti mnogo pisanja in risanja ni treba v šoli, temuč treba je le zdatnih, natančnih vaj.

Prva vaja v pisanji.

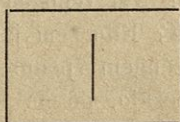
Primate pisalo tako-le! (Učitelj naj to vse na tanko pokaže pri šolski tabli.) Nastavite ga na levo stran plošče zgoraj! Naredite ravno črto na desno! Naredite jo ravno tako od leve na

desno spodaj!

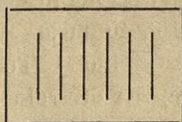
Nastavite jo v sredo plošče zgoraj,

potegnite jo od vzgor navzdol!

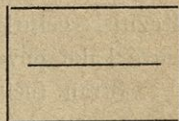
Naredite več črt

od vzgor navzdol!

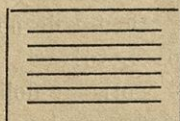

Nastavite na levi v sredi plošče

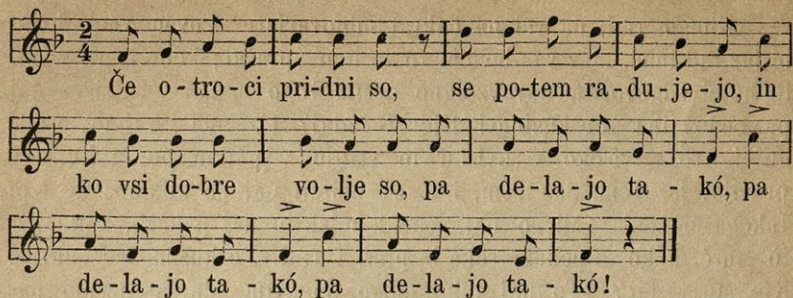
in potegnite črto po sredi do konca na desni!

Naredite več takih črt!

Prav pridni ste bili danes, zato bomo pa tudi sedaj zapeli. (Splošno veselje.) Poslušajte! prva pesmica, ki se je boste učili, je taka-le:

(Naj pred se otroci učé besed po stavkih, potem naj še le pojó. Besed in napeva ob enem učiti ni zato dobro, ker se učenci navadijo besede napak izgovarjati. Učitelj naj nikar ne pozabi, da petje bláži duha in greje srce, pa da tudi lika jezik, in da mora posebno pri prvem nauku v jeziku paziti, da učenci besede čisto in razločno izgovarjajo. Kdor poje, pa besede slabo izgovarja ali celó požira, je slab pevec, čeravno po napevu dobro in lepo poje. Pri zadnjih besedah te pesmice naj učenci posnemajo kako delo, n. pr.: kakor bi drvá žagali, kakor bi mlatili, sejali, šivali, i. t. d. Tù naj učitelj enega učenca postavi v izgled, da ga drugi posnemajo. Malim učencem je to naj veseleja burka!)

4.) Ponavljanje prejšnjih vaj.

Na obrazih vas poznam, da ste zopet radi prišli v šolo. Ali je Janez Leskovec še bolan? Ali ste domá povedali, da morate v šoli naznaniti, če je kdo bolan in če mora šolo zamuditi? Sedaj pa bomo poskusili, če še znate, česar smo se učili. (Imenovanje: vstanite, usedite se! ploščico na klop, pod klop! Kakošno je pisalo, gobica, ali je drugo vse čedno? i. t. d.) Zapomnite si: Vsak priden otrok si vsaki dan zjutraj umije obraz, vrat in roke, in si vsako jutro osnaži čevlje in obleko. Ali imate vsi žepne rutice? Jutri bodem zopet pregledal, če bodeste vsi umiti in čedni, in če bodeste imeli žepne rutice.

(Tako na tanko pregledavanje marsikrat stariše bolj ustraši, kakor učence, toda treba je, da se otroci vadijo reda in ž njimi tudi stariši.) Ali še znate povest od Belca in Rujavčka? Ali še veste kaj je to (kazaje na omaro)? kdo dela omare? kdo zida hiše?

Nimam rad, da vsi na enkrat odgovarjate. Povém vam, kako bi jaz rad imel. Jaz vas bodem to in uno vprašal; kdor bode vedel in hotel odgovoriti, naj vzdigne desno roko in kazalec, sicer naj pa bode tiho. Poskusimo! Kje ste zdaj? (Učenci vstajajo, vzdigujejo roke visoko v kvišku in vrtajo s prstom po zraku, ter pravijo: jaz vem, jaz vem, i. t. d.; učitelj naj pa nikakor ne trpi takega šumenja. Mirno naj sede k mizi in naj pokaže, kako naj to storé, kako se pokaže roka in prst, i. t. d. Poskusimo še enkrat: Kje ste sedaj? (To naj tako dolgo ponavlja, da se učenci navadijo: 1.) splošnega vprašanja, 2.) da tisti učenci, kateri hočejo odgovoriti, to tiho naznanjajo in 3.) odgovarja le tisti učenec, katerega učitelj po imenu pokliče. Pri vsakem vprašanji naj se učitelj tudi prepriča, kdo iz med učencev kaže roko, kdo ne, in če je med njimi tudi kak lenuh, ki se mu ne ljubi govoriti, ali če pokaže roko tudi kak lehkoživec, ki še odgovora ne vé, i. t. d.

Glasne odgovore naj učitelj hvali, tihe naj spodbada, napačne naj popravlja; učenci naj sevéda vselej odgovarjajo v polnih stavkih. Da pri takih in enakih popravah učitelj preveč ne govori in se ne vspeha, naj učence navadi, da ga po kakem tihem znamenju razumijo, ali so prav odgovorili ali ne, in če morajo še enkrat povedati, i. t. d. Sploh naj si učitelj postavi trdno vodilo, po katerem vadi svoje učence, ter naj pičice ne odjenja od svojega térjanja. Red in ustrahovanje v šoli naj bode njegova prva skrb. Šola brez reda in ustrahovanja je kakor mlin brez vode.

Ali še znate zapeti pesmico, ki sem vas jo zadnjič učil? Zapojmo!

Dobro tako! Ker ste si to prvo pesmico tako lepo zapomnili, zapel vam bodem danes drugo; bom le videl, ali si bodele tudi to dobro zapomnili. Naj pred vam povem besede, katere bodedo peli. Take-le so:

Mirno, tiho, vse pokojno mora biti v šoli,
Dobro dete učitelja slušati naj voli!
Dobra deca ne mrmljajo, mirni so, ubogajo,
Učitelja rad' imajo, nikdar ga ne žaliyo.

Zraven bodedo še nekaj dostavili. Poslušajte me!

Mirno, Tiho!

Veselo. *pp*

Mir-no, ti - ho, vse po-koj - no mo - ra bi - ti v šo - li,

Do-bro de - te u - či - te - lja slu - ša - ti naj vo - li!

Ti-ho, ti-ho, ti-ho, ti-ho, ti-ho, pst! pst!

5.) Vodoravna črta.

(Dosedanji pogovori vravnovali so jezik, ter zbudjali uho in oko. Prva stvar, ki jo učenci tù ogledujejo, je:)

riba.

(Vlovi naj jo učitelj v domači vodi; če to ni mogoče, naj pa podobo pokaže.)

Tù imam ribo. Vidite, tù je glava — tù život — tù rep. Kako se tedaj imenuje ta žival? (Odgovarja naj se s polnimi stavki, počasi in razločno.) „Ta žival je riba.“ Kako pravimo temu delu? To je glava i. t. d. Na glavi ima riba na vsaki strani eno okó — desno okó in levo okó. Z očmi riba gleda. Spreдай pri glavi ima usta. Z ustmi jé. Kaj jé riba? Črvje ima rada. Govoriti in peti riba ne more. (Mutasta [néma] je.) Riba tudi nekako sliši. (Imajo zvonček, s katerim ribe k jedi kličejo.) Riba tudi duha. (Kaj duha?) Riba tudi čuti, bolí jo, če se ji kaj hudega storí. Riba nima nog, ne more hoditi, temuč plava, s čim? (Učitelj naj pokaže plavute, in potem naj s črtami na deski pokaže, kako riba ravnomerno, navpik, pošev i. t. d. plava.) Riba plava navzgor, navzdol, sim, počez i. t. d. Ali riba tudi leta? Zakaj ne? Ktere živali plavajo? Ktere letajo? Ktere tekajo? Ti imaš obleko, riba ima pa luske. Ti si gorek, riba pa je mrzla. Kako ribe lové? Ktere dneve naj večkrat ribe jemo? Naštejte imena rib, ki jih poznate! (Zlatoka, posterv, sulec, menik, som, karp, ščuka, mrena, lipan, peškur, viza, jegulja, klin; polenovka, sardela, slanik i. t. d.)

Izgovori ime „riba“ počasi! Kteri glasnik se tù naj bolj sliši? Ali imate vsi ploščice pri sebi? Denite ploščice na klop, bodemo pisali.

Primate črtalnik! Kažite ga! Ali ste ga poojstrili? Ali imate pri ploščici tudi gobico in če je vlažna? Sedite ravno! Položite ploščico pred se. Primate črtalnik! Narisajte, kako riba plava!

Kako plava riba v kvišku ali k vrhu, kako navzdol, kako naravnost?

Narisajte, kako plava riba pošêv!

(Po teh in enakih vajah začenja naj se pisanje v šoli, in učenci naj se vadijo črke pisati. V ta namen naj jim učitelj preskrbi načrtane ploščice; če so kamnene [skrilne], naj jim učitelj z žbljem narisa črte na-nje; če so pa iz papirja in že načrtane in pikčaste, je pa še bolje. Paziti se pa mora, da so ploščice tako načrtane, da se učenci vadijo vsaksebi, t. j. velike črke pisati, kajti malopisje je navadno pozneje slabopisje.)

6.) Navpične in pošêvne črte.

Ura.

(Učitelj naj učencem pokaže svojo žepno uro:) Kaj je to? Kako pravimo tej uri, ki jo imamo v žepu? Ura ima dve strani — sprednjo in zadnjo stran. Kakošna je zadnja stran? Spredaj ima ura steklo; kakošno je to steklo? Pod steklom je ploščica s številkami, ki kažejo čas. Nad ploščico sta dva kazalca. Daljši kazalec imenuje se veliki, krajši je mali kazalec. Kaj kažeta kazalca? Kdo pozna številke na uri in jih zna brati? Glejte nekoliko časa kazalce, kaj vidite? Kteri kazalec gre hitreje? Kteri kazalec kaže ure? Ob kateri uri greste zjutraj v šolo? Takrat je mali kazalec tù, veliki pa tù! Kdaj (ob kateri uri) mine šola! Takrat je mali kazalec tù, veliki pa tù, i. t. d. Kdaj opoludne obedvate? Kdaj greste popoldne v šolo? Kdaj mine popoldanska šola? Kdaj večerjate? Kdaj greste spat?

To je tedaj žepna ura! Recite tako! Kako pravimo uram, ki jih imamo doma v hiši? Povejte, kakošna je hišna ura? Ktere ure še poznate? Kakošna je ura na zvoniku? Kakošna je solnčna ura? V čem so si vse te ure podobne, v čem so si različne? Kakošna je ura z muziko (igralna ura)? Ali je že kdo videl uro s kúkavico.

Kdaj kúkavica kúka? Kdo dela ure? Kakošno je v urarjevi delalnici. Tù visí mnogo raznih velikih in manjših ur, in vse gredo in pektajo: tik-tak, tike-take! Ure se ne utrudijo, ne hodijo spat in ne počivajo, zakaj ne? Kadar ura mine, kako drdranje in bitje! Male ure pravijo: tike-take; bim, bim, bim! — večje pravijo: tak-tak-tak; bum, bum, bum! Oče pravijo, da po noči ura hitreje gre, kakor po dnevu, stara mati pa trdijo ravno narobe, in pravijo, da so po noči ure dolge. Mati pa pravijo, da malokrat slišijo uro iti in biti. Kdo vé, kako je to? Kdo vé pravo? Poslušajte, kako izrekam besedo „ura“! Izgovori ti prav počasi „ura“! Kteri glasnik se tú naj pred in naj bolj sliši? Kako narediš usta, kadar izrekaš *u*?

Sedaj pa bomo zopet nekaj napisali?

Včeraj smo risali, kako riba plava, danes pa bomo risali kazalce, kakoršne vidite na uri. Primate črtalnik! Potegnito črto ravno navzdol ||||, potem pa pošev // // //! Naredite večje, pa zopet male črte (kazalce).

Ker ste tako lepo poslušali in risali, bomo zopet zapeli, in sicer tako, kakor gré

ura.

(Čveteroglasni kanon.)

U - ra v stol-pu pra-vi: tik, tak, tik, tak! ma-la u-ra

pra-vi: ti-ke, ta-ke, ti-ke, ta-ke, ti-ke, ta-ke, tik!

7.) Krogovite črte.

Jajce.

(Učitelj naj učencem pokaže kurje jajce [pirh] in naj vpraša:) Kaj je to? Ktera ptica je to jajce znesla? Kako pravimo tedaj temu jajcu? Ali poznate tudi jajčke drugih drobnih ptičkov? Kterih? Kam nesejo ptički jajčke? Kako in kje delajo ptički

8.) Poiskovanje samoglasnikov.*)

Pénica.

Ali poznate ptico pénico? Kdo jo je že videl? Povej, kakošna je? Kako poje? Kako pravimo tistim ptičem, ki pojejo? Naštej več pevcev! Ali je pénica po zimi pri nas, ali gre drugam? Kako pravimo tistim ptičem, ki ne ostajajo po zimi pri nas? (Selilni ptiči, ptiči selilci, zato, ker se selijo.) Naštej nekaj selilnih ptičev! (Pénica, lastavka, pastiričica, kúkavica, žerjavi, šterki, pustolôvke i. t. d.) Zakaj se ptiči jeseni drugam selijo? Ob čem živé ptiči selilci? Kaj pénica jé? (Velika dobrotnica.) Ptičja gnezda moramo varovati, še dotakniti se jih ne smemo, da ljubih živalc ne preženemo. Poslušajte, bodem vam povedal, kako je neki mož (Mirán) otrokom naročal in jim govoril, ko so šli mimo ptičjega gnezda; šeptal je:

„Tiho, tiho, le počasi,
Da stopinja se ne glási;
Tam v zatičji grma, glej,
V krilu varnem gostih vej
Gnezdice drobnó je skrito,
Meni samemu očito.
In iz njega, glej, ljubó
Gleda drobna mi glavica!
O ne boj se, drobna ptica!

Kaj trepeče ti okó?
Kák bi moral človek biti,
Da bi mogel ti kaliti
Tiho srečo, ljuba stvar?
O ne boj se nas nikar!
Mila tebi sreča bodi,
Rod veselo svoj izvodi,
Da vaš zbor poletni dan
V gozdu peval bo glasán!“

Otroci so prijaznega moža radi ubogali in niso nobenemu ptičku kaj žalega storili.

Izgovarjajte počasi besedo „pénica“! Kateri glas tù naj glasneje zategujemo? Kateri glas se sliši potem? kateri na koncu? Kako se imenuje prvi, kako drugi, zadnji krepki glasnik? Zapišimo glasnik *e*! Čemu je ta črka podobna? ali ni kakor okó? Komu je podoben *i*, ali ni podoben dečku, ki se je odkril? Čemu je *a* podoben? ali ni kakor drevesce s količkom? Napišite vse tri glasnike, ki jih slišimo v besedi „pénica“!

Ali še znate pesmico, ki smo se je zadnjič učili?

Zapojmo: „Ptičice lepo nam pevajo“!

*) Ta vaja se nam nekoliko pretežavna zdi, radi skupnosti smo jo pa vendar vvrstili.

8.) Poiskovanje samoglasnikov.*)

Pénica.

Ali poznate ptico pénico? Kdo jo je že videl? Povej, kakošna je? Kako poje? Kako pravimo tistim ptičem, ki pojejo? Naštej več pevcev! Ali je pénica po zimi pri nas, ali gre drugam? Kako pravimo tistim ptičem, ki ne ostajajo po zimi pri nas? (Selilni ptiči, ptiči selilci, zato, ker se selijo.) Naštej nekaj selilnih ptičev! (Pénica, lastavka, pastiričica, kúkavica, žerjavi, šterki, pustolôvke i. t. d.) Zakaj se ptiči jeseni drugam selijo? Ob čem živé ptiči selilci? Kaj pénica jé? (Velika dobrotnica.) Ptičja gnezda moramo varovati, še dotakniti se jih ne smemo, da ljubih živalc ne preženemo. Poslušajte, bodem vam povedal, kako je neki mož (Mirán) otrokom naročal in jim govoril, ko so šli mimo ptičjega gnezda; šeptal je:

„Tiho, tiho, le počasi,
Da stopinja se ne glási;
Tam v zatičji grma, glej,
V krilu varnem gostih vej
Gnezdice drobnó je skrito,
Meni samemu očito.
In iz njega, glej, ljubó
Gleda drobna mi glavica!
O ne boj se, drobna ptica!

Kaj trepeče ti okó?
Kák bi moral človek biti,
Da bi mogel ti kaliti
Tiho srečo, ljuba stvar?
O ne boj se nas nikar!
Mila tebi sreča bodi,
Rod veselo svoj izvodi,
Da vaš zbor poletni dan
V gozdu peval bo glasán!“

Otroci so prijaznega moža radi ubogali in niso nobenemu ptičku kaj žalega storili.

Izgovarjajte počasi besedo „pénica“! Kateri glas tù naj glasneje zategujemo? Kateri glas se sliši potem? kateri na koncu? Kako se imenuje prvi, kako drugi, zadnji krepki glasnik? Zapišimo glasnik *e*! Čemu je ta črka podobna? ali ni kakor okó? Komu je podoben *i*, ali ni podoben dečku, ki se je odkril? Čemu je *a* podoben? ali ni kakor drevesce s količkom? Napišite vse tri glasnike, ki jih slišimo v besedi „pénica“!

Ali še znate pesmico, ki smo se je zadnjič učili?

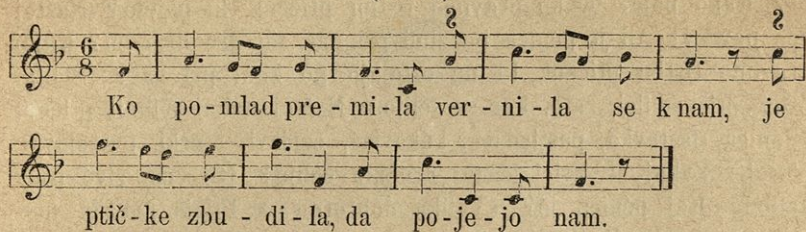
Zapojmo: „Ptičice lepo nam pevajo“!

*) Ta vaja se nam nekoliko pretežavna zdi, radi skupnosti smo jo pa vendar vvrstili.

Poslušajte, danes vam bodem zapél zopet drugo lepo pesem,
ki nam kaže ljubo

pomlad.

(Kanon.)

Ko po - mlad pre - mi - la ver - ni - la se k nam, je
ptič - ke zbu - di - la, da po - je - jo nam.

Pisatelj te knjige priporočuje še sledeče šolsko blago po znižanih cenah:

- 1.) **Pisanke**, na debelo po 1 gold. 15 kr.:
 - 2.) **risanke**, na debelo po 3 gold. (velika oblika) in po 2 gold. 50 kr. (manjša oblika);
 - 3.) **knjige**: Domovinoslovje (8 kr.), Pripovedi iz zgodovine Štajerske (8 kr.), Občno zgodovino (10 kr.), Zemljepis (10 kr.), Malo fiziko (23 kr.), Geometrijo (24 kr.), Zemljepis s podobami (26 kr.), Gospodinjstvo (30 kr.), Prirodopis (56 kr.) in Fiziko s kemijo (60 kr.).
-

V založbi Ig. pl. Kleinmayrjevej in Fed. Bambergovej v L. esem,
so dalje izišle na svitlo:

Knjižice s podobami v slovenskem jeziku v 4°, in sicer: Pepelka, Ru-
snegulčica, Trnjeva rožica, à 50 kr.; v osmerki: Pepelka, Ru-
deča kapica, Obuti maček, à 25 kr., in v malej obliki: O deže-
lenuhov, Snegulčici, Pritlikoveu (Palčku) in Robinzonu, à 15 kr.

Lésar, Anton. Liturgika ali sveti obredi pri vnani službi
božji. Za gimnazijalno, realno in sploh odrastlo mladost. Drugi
popravljeni natis. I. in II. del. Potrdilo visokočastito ljubljansko
škofijstvo z razglasom 9. junija 1881, št. 693.

Cena mehko vezanej knjigi 1 gold.

Postave in ukazi za kranjsko ljudsko šolstvo. Izdalo kranjsko
učiteljsko društvo. Cena 1 gold. 50 kr. mehko vezano.

Praprotnik, A. Mali šolski besednjak slovenskega in nem-
skega jezika. Četrti natis. Obsirno pomnožil in popravil.

Cena 70 kr. mehko vezano; trdo vezano 85 kr.

Razinger, A., in A. Žumer. Abecednik za slovenske
ljudske šole. Cena vezanej knjigi 20 kr.

Žumer, A., in A. Razinger. Slovensko-nemški Abeced-
nik. Cena vezanej knjigi 25 kr.

Dimitz August, k. k. Oberfinanzrath, Secretär des historischen
Vereins für Krain. Geschichte Krains von der ältesten
Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf
Culturentwicklung. 4 Theile. gr. 8°.

In zwei Bänden broschirt 12 fl.

In zwei eleganten Original-Leinenbänden 14 fl.

Müllner, Alfons. Emona. Archäologische Studien aus Krain.
Mit 7 lithographierten Tafeln. gr. 8°. (VII, 342 Seiten.)

Elegant broschirt 3 fl. 50 kr.

Samhaber, Edward. Preširenklänge. 8° (90 Seiten).

Eleg. broschirt 1 fl.